STRIPSCHRIFT

ULF K.
EMDÉ

NUMMER 391 * €6,70

JOHNNY HART

5 414306 146501 03910

→ REDACTIO

Het stripboek *Verder* van Marc Legendre staat op de longlist van de Libris Literatuur Prijs 2008. De literaire grachtengordel morde – niet te luid, want ze weten nog niet precies hoe de wind gaat waaien. Daar hoeven wij, stripliefhebbers, ons niet teveel van aan te trekken, sinds bekend werd dat literatuurcritica Elsbeth E. van *NRC Handelsblad* in een dronken bui een criticus van *De Volkskrant*, Arjen P., op een jurybijeenkomst toevertrouwde dat zij een middelmatig boek de hemel had ingeschreven om een prominentere plaats te verkrijgen in de boekenbijlage van de krant. Diezelfde criticus van *De Volkskrant* werd er overigens door Joost Zwagerman op betrapt dat hij een boek van Zwagerman in *De Volkskrant* zeer negatief had beoordeeld, maar voor een schnabbel juist een pósitief stukje had ingestuurd. Voor zover het niveau van het literaire mandarijnenclubje, die waaruit jury's worden gevormd.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat het genomineerde boek van Marc Legendre niet tot de top van de Nederlandstalige stripkunst behoort, zoals een bespreking in *Stripschrift 390* reeds concludeerde.

Ten faveure van de jury moet worden vermeld dat het bij de Librisprijs ook heel moeilijk is een potentiële prijswinnaar te benoemen. Boeken van de meest interessante stripuitgevers krijgen zij waarschijnlijk niet eens onder ogen omdat die niet worden verspreid via dè distributeur van de reguliere boekhandels: Centraal Boekhuis.

Stripschrift blijft bij zijn pleidooi voor een aparte Nederlandse staatsprijs voor strips, toegekend door een deskundige en integere jury.

INHOUD

2 ACTUA

10 STARS & STRIPS
Olav Beemer

12 JOHNNY HART
Richard Marschall

24 ULF K.
Rik Sanders

28 ARCHIEF → ULF K.

32 EMDÉ
Peter Breedveld

35 BITS & PIECES
Ben Bits

36 DE BOVENTOON

44 HEINZ SERVICE SPREAD

→ OMSLAG

Voor het omslag hebben we gekozen voor een kenmerkende kreet van Johnny Hart. Zijn strips worden niet gemaakt vanuit een warm menselijk onderbuikgevoel en dat maakt hem ondanks z'n vijftig jaar toch zo modern. De volledige strip staat op de laatste pagina van het artikel. Hart had zelf ook in de gaten dat hij een goeie one-liner te pakken had en herhaalde hem onder andere op deze verzamelprent, waarop alle figuren uit de strip in een typerende pose staan. De eerste die ons een lijst mailt met alle correcte namen moet echt iets beters met z'n leven gaan doen.

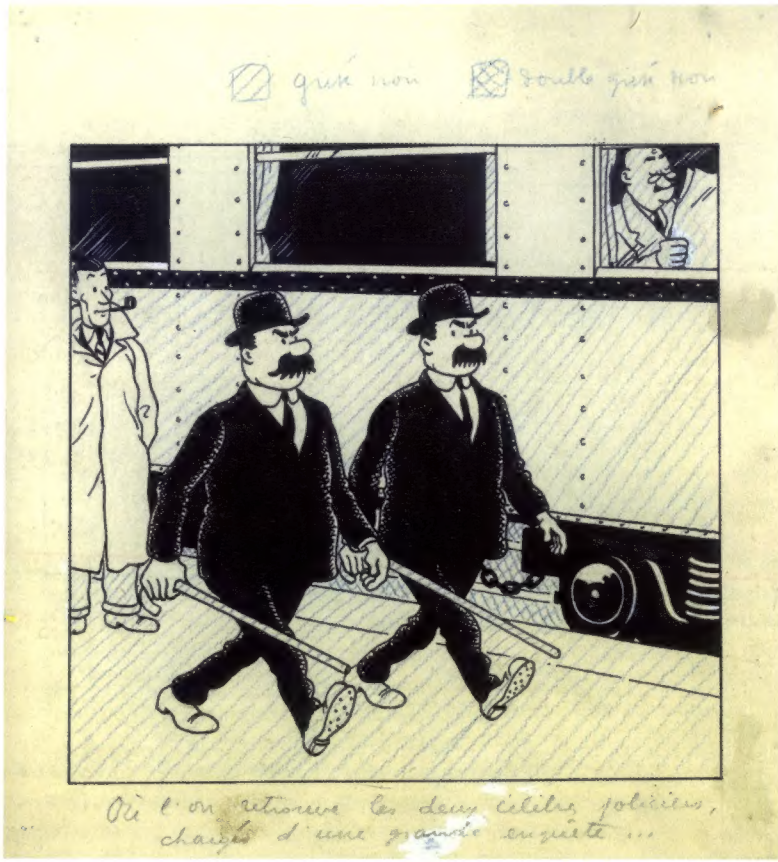

Kuifje bij Oog & Blik

Verderop in dit nummer van *Stripschrift* staat een advertentie die veel mensen in de stripwereld zal verrassen. Uitgeverij Oog & Blik gaat vanaf komende maand in samenwerking met Editions Moulinsart een Nederlandstalige editie uitbrengen van *The Art of Hergé – Chronologie d'Une Œuvre*. De ruim 200 pagina's tellende boeken zijn een verkorte versie van schrijver Michael Farrs monumentale reeks over alles, maar dan ook alles wat Hergé in zijn leven getekend heeft. Phillipe Goddin stelde tussen 2000 en 2004 op basis van de archieven van de in 1983 overleden *Kuifje*-tekenaar vijf delen samen, die de periode van zijn geboorte tot midden in de jaren 1950 beslaan. Alle meer dan 400 pagina's tellende boeken van deze Franstalige reeks zijn van voor tot achter gevuld met nooit eerder herdrukt materiaal, variërend van posters die Hergé in de jaren 1930 ontwierp tot haarscherp gefotografeerde originelen; van onverknipte versies van *Jo, Suus en Jokko* tot fragmenten uit Herge's correspondentie met uitgevers, vrienden en fans. Met behulp van deze boeken kan de liefhebber vrijwel van dag tot dag volgen wat Hergé in z'n carrière heeft gedaan.
In de uitgeklede versie (die door Moulinsart zelf voor de Engelstalige markt is gemaakt, maar tegelijkertijd in meerdere talen zal verschijnen) hebben de makers zich voornamelijk geconcentreerd op het zeldzame tekenmateriaal. Van de geplande zeven delen van de oorspronkelijke versie worden vier kloeke bundels gemaakt. Dat betekent dat een gedeelte van het materiaal wordt weggelaten, maar het restant zal de lezer nog steeds van de ene verbazing in de andere doen vallen. In het eerste deel, dat de periode van 1907 tot 1937 beslaat, staan vooral veel voorbeelden van het grafische werk dat Hergé naast z'n stripwerkzaamheden deed, maar ook veel omslagen en illustraties uit *Le Petit Vingtième*, en originele stroken van zijn belangrijkste strips. GA

LINKSBOVEN - Illustratie voor *Le Petit Vingtième* van 4 november 1937 met het aapje Jokko.
BOVEN - Omslagillustratie met zelfportret en rasteraanwijzingen in het blauw voor *Le Petit Vingtième* van 22 april 1937.
RECHTS - Uiteindelijke omslag.

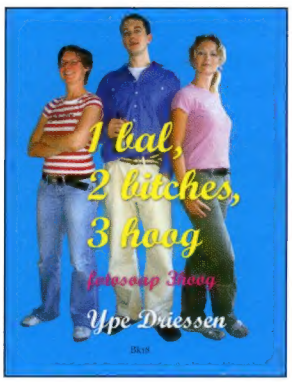

Over ballen en bitches

Pien, Olivier en Karlijn, drie inmiddels gewezen studenten, spelen de hoofdrol in de fotostrip getiteld *1 bal, 2 bitches, 3 hoog* (Begijnekade 18, ISBN 978-90-78019-09-1, 48 pagina's, kleur, hk, €11,95). Auteur Ype Driessen tracht hiermee de fotostrip, toch al weer enige tijd nauwelijks waargenomen, uit de mottenballen te vissen. Het album is gevuld met typische herkenbare studentenhumor. De drie hoofdpersonages: bal Olivier en de bitches Karlijn en Pien geven voeding aan de stelling dat studenten met van alles bezig zijn behalve hun studie en serieuze levensbeschouwingen. Olivier is een bierdrinkende, seksistische man, Pien de verantwoorde met een studentikoze *look* behepte slimmerik en Karlijn speelt de *babe* die Olivier met regelmaat op zijn minpunten en seksloze leven wijst. De strips van vier foto's per grap zijn ooit gestart in het *Utrechts Universiteitsblad* om daarna ook furore te maken in verschillende andere studentenbladen. TdK

→ SUVAAL

MET NICKY SAXX IS DE LAATSTE AVONTURENSTRIP UIT DE NEDERLANDSE DAGBLADEN VERDWENEN
'T ZIJN ALLEEN NOG GAGSTRIPS EN CARTOONS DIE EEN KANS KRIJGEN IN DE KRANTEN
WAAROM ZIJN WE EIGENLIJK ZO AAN 'T RENNEN?
IK DACHT DAT 'N AVONTUREN-GAGSTRIP NU 'N GAT IN DE MARKT ZOU ZIJN...

DE STRIPWERELD LEEFT, EN HOE! OP DEZE PLAATS GEEFT STRIP-COLUMNIST ERWIN SUVAAL HIEROP ZIJN PERSOONLIJK COMMENTAAR.

ERWIN.SUVAAL@STRIPSCHRIFT.NL

Striptekenaars tegen kinderkanker

Op 3 april houdt Kika (Kinderen kankervrij) een stripveiling van tekeningen die gemaakt zijn door bekende striptekenaars samen met verschillende patiëntjes. De veiling, onder leiding van Mark Grol van het bekende veilinghuis Sotheby's, wordt gehouden in de Koningszaal van dierentuin Artis in Amsterdam. In verband met de beperkte ruimte bestaat nu al de mogelijkheid biedingen uit te brengen via het internet. De hoogste bieding per veilingstuk worden meegenomen tijdens de echte veiling op 3 april. Medeoprichter en ambassadeur Frits Hirschstein van Kika geeft aan dat ze ieder jaar een kunstveiling organiseren en dat dit jaar het thema strips uit de brainstorm is gerold. Han Peekel – die uit zijn eigen collectie ook enkele originele tekeningen ter beschikking stelde – is gevraagd striptekenaars enthousiast te maken en inmiddels zijn er vijftien tekenaars gekoppeld aan een patiëntje. Tekenaars die meewerken zijn onder anderen Peter de Wit, Martin Lodewijk, Gerrit de Jager, Hein de Kort en Theo van den Boogaard. Het resultaat, grote stripplaten van anderhalf bij twee meter, is te bewonderen op de website, net als foto's van de makers. Hirschstein hoopt stiekem op een even grote opbrengst als vorig jaar (€250.000). Het geld wordt volledig besteed aan wetenschappelijk onderzoek waarmee onderzoekscentra versneld therapieën kunnen ontwikkelen voor een betere behandeling en genezing van kinderkanker. Er zijn mogelijk nog enkele plekken beschikbaar om op 3 april de veiling live mee te maken. Hiervoor kunnen belangstellenden het beste een mail sturen naar *info@kika.nl*. Plaatsen kosten €250 en daarvoor krijg je ook een diner aangeboden. Geïnteresseerden die zonder aanwezig te kunnen zijn, toch willen meebieden kunnen dat doen door op *www.kika.nl* hun bod uit te brengen. TdK

FOTO ARCO VAN OS

Martin Lodewijk en Paula Kuyvenhoven aan het werk op 13 januari 2008.

Reizen met Bommel

In 2007 verschenen twee topografische klassiekers: *De Bosatlas van Nederland* èn de *Bommel-reisgids* van Jenno Witsen. Deze prachtige uitgave – volledige titel *Bommel-reisgids – In de voetsporen van een heer van stand* (ISBN 978-90-71959-12-7, 208 pagina's, kleur, sk, €39,95) – verscheen bij de uitgeverij van Bommel-specialist Ton Paauw. Witsen heeft in dit boek het gebied waarin Marten Toonder Ollie B. Bommel en Tom Poes hun verhalen laat beleven nauwgezet in kaart gebracht.

Professor Witsen is planoloog en jurist en besteedde in zijn loopbaan veel tijd aan ruimtelijke ordening (onder andere als directeur-generaal van het ministerie van Vrom). Na zijn pensioen besloot Witsen, groot *Bommel*-liefhebber, een overzicht te maken van de wereld van Heer Bommel en Tom Poes. Een uiterst lastige klus, omdat alle informatie over de ruimtelijke ordening van Rommeldam en omgeving versnipperd is over de 177 officiële *Bommel*-verhalen. Bovendien, zoals hij in zijn verantwoording schrijft, had Toonder geen consistent kaartbeeld voor ogen. Witsen stuitte regelmatig op tegenstrijdige gegevens, zoals het landhuis van Markies de Canteclaer dat zowel ten oosten als ten westen van Bommelstein ligt of Bommel die bij de monding van de Rommel een zijriviertje invaart dat naderhand niet blijkt te bestaan. En dan zijn er ook nog de mysterieuze Woeste Gronden: een kale vlakte met drijfzand, begrensd door een waaibos, waarvan nog nooit iemand in staat is geweest er een plattegrond van te maken.

Het eindresultaat van Witsens geofictieve kunststukje ziet er uit als een echte reisgids. De uitgave kent 15 wandelingen, een boottocht, 8 excursies, een busrit en een verantwoording van de drie opgenomen landkaarten. Deze zijn ook nog gebundeld in een heuse plattegrond (op schaal en met legenda) die met een afstandsmeter apart is ingestoken in het boek. En zoals het echte reisgids betaamt neemt Witsen de lezer (en denkbeeldige reiziger/toerist) door Rommeldam en omstreken mee aan de hand van vele beschrijvingen, wetenswaardigheden en anekdotes. Bij al zijn bevindingen staat keurig aangegeven uit welke *Bommel*-verhalen hij zijn basisgegevens vandaan heeft gehaald. Een register en titellijst achterin completeren deze indrukwekkende, met veel zorg en oog voor detail gemaakte uitgave. Niet alleen interessant voor topografen en geofictici, maar zeker ook voor *Bommel*- en stripvorsers. Het boek nodigt uit tot herlezen van het *Bommel*-œuvre en is een zinvolle uitbreiding van de Toonder-bibliotheek. RS

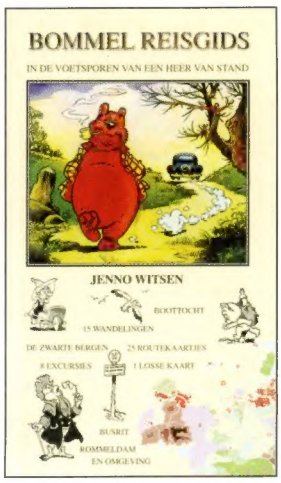

Kapitein Rob is aangemeerd

Paul Rijperman startte in 2001 met de eerste betaalbare heruitgave van *De avonturen van Kapitein Rob*. De strips van Pieter Kuhn en Evert Werkman werden daarmee weer bereikbaar voor een grote groep liefhebbers. Ook nieuwe lezers, misschien geïnspireerd door de film die vorig jaar in de bioscopen draaide (en die sinds 6 maart uit is op dvd) kunnen nu eens zien waarmee het allemaal begonnen is. Aanvankelijk twee verhalen per album, en vanaf deel 33 eentje. Tijdens het maken van het verhaal *Rendezvous in Jamaica* overleed Pieter Kuhn, op 20 januari 1966. De publicatie in deel 40 van de reeks toont ook de allerlaatste stroken en het 'In Memoriam' dat Werkman schreef voor *Het Parool*, de krant waarin de strip verscheen. Het afsluitende album (deel 41) bevat alleen door Kuhn geïllustreerde verhalen onder de titel *Kapitein Rob vertelt* (maar liefst 140 pagina's met steunkleur, €6,95). Uitgever Rijperman geeft aan tevreden te zijn over de verkoop. 'Ik ben weliswaar nog geen miljonair, maar ben tevreden met het resultaat en het feit dat *Kapitein Rob* weer beschikbaar is voor nieuwe lezers'. Zijn volgende project is mogelijk *Kappie*, gemaakt door de Toonder Studio's, maar het overleg met Stichting Het Toonder Auteursrecht wil nog niet zo vlotten. Rijperman: 'Ik heb een brief geschreven, gebeld en ben langs geweest in Amsterdam, maar het antwoord laat erg lang op zich wachten. Ik begrijp het niet want ze moeten toch mijn uitgaven kennen en heel veel van *Kappie* is nog nooit in boekvorm verschenen en daarom een prachtige uitdaging'. Verdere plannen wil Rijperman nog niet vrijgeven: 'Al het laaghangende fruit is wel geplukt. Door nu mijn plannen volledig bloot te leggen, breng ik anderen misschien op gedachten en er vissen er meer in dezelfde vijver. Om nog maar niet te spreken over wat het met de prijs kan doen als rechthebbenden meer belangstellenden op de stoep krijgen'. TdK

De terugkeer van Roodbaard

Naar aanleiding van het artikel over *Roodbaard* in *Stripschrift 389* kwamen er nogal wat reacties binnen, waaronder enkele met verbeteringen. Deze nieuwe informatie willen we onze lezers niet onthouden, dus hierbij een overzichtje.

- *Roodbaard*-tekenaar Marc Bourgne wees erop dat hij de inspiratie voor het *Stripschrift*-omslag met een close-up van Roodbaard bij Clint Eastwood haalde. Hier voegde hij nog aan toe dat Jean-Michel Charlier bij het creëren van Roodbaard Peter Ustinov in gedachten had.
- Marq van Broekhoven merkte op dat de eerste Nederlandse publicatie van *Roodbaard* niet in *Pep* maar in *Fix & Fox* was: 'In nummer 9 tot en met 24 van 1965 is het eerste deel van *De plaag van de Caraïbische Zee* (D1-D47) te vinden. Het slot van dit verhaal (D48-D62) werd vervolgens in *Pep* gepubliceerd onder de titel *De schrik der zeven zeeën*.'
- Sjaak Bakker herinnerde ons eraan dat *Charlier* bij *Buck Danny* al veel langer verhalen in cyclusvorm schreef en wist verder te melden dat er van *Meeuwtje* naast het korte verhaal van acht pagina's ook nog een lang verhaal van vierenveertig pagina's is verschenen: 'Het verhaal is niet opvallend, de tekeningen zijn nog ouderwets goed!'
- Ed Hengeveld vermoedde dat de Roodbaard linksbovenaan op pagina 25 niet van Victor Hubinon maar van Eddy Paape was en dat vermoeden willen we graag bevestigen.

EX-LIBRIS FRED SALSEDO

Verder is dit natuurlijk ook meteen een mooie gelegenheid om de plannen van uitgeverij Bee Dee onder de aandacht te brengen: vanaf dit jaar gaan zij *Roodbaard* in mooie bundelingen heruitgeven. Dit betekent niet alleen dat de serie eindelijk weer goed te verkrijgen zal zijn, het is ook meteen een mooie aanleiding om alles opnieuw te vertalen. Dit bracht echter wel een lastige kwestie naar boven: de spraak van Baba. Dit Afro-karakter spreekt in de Franstalige albums zonder gebruikmaking van de letter r. Op de plaats van die letter staat een enkel aanhalingsteken, want diverse Franstalige Afro's hebben een probleem met het uitspreken van die letter. In het Nederlands werd dit gegeven vroeger klakkeloos overgenomen, terwijl daar in onze taal geen enkele reden voor is. Als je al een spraakgebrek mee wilt geven, dan weten wij wel een betere letter. De vraag is dus hoe men in een nieuwe vertaling hiermee moet omgaan. Waarom zou je Baba sowieso een spraakgebrek meegeven? Het leest beroerd en om het alleen maar te doen omdat er in *Asterix* verwijzingen naar zijn opgenomen...

Kortom, lezers van *Stripschrift*, er zijn drie mogelijkheden:

a. Baba houdt zijn sp'aakgeb'ek

b. Baba krijgt een ander spraakgebrek

c. Baba verliest zijn spraakgebrek

Uitgeverij Bee Dee vindt een onderzoekje op z'n plaats. Mail daarom je goed gemotiveerde mening naar *roodbaard@stripschrift.nl* en vergeet niet bij het antwoord ook je geboortedatum te vermelden.

Onder de enthousiaste inzenders zal uitgeverij Bee Dee een setje albums van de piratenstrip *Ratafia* verloten met daarbij ook nog eens twee gesigneerde ex-librissen van tekenaar Fred Salsedo. OW/AvO

ADVERTENTIE

STRIPWINKEL
WONDERLAND

wonderland productions

Paardsdemerstraat 19
3500 HASSELT
✆ 011/22 82 00

ADVERTENTIE

AKIM
Stripantiquariaat

groot in keuze(meer dan 40.000 eenheden)
nieuw/gebruikt en antiquarisch

p/a Ulgersmaweg 14 te Groningen
www.stripantiquariaat.nl

Verhandelingen over 'verbonden beelden'

Een nieuwe bundel van Joost Pollmann – *Regen geen bezwaar – Meer stukken over strips* (ISBN 978-90-8539-912-4, 134 pagina's, zwart/wit, sk, €15,95) – verscheen bij het boekenproductiebureau Free Musketeers en werd uitgegeven in eigen beheer. Het is tekenend voor de positie die essay-achtige stukken over het beeldverhaal innemen in (semi)-literaire kringen: de vorige bundel van Pollmann, *Een indruk van echtheid*, verscheen bij uitgeverij Bert Bakker, maar die zag blijkbaar geen brood meer in wat diepgravender artikelen over strips.

De titel *Regen geen bezwaar* komt voort uit een essay waarin Pollmann de getekende ontwikkelingsroman *Faire Semblant, C'est Mentir* van de Brusselse Dominique Goblet (1967) vergelijkt met de klassieker *A Portrait of the Artist as a Young Man* van James Joyce. *Regen geen bezwaar* wijst op het vaak grauwe weer – Jacques Brels 'lage luchten, grijs als leisteen' – dat zo kenmerkend is in het werk van (strip)kunstenares Goblet, maar ook op het grijze realisme dat Pollmann tot zijn plezier vaak terugvindt in de hedendaagse grafische roman.

Naast dit titelstuk staan er in *Regen geen bezwaar* artikelen die Pollmann eerder publiceerde in *De Volkskrant*, over *Cowboy Henk* van Herr Seele, over het werk van Franquin en over strips en de islam. Verder onder andere een stuk over strips en homoseksualiteit dat in 2005 in *Gay Krant* werd gepubliceerd, de uitgeschreven lezing 'Landschappen in de strip' voor Stripdagen Haarlem (2006) en 'Ziektebeelden', een verhandeling over de strips van Charles Burns (*Black Hole*) en David B. dat eerder in *De Gids* stond.

In zijn voorwoord verantwoordt Joost Pollmann zijn publicatie. Die is niet alleen bedoeld om een discours op gang te brengen, maar ook omdat een artistieke discipline die zichzelf serieus neemt niet zonder kritiek kan.

Laat de strippolemiek maar beginnen. DR

→ WEBFLITSEN

➲ **25 JAN** Onder de titel *Strip een student!* organiseren het Cultureel Jongeren Paspoort (CJP) en ochtendblad *De Volkskrant* een tekenwedstrijd.

➲ **27 JAN** Het stripfestival van Angoulême zat er gisteravond amper op toen het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL) enthousiast aankondigde dat de jonge Vlaamse generatie stripauteurs volgend jaar centraal zal staan op Angoulême.

➲ **01 FEB** De Franse regisseur Luc Besson zal de avonturen verfilmen van Isabelle Avondrood, het grillige en extravagante strippersonage van de Franse succesauteur Jacques Tardi.

➲ **04 FEB** Het Anne Frank Zentrum in Berlijn gaat een vertaling van de educatieve oorlogsstrip *De zoektocht* verspreiden over een beperkt aantal scholen in Duitsland, Polen en de Oekraïne. Als de proef aanslaat, zal de strip van tekenaar Eric Heuvel op grote schaal in het onderwijs worden gedistribueerd.

➲ **08 FEB** Op vrijdag 1 februari opende de expositie *Wat zeur je nou?! – Discriminatie gestript* in Galerie Lambiek in Amsterdam. In deze expositie tonen vijftien Nederlandse en Vlaamse tekenaars hun persoonlijke en humoristische visie op het thema discriminatie.

➲ **12 FEB** Directeur Anton Korteweg van het Letterkundig Museum in Den Haag is blij verrast met 810 tekeningen die Peter van Straaten aan zijn museum schenkt. De spontane gift van Van Straaten geschiedde in twee porties. Na twee dozen met 650 tekeningen, vond Van Straaten er plots nog 160.

Fortuyn in spotprenten

Ruim honderd cartoons over en met Pim Fortuyn, gemaakt tussen augustus 2001 en juni 2002, staan in het boekje *Fortuyn in Beeld - De weergave van Pim Fortuyn in politieke spotprenten* (Aksant, ISBN 978-90-5260-25-6). De selectie is gemaakt door Annemarie Walter en Joop van Holsteyn, die zijn verbonden aan het departement Politieke Wetenschap van de Universiteit Leiden.

De manier waarop Fortuyn in politieke tekeningen werd weergegeven geeft een beeld van de kleurrijke, flamboyante politicus waarbij – aldus de samenstellers – de politicus en zijn partij, de LPF, voornamelijk ironisch werd bekeken in alle kranten. Op *Het Parool* na dan, waarin Joep Bertrams met zijn cynische tekeningen de toon zette. Eén tekening, van Frits Muller die Fortuyn maart 2002 in *NRC Handelsblad* afbeeldt als de duivel Mefisto, krijgt de kwalificatie 'demoniserend'. Verder was van demonisering in de politieke tekeningen geen sprake, volgens de samenstellers, die erop wijzen dat bij de groep van uiteenlopende publieke figuren die na de moord op Fortuyn door de advocaten Spong en Hammerstein werden aangeklaagd, geen enkele tekenaar zat.

Naast de genoemde tekenaars is werk opgenomen van onder meer Jos Collignon, Tom Janssen, Sieb Postuma, Berend Vonk en Bas van der Schot, wiens cartoon uit 2002 over de clownerie binnen de LPF, waarmee hij in 2003 de Inktspotprijs won, eigenaardig genoeg niet is meegenomen. DR

Fraaie legers met cadeautje

Na eerder *De wraak van Arn* te hebben uitgebracht is het nu het minstens zo fraaie *De legers van de veroveraar* (ISBN 978-90-75504-93-4, 88 pagina's, zwart/wit, hk, €29,95) aan de beurt.

Uitgeverij Sherpa maakt daarmee een belangrijk deel van het œuvre van het Franse duo Jean Pierre Dionnet en Jean-Claude Gal voor een nieuw lezerspubliek toegankelijk. Daarbij komt nog eens dat de uitgave tot in de puntjes is verzorgd, wat het zwarte tekenwerk met de vele schaduwen nog beter dan voorheen tot zijn recht doet komen. Deze uitgave bevat behalve het titelverhaal ook nog het korte verhaal *Een verloren dorpje, ergens in de bergen* dat werd voorgepubliceerd in *Pilote* en later in vertaling in *Stripschrift 201* (1985) verscheen.

Uit dezelfde *Stripschrift* is ook het interview afkomstig dat in het boek is opgenomen. Tot slot bevat het boek nog *De kathedraal*, een strip van latere datum die Gal tekende op scenario van Bill Mantlo. Als cadeautje bevat de eerste druk een prent met de afbeelding van de originele omslagillustratie van de eerste editie. TdK

IN HET KORT STAAN HIER EEN AANTAL ONLINE-NIEUWSBERICHTEN UIT DE AFGELOPEN PERIODE. WILT U DE VOLLEDIGE VERSIE NALEZEN, SURF DAN SNEL NAAR **WWW.STRIPSCHRIFT.NL**

14 FEB Pieter de Poortere (30) wordt de nieuwe stadstekenaar van Turnhout, zo deelde vzw Strip Turnhout gisterenmiddag mee. Hij volgt illustrator Jan van der Veken op, en is na Koen de Maesschalk en Conz de vierde stadstekenaar op rij.

15 FEB In Denemarken is het in sommige steden onrustig na de opgelaaide onrust over de opnieuw afgedrukte omstreden cartoon van Kurt Westergaard. Begin van de week arresteerde de Deense politie drie mannen die ervan worden verdacht een moordaanslag op Westergaard te hebben willen plegen.

18 FEB De Koninklijke Bibliotheek heeft een belangrijke collectie van ruim 1000 centsprenten uit de periode 1730–1900 in haar bezit gekregen. Het is een schenking van het echtpaar Aernout Borms en Leny Borms-Koop.

19 FEB De grote Smurfgekte is in Nederland losgebarsten. De Smurfen bestaan vijftig jaar en dat zullen we weten ook. Nadat afgelopen vrijdag duizenden witte Smurfen 'landden' in Scheveningen in het kader van hun tour door Europa, is deze week Supermarkt Albert Heijn begonnen met een Smurfenactie. Bij iedere €15 aan boodschappen krijg je een zakje met een Smurf cadeau.

21 FEB Tot en met 25 mei 2008 is in het Legermuseum Delft de expositie *Tussen Grebbeberg en Uruzgan – Eén beeld zegt meer dan duizend woorden* te zien, een overzichtstentoonstelling gewijd aan het werk van politiek tekenaar Fritz Behrendt.

CAPITAL PHOTOS/LEX VAN LIESHOUT

25 FEB Hollywood-acteur Leonardo DiCaprio zal de manga-klassieker *Akira* van Katsuhiro Otomo verfilmen als een tweedelige live-action spektakelfilm.

25 FEB Geilde Adolf Hitler op *Sneeuwwitje*? En tekende hij werkelijk Disney-personages als hij even geen zin had in oorlogvoeren? Als je William Hakvaag – directeur van een Noors oorlogsmuseum – moet geloven, wel.

Vijftig jaar B.C.

RECHTS - Kleinzoon Mason Mastroianni.
ONDER - *B.C.* van 15 februari 2008.

Medio vorige maand werd Amerika's best verspreide krantenstrip 50 jaar jong. Op 17 februari 1958 verscheen de eerste strook van de gagstrip *B.C.*

De bijtende humor van tekenaar Johnny Hart en de minimalistische tekenstijl sloegen vrij snel aan bij een groot publiek. Midden in de jaren 1970 werd de strip wereldwijd aan 1200 kranten verkocht, een feit dat sindsdien door weinigen geëvenaard is. De laatste paar jaar had de strip een klein beetje te lijden onder de hoge leeftijd van z'n maker en zijn onverdiende reputatie als iemand die z'n zwaar christelijk geloof via z'n strips uitdroeg. In feite kon Hart in de strip nog even sarcastisch zijn als altijd, al waren de slapstick en de karakterhumor een beetje op de achtergrond gedrongen door een stortvloed aan talige grappen. Misschien dat de strip daardoor ook uit de Nederlandse kranten verdween, waarin het lange tijd onder de naam *Oerm* heeft gelopen. Na het overlijden van Johnny Hart in april 2007 werd de strip overgenomen door zijn kleinzoon Mason Mastroianni. Dat is meestal geen goed teken, maar in dit geval was het een schot in de roos. Mastroianni (die de strip signeert met Mason, waardoor sommige mensen denken dat hij de zoon van Hart is in plaats van de kleinzoon) keerde terug naar de *roots* van de strip en blies de figuren nieuw leven in. Hij is afgestapt van zijn grootvaders gewoonte om de strip in twee plaatjes te vertellen en gooit er af en toe een ouderwetse flauwe grap tussendoor. Voor het schrijfwerk wordt hij onder andere bijgestaan door z'n moeder, Patti Pomeroy die ons geholpen heeft met de totstandkoming van dit nummer van *Stripschrift*. Ter ere van het vijftigjarig bestaan van deze onbekende bekende strip hebben wij het laatste grote interview met Hart ter hand genomen. De nieuwe versie van *B.C.* is dagelijks te volgen via het zogenaamde *easter egg* op *Stripschrift Online*. Surf daarom snel naar *www.stripschrift.nl* GA

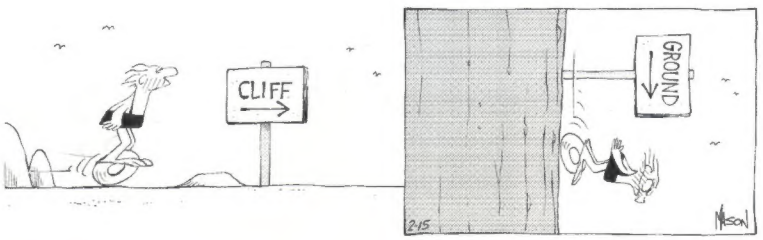

Verplicht avondmaal voor elke bibliotheek

De integrale striproman *De avonden – Een beeldverhaal* van Gerard Reve en Dick Matena is vanaf verschijnen luid bejubeld. Vanaf 2004 verscheen het werk in vier grote stripalbums, met harde kaft. Uitgeverij De Bezige Bij beloofde toen al dat er ook een editie in één band zou komen. Het pleit voor de uitgeverij, dat ze woord houdt.

Er is nu een dikke ('kloeke' zou Reve misschien zeggen) pocket van 348 pagina's, die heel betaalbaar is (ISBN 978-90-234-2707-0). Uiteraard leveren de tekeningen iets in, door het kleinere formaat. Maar er blijft genoeg te genieten. Wel opvallend is, dat de oorspronkelijke steunkleur sepia is vervangen door hard zwart. Dat maakt de tekeningen killer, tegenover het warme sepia, dat toch riekt naar nostalgie en oude foto's. Misschien is voor zwart gekozen om de duidelijkheid op het kleinere formaat te vergroten, maar jammer is het wel. Maar 'kil' past goed bij de inhoud, want om te lachen zijn de avonturen van de held nog steeds niet. Een minpunt is de gebrekkige drukgeschiedenis.

→ FLITSEN

➲ De aangekondigde vertaling van *Wimbledon Green – The Greatest Comic Book Collector in the World* (Seth) bij uitgeverij Oog & Blik gaat niet door. De productiekosten zijn ten opzichte van de huidige dollarkoers tè hoog om concurrentie aan te gaan met de oorspronkelijke versie. Volgens uitgever Hansje Joustra zal dit wel vaker gaan optreden. ➲ Tijdens het videogamesfestival Gamezone Desingel in februari in Antwerpen was Alexis Nolent te gast. Wie? Het is de man die wij beter kennen als Matz, de scenarist van *De killer*. Hij blijkt ook Game System Story Director te zijn bij Ubisoft, een softwareontwikkelaar voor games. Dat je het maar weet. ➲ *Suske en Wiske 300* stond aanvankelijk aangekondigd als *De dansende dozen*. Omdat deze titel vooral in Nederland iets te veel verkeerde associaties zou oproepen, werd besloten het album te hernoemen in *Het machtige monument*. ➲ Het februarinummer van *M*, het maandblad van *NRC Handelsblad*, plaatste in de voorpublicatie bij een artikel over de ontmoeting van Prins Bernhard met Ian Fleming een drietal pagina's van het derde deel van *Agent Orange*, de strip van Erik Varekamp en Mick Peet. ➲ Voor de zoveelste keer is *Op zoek naar Peter Pan* van Cosey uitgebracht. Na tweedelige versies in de collecties *Verhalen en legenden* en *Getekend* is nu ook een gebundelde variant in die laatste collectie beschikbaar. Wat volgt? In het Frans in ieder geval *Het pension van dokter Eon* (Griffo/Cothias) en *Zelie Noord-Zuid* (Cosey), maar of die ook vertaald worden...? ➲ Steun het goede doel en bezoek de beurs van de vereniging Strips met een hart. Op 30 maart gaan de opbrengsten van die stripbeurs in de Schijnpoort in Antwerpen naar de Oudervereniging van nierpatiëntjes. ➲ *Veronica Magazine* zocht een opvolger voor *Swamp Thing* van Floris Oudshoorn. Lezers konden op het internet hun stem uitbrengen op twaalf mogelijke opvolgers. Winnaar werd Nozzman. ➲ *Kinky & Cosy*, de stripmeisjes van tekenaar Nix, zijn sinds januari aan het eind van het Belgische tv-programma *Volt* in korte animatiefilms te zien. Ook maken zij hun opwachting in het Franse blad *Focus Vif* waar ze de cultuurbijlage van commentaar voorzien. ➲ Onze berichtgeving in een vorig nummer over de *Kappie*-tentoonstelling van Bert van der Meij in Katwijk lokte niet alleen áárdige stripliefhebbers. Onlangs nam een onverlaat het *Kappie*-aankondigingsbord naast de ingang mee. Zonder toestemming, voor alle duidelijkheid! ➲ Op 19 februari presenteerde het Provinciaal Suske en Wiske-Kindermuseum de online-game *De kunstkraker*. Met dit spel, ontwikkeld in samenwerking met Museum Jan Cunen uit Oss, kunnen kinderen via parallellen tussen strip en andere kunstvormen spelenderwijs kennismaken met kunst. Het project wordt voor 50% gesubsidieerd door de Europese commissie. ➲ Uitgeverij Standaard geeft bij aankoop van een aantal *Rode Ridder*-albums een gratis kalender weg. Claus Scholz tekende daarvoor zes speciale platen. ➲ Kana brengt binnenkort de populaire Mangareeks *Deathnote* ook uit op dvd. Er verschijnen drie dvd-boxen met twaalf of dertien afleveringen. ➲ In België verschenen strippostzegels met Hermanns Jeremiah en Kurdy. Traditiegetrouw gaat dat ook dit keer gepaard met de uitgave van een Philastripboek dat de titel *Post-Atoom* draagt. Gelukkig verschijnt dit keer ook weer eens een Nederlandstalige versie. ➲ In *HP/De Tijd* van 8 februari stond een groot verhaal over de plannen van het Amsterdamse gemeentebestuur om de binnenstad te fatsoeneren. Theo van den Boogaard verzorgde het omslag en hergebruikte daarvoor de bekende *Sjef van Oekel*-prent *Godendeemster*. Met burgemeester Job Cohen in de rol van allesontregelaar Van Oekel! ➲ Op 5 april gaat in Frankrijk de originele omslagtekening van *Kuifje in Amerika* (*Tintin en Amérique*) onder de veilinghamer.

Stripavontuur in Kampen

Nadat de burgemeester van Kampen een aantal jaar geleden bij de opening van het Kamper stripfestival wilde weten wanneer er eindelijk een strip over het mooie historische Kampen zou verschijnen, trad allereerst Gerard Leever naar voren. Die bleek toch geen tijd te hebben, waarna Paul Reichenbach zijn 'verantwoordelijkheid' nam.

Hij is de man achter de 'stripminded' muziekuitgeverij Reba Productions, èn bovendien de organisator van het stripfestival in Kampen. Daarnaast brengt hij niet-muzikale stripproducties uit via uitgeverij Pear Productions (*www-pear-productions.com*).

Naast albums van Paul Geerts verscheen najaar 2007 ook het eerste album van *De avonturen van Kim en Eddy*, getiteld *Het goud van Kampen* (sk: ISBN 978-90-78718-03-1, €5,90, hk: ISBN 978-90-78718-06-2, €10,90). Hiervoor schreef hij het scenario. Reichenbach trok Arie van Vliet (van de recente *Flipje van Tiel*-strips) als tekenaar aan en maakte met hem *Het goud van Kampen*.

In het kort gaat de strip over een sterk op Derrick gelijkende, Udo Donnerwetter die via eeuwenoude papieren tracht te achterhalen waar zijn voorvaderen in Kampen hun schat hebben verstopt. Het eindresultaat is een luchtig, met vaart verteld, humoristisch actieverhaal waarin je en passant ook nog wat van deze hanzestad opsteekt zonder dat dit educatieve kantje opdringerig wordt.

Het goud van Kampen is een afgerond verhaal met een open einde, dus als Reichenbach het weer rond kan breien komt er vast een tweede album. RS

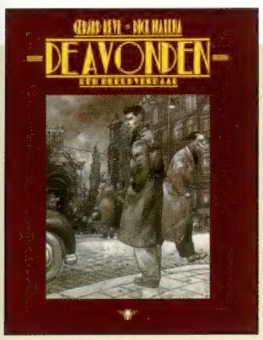

De lezer van deze editie zal nooit weten dat er oorspronkelijk vier delen waren, en wanneer die precies verschenen. Het was een kleine moeite geweest dit te vermelden. De vier albums kostten pakweg €80. Nu word je voor €15 eigenaar van een pracht stuk cultureel erfgoed. Dit boek moet in elke bibliotheek staan. WM

Geschatte opbrengst €300.000. Dick Matena krijgt als eerste Nederlandse striptekenaar een Belgische stripmuur. Om precies te zijn vlak naast de Antwerpse Stadsbibliotheek. Waarschijnlijk wordt het een tafereel van Willem Elsschot die net uit een café komt. Elsschot is één van Matena's favoriete auteurs; onlangs verstripte hij de roman *Kaas*. Alec Sevérin (*Harry redt de planeet*) gooit het stripbijltje erbij neer. Hij krijgt te weinig publicatiemogelijkheden, vindt hij. Tot en met 6 april is nog de expositie *Hel* te zien, met werk uit het nieuwe boek *Inferno* van Marcel Ruijters. Plek: Kunstencentrum Signe in Heerlen. De strip verschijnt bij Oog & Blik. De 13e Internationale Comic-Salon in het Duitse Erlangen vindt dit jaar plaats van 22 tot 25 mei. De Portugese stervoetballer Luis Figo heeft zich geleend voor een educatieve stripwedstrijd die in het teken staat van de strijd tegen tuberculose. Wie een goed idee heeft voor een cartoon of korte strip over dit thema met Figo in de hoofdrol, moet voor 10 april contact opnemen met Stop TB Partnership Secretariat, Vittorio Cammarota, (+41) 227915549/(+41) 795090646, of naar *cammarotav@who.int* mailen. De winnaar krijgt $5000 en wereldwijde verspreiding. Bij de expositie *Strip en kunst*, tot en met 27 april te zien in Singer Laren, is een mooie begeleidende, gelijknamige catalogus verschenen (ISBN 978-90-89100-34-4, €24,95) verschenen, van de hand van Gert Jan Pos en Mourice Plusquin, de samenstellers van de expo. Vorig jaar de verjaardagskalender *Lezen brengt u en anderen rondom u ernstige schade toe* van Joost Swarte gemist? Geen nood: uitgeverij Thomas Rap heeft 'm herdrukt. Met een nieuw omslag, boekenlegger en stickervel. Jean van Hamme heeft een scenario gemaakt van zijn roman *Le Télescope* uit 1992. Niemand minder dan Paul Teng gaat deze strip, die in 2009 bij Casterman verschijnt, tekenen. Dit jaar is het honderd jaar geleden dat Wilhelm Busch (*Max und Moritz*) overleed. In Duitsland wordt dit herdacht, met onder andere een speciale expositie in het Wilhelm Busch Museum in Hannover en de hommagestripbundel *Wilhelm Busch und die Folgen* (Ehapa). Frankrijk is weer twee nieuwe bladen rijker. Van het tweemaandelijke volwassenstripblad *Cargo Zone* zijn inmiddels al enkele nummers verschenen. Het stripinformatieblad *Casemate* is onlangs van start gegaan.

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

Verschijnt in Boekenweek 2008
Jubileumbundel Fokke & Sukke

FOKKE & SUKKE
KUNNEN HET NIET ALLEEN

Meer dan 100 experts schreven een verhaal bij een cartoon uit het 15-jarig bestaan van Fokke & Sukke

Uitg. Catullus, 160 p., € 12,50, ISBN 9789078753131

Bezoek ook de tentoonstelling in het
Exposorium Vrije Universiteit Amsterdam
(van 20 maart tot en met 6 mei 2008)

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

→ EVENTMOE?

Wanneer zijn we de zogenoemde *events* van de grote uitgeverijen nu eindelijk collectief moe? Het zou kunnen, dat DC Comics de bui voelt hangen, want hun grote zomerevent van dit jaar draagt de veelbelovende titel *Final Crisis*. De komende maand wordt alles in stelling gebracht voor de grootschalige crossover, in het bijzonder door het einde van de wekelijkse serie *Countdown*, waarin coördinerend schrijver Paul Dini het voorwerk afrondt.

Daarbij blijft het echter niet. In de schaduw van *Final Crisis* is en wordt een flink aantal andere projecten gelanceerd en het wordt zo langzaamaan de vraag of de uitgever niet op te veel verschillende paarden inzet. In *DC/WildStorm: Dreamwar* botsen de helden van het DC-universum bij voorbeeld met de helden van het WildStorm-universum. Al sinds Jim Lee zijn studio van Image Comics naar DC bracht, gaan geruchten dat deze beide werelden uiteindelijk worden samengevoegd. Durft DC die stap werkelijk aan of blijft deze zesdelige miniserie van Keith Giffen (*Lobo*) nu toch vooral een oefening in futiliteit met alleen commerciële motieven? Ook nieuw in april is *Titans* door Judd Winick (voorheen schrijver van *Outsiders*) en Ian Churchill (*Supergirl*). Dat is overigens in dezelfde maand dat de miniseries *Teen Titans: Year One* en *DC Special: Raven* in de winkels liggen

Young X-Men door Guggenheim en Paquette.

DOOR OLAV BEEMER

Sterft Batman nu wel of niet?

■ MANGA Met ingang van de maand juni brengt Dark Horse Comics een Engelstalige versie uit van de Japanse titel *Gantz*, geschreven en getekend door Hiroya Oku. Het verhaal handelt over enkele mensen die ergens tussen leven en dood allerlei bizarre missies moeten uitvoeren. Dit eerste deel telt 224 pagina's en kost $12.95.

■ ZOMBIES In april verschijnt bij Image Comics het vijftigste nummer van de zombiecomic *The Walking Dead*. De critici die sceptisch waren over de houdbaarheidsdatum van dit genre worden daarmee de mond gesnoerd. Schrijver Robert Kirkman en tekenaar Charlie Adlard vieren het bescheiden: ze vertellen ditmaal een losstaand verhaal.

■ PUNK Ross Campbell is vooral bekend door de bij Oni Press uitgebrachte punkreeks *Wet Moon*. In juni volgt een uitstap naar Minx, de op een alternatief en jonger publiek gerichte imprint van DC Comics. In *Water Baby* volgt hij een surfmeisje dat haar been heeft verloren aan een hongerige haai. De coverprijs is $9.99.

■ OPVOLGER Het is een trend onder grote namen van het independent circuit. Na Jeff Smith (*Bone*) en Terry Moore (*Strangers in Paradise*) is het nu de beurt aan Dave Sim (*Cerebus*) voor het aankondigen van zijn volgende project. *Glamourpuss* is een parodie op modetijdschriften, een studie naar fotorealisme en een superheldencomic tegelijk. Het eerste nummer verschijnt in april, uiteraard bij Sims eigen uitgeverij Aardvark Vanaheim.

→ EVENTMOE!

Bij Marvel Comics voelen ze de bui blijkbaar nog helemaal niet hangen. Hun grote event voor aankomende zomer heet namelijk *Secret Invasion*. Nergens het woord 'final' in de titel te bekennen. Nee, het lijkt slechts de zoveelste schakel in een reeks aan crossovers onder supervisie van Brian Michael Bendis (*Ultimate Spider-Man*).

Secret Invasion is een achtdelige miniserie, met tekenwerk van Leinil Francis Yu (*New Avengers*), waarin verder wordt voortgeborduurd op thema's die het afgelopen jaar in meerdere titels van Marvel zijn opgedoken. Zo hebben de Avengers namelijk ontdekt, dat onze wereld systematisch is geïnfiltreerd door de buitenaardse vormveranderaars genaamd de Skrulls. En niemand die weet waarom de Skrulls nu onopgemerkt kunnen blijven. Is dit deel van een grote invasie? Niemand weet het zeker en niemand weet, wie hij wel en wie hij niet kan vertrouwen. Hoofdstuk één is een dubbeldikke aflevering en hoewel critici al hebben gewezen op de mogelijkheid dat Marvel hiermee wel heel gemakkelijk onder de dood van Captain America uit kan komen ('Het was een Skrull!'), lijkt een eerste plek op de verkooprangslijst gegarandeerd. Ja, of we zijn de events van de grote uitgeverijen nu toch definitief moe.

Net als bij concurrent DC heeft ook Marvel meerdere paarden in de race. Terwijl de Avengers zich zorgen maken om een invasie, zijn de X-Men na de crossover *Messiah Complex* in kleine groepjes uiteen gevallen. Dat is meteen het uitgangspunt van de verhaallijnen onder de noemer 'Divided We Stand'. Geen nieuw gegeven, wat wel blijkt uit de terugkeer van *X-Force* en *Cable*. En wat in april wordt onderstreept door de lancering van *Young X-Men*, door Marc Guggenheim (*Wolverine*) en Yanick Paquette. Vijfentwintig jaar geleden heetten ze *New Mutants*, maar ja, in die titel zit natuurlijk geen 'X' en dat is niet commercieel sexy. Ditmaal neemt Cyclopt het trainen van de volgende generatie mutanten op zich. Voor $2.99 per nummer mag over zijn schouder worden meegekeken.

olav.beemer@stripschrift.nl

Dave Sim keert terug met *Glamourpuss*.

en de reguliere reeks *Teen Titans* eveneens gewoon doorloopt. In de nieuwe serie heeft iemand het gemunt op alle helden die ooit lid zijn geweest van de Titans. En dat zijn er veel, want *Titans* behoort tot de comics met de meeste herstarts van de afgelopen twintig jaar. Of zou die ironie de makers ontgaan? Ze mogen het gaan bewijzen.

Enkele weken later begint schrijver Grant Morrison (*The Invisibles*) in de serie *Batman* de verhaallijn 'Batman RIP'. Al sinds eind vorig jaar wordt in de wandelgangen gefluisterd, dat Morrison met vergaande plannen rondloopt voor de dood van Bruce Wayne, die vervolgens zou toetreden tot de New Gods (Op dit moment loopt niet voor niets een miniserie genaamd *Death of the New Gods*). De geruchten dat Warner Bros, eigenaar van DC, daar al een veto over heeft uitgesproken, zijn echter net zo talrijk. In aangepaste vorm of niet, de verhaallijn gaat van start in *Batman 676*. De cover wordt verzorgd door Alex Ross, bij DC meestal een teken: 'Let op, dit is een belangrijke comic'.

FOTO ED ASWAD/CARRIAGE HOUSE PHOTOGRAPHY

Johnny Hart wist niet waarom hij grappig was

DOOR RICHARD MARSCHALL
INTRO'S & VERTALING
GER APELDOORN

ONDER - Zelfportret, ±1970.

Johnny Hart was een controversiële figuur. Een sarcast van het zuiverste water, met een neiging tot practical jokes *en een vlijmscherp gevoel voor humor, tot hij in de jaren 1980 de Here ontdekte. Hij werd lid van een streng Christelijke kerk en begon zijn geloof ook via de strip te belijden, vooral op christelijke feestdagen zoals Kerst en Pasen. Op paaszondag 2001 veroorzaakte een zondagspagina over een menora een ware mediastorm. Het was Hart opgevallen dat deze Joodse zevenarmige kandelaar uit de Heilige Tempel in Jeruzalem in het midden op een kruis leek. Hij liet in zeven plaatjes zien hoe in het oude joodse geloof de basis voor het christelijke geloof verborgen zat: de kaarsen van de kandelaar brandden één voor één op en uiteindelijk blijft alleen het kruis over. Dit om de historische banden tussen beide geloven te benadrukken.*

Sommige lezers zagen daar een totaal andere boodschap in, namelijk dat het joodse geloof afgebrand moet worden om tot het ware christelijk geloof te komen. Iets wat gezien de slechte banden tussen de orthodoxe christenen en joden niet als een toeval werd gezien. Johnny Hart had voor de stripwereld afgedaan en er zijn nog steeds mensen die geen goed woord voor hem over hebben. Krantenstriphistoricus Allan

B.C.
BY JOHNNY HART
I HAVE DISCOVERED THAT A MASS, WHEN DIRECTED AGAINST A GIVEN FORCE, SUCH AS THE WIND, WILL RISE.
HENCE, GENTLEMEN, ... "THE KITE!"
BUMPITY BANGITY BIPPITY WHAM
BAM BIF BLOOEY
THIS SHOULD SET THE DISCOVERY OF ELECTRICITY BACK SEVENTY YEARS.

Een jaar geleden overleed de Amerikaanse cartoonist Johnny Hart op 76-jarige leeftijd. Hij geldt als één van de belangrijkste striptekenaars van zijn generatie. Zijn bekendste strip, *B.C.* (in Nederland enige tijd in diverse kranten als *Oerm*), begonnen in 1958, was de eerste van de sarcastische, op tekst gebaseerde, *oneliner*-gerichte krantenstrips die tegenwoordig het merendeel van de krantenpagina uitmaken. Die scherpe grappen werden gedragen door een uitgekiende cartoonstijl, vol dynamiek en getekende slapstick. Velen probeerden hem na te doen, weinigen haalden zijn niveau.

BOVEN - Clumsy Carp, Curls en B.C. beoordelen de nieuwste uitvinding van Thor op de zondagspagina van 19 maart 1960.
ONDER - De humor van Hart is voor Amerikaanse begrippen verfrissend negatief. Getuige bij voorbeeld deze cartoon uit *1000 Jokes Magazine 73* van februari/april 1955.

Holtz (zijn blog www.strippersguide.blogspot.com *is een dagelijkse* must *voor iedereen die in krantenstrips is geïnteresseerd) schreef mij onlangs dat hij Hart een ongegeneerde antisemiet vindt, waaraan hij nooit aandacht zal besteden. Religie en cartoons, het blijft geen fijne combinatie.*
In 1995 interviewde Richard Marschall (oprichter van het befaamde tijdschrift Nemo *en schrijver van het standaardwerk* America's Greatest Comic Strip Artists*) Johnny Hart voor een ondertussen uitverkocht nummer van* Hogan's Alley. *Het werd een lang en dwalend interview, waarvan wij voor onze lezers de hoogtepunten hebben vergaard.*

Over de beginjaren

Johnny Hart werd geboren op 18 februari 1931. In 1952 meldde hij zich aan voor de luchtmacht. In Robins, Georgia werkte hij als fotograaf en cartoonist voor de wekelijkse krant van het trainingskamp. Daarna werd hij uitgezonden naar Korea, waar hij cartoons leverde aan Tokyo Stars and Stripes. *In 1954 verkocht hij een cartoon aan de* The Saturday Evening Post.

The Saturday Evening Post gold als een vooraanstaand blad. Hoe ben je daar binnengekomen?

"Come in, Ethel. I hope you'll excuse the mess. Wiley just lost another game of solitaire."

NOTHING LIKE A BRISK DIP TO BEGIN THE DAY
CHUNK CHUNK CHUNK CHUNK
LETS SEE,.. HOW DID THAT EXPRESSION GO? .. A HYDE FOR A HYDE AND A MEAL FOR A MEAL?
IT MUST BE DAYLIGHT BY NOW...
NICE TO HAVE FRIENDS THAT KEEP OUT SKEETERS, BUT IT'S TIME TO GET UP.
EEEEOOW
MUST HAVE HIT ONE OF HIS TOUCHY VERTEBRAS

De ontwikkeling van B.C. verliep in drie stappen. Eerst een beetje voorspelbaar, vervolgens bewust vertekend om een eigen stijl te hebben en uiteindelijk de volledig eigen, maar iets beter te animeren stijl van Hart die we nu kennen.

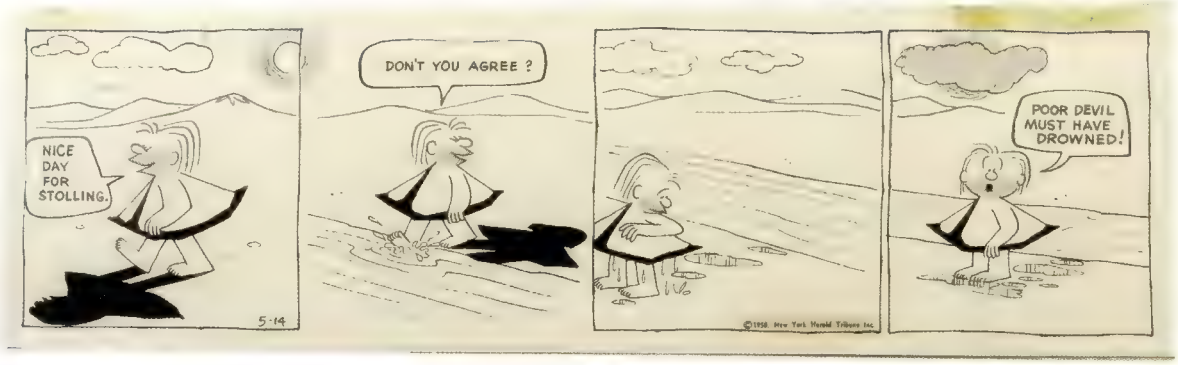

RECHTS VAN BOVEN NAAR ONDER

- Twee stroken van vóór de geboorte van de strip, ± 1958.
- Twee stroken uit de eerste en tweede week van de strip, 1958.
- De zondagspagina van 13 januari 1974.

De twee middelste stroken komen uit het permanente archief van stripveilinghuis Heritage (*http://comics.ha.com*). Dit en veel meer moois (van originelen van Daan Jippes tot ongepubliceerd werk van Frank Frazetta) zijn er gratis te bezichtigen en te downloaden, maar dan moet je je wel inschrijven.

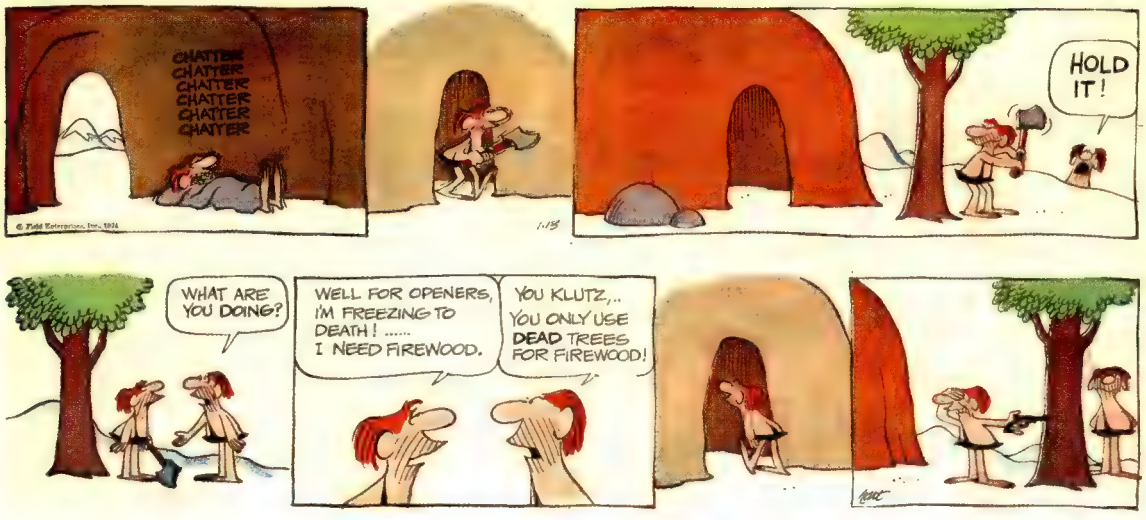
CHATTER CHATTER CHATTER CHATTER CHATTER CHATTER
HOLD IT!
WHAT ARE YOU DOING?
WELL FOR OPENERS, I'M FREEZING TO DEATH! ..... I NEED FIREWOOD.
YOU KLUTZ,.. YOU ONLY USE DEAD TREES FOR FIREWOOD!

LINKS - **De zondagspagina van 1 november 1973. Slapstick, timing en sarcasme zijn de drie belangrijkste kenmerken van Harts humor.**

Johnny Hart: Ik was geabonneerd op *New York Cartoon News*, een gestencild blaadje van cartoonist Don Ulsh. Hij bood aan om voor $5 cartoons van commentaar te voorzien. Ik stuurde hem een aantal van mijn grappen. Hij zei dat hij ze wel leuk vond en vroeg of hij ze aan een aantal redacteuren mocht laten zien. Dus ik zei: 'Natuurlijk niet! Ik wil absoluut niet dat mijn werk door iemand gezien wordt!' Nee, ik zei natuurlijk 'Ja!' Hij verkocht meteen de eerste keer een cartoon aan *Saturday Evening Post*. Een grap die over twee pagina's liep, zes plaatjes. Vanaf dat moment stuurde ik alles naar hem op en fungeerde hij als mijn agent.

Dus het was meteen raak?

Ja... en de week daarna verkocht hij er weer één. Ik dacht dat ik het al helemaal had gemaakt. Ik stelde mijn vrouw voor om te verhuizen naar New York. We woonden nog in Georgia. Ik kwam net uit militaire dienst en het enige wat ik kon was communisten neerschieten. Maar in Georgia heb je weinig communisten dus ik moest iets anders bedenken. Ik bezat echter geen enkele kwalificatie, behalve dat ik een beetje kan tekenen. 'Laat ik daar maar iets mee gaan doen', dacht ik toen. Ik gaf mezelf vier maanden – alleen maar tekenen en tekenen van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat – om een eigen stijl te ontwikkelen, en een gevoel voor humor om tekenwerk te kunnen verkopen. Ik weet nog dat ik voor de eerste grap een hele week bezig was om iets te bedenken dat ermee door kon, iets dat er een beetje uitzag als de grappen die ik in andere bladen zag. In de tweede week had ik er twee. In de derde week kwam ik op gang en maakte ik twee of drie grappen per dag. Aan het eind van de vierde maand verkocht Don Ulsh mijn eerste cartoon.

Mijn vrouw Bobby en ik hadden een behoorlijke buffer, zo'n $500 die ik in het leger bij elkaar had gespaard. Echt nodig hadden we die buffer niet, want we woonden bij haar moeder in. Nadat Ulsh mijn eerste cartoon had verkocht, zei ik tegen Bobby: 'Laten we nu een tijdje bij mijn moeder gaan wonen'. Ik had het tenslotte ook vier maanden met háár moeder uitgehouden.

Zo begon het te lopen en het zag er naar uit dat ik van het tekenen zou kunnen leven. Maar ja, als het zomer wordt dan koopt er opeens niemand cartoons meer, dus dan verdien je opeens drie maanden niets! Zodoende ging ik toch op zoek naar een 'echte baan' en kwam ik uiteindelijk terecht op de grafische afdeling van General Electric.

Wat deed je daar?

Van alles: grafieken, illustraties, soms promotiemateriaal met cartoons, daar begonnen ze net mee. Ik was landelijk bekend en dat waardeerden ze. Ondertussen liet ik mijn eigen cartoons nog steeds rondsturen.

ONDER - **B.C. en The Fat Broad hebben één ding gemeen: ze hebben allebei geen naam. Twee portretten uit het boek *Humorous Illustration* van Nick Meglin (een klassieker uit de jaren 1970, heruitgegeven in 2001), waarin een heel hoofdstuk aan Hart is gewijd.**

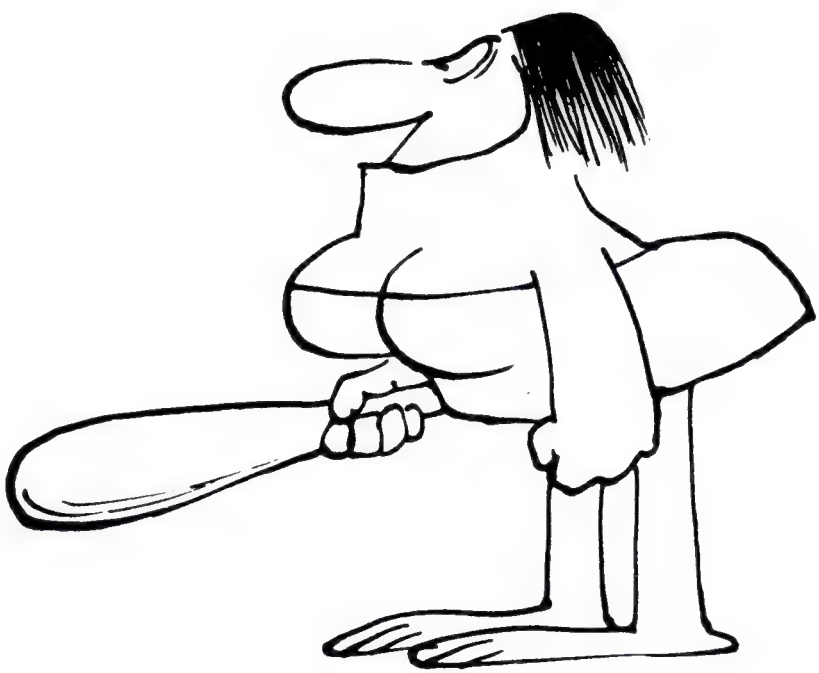

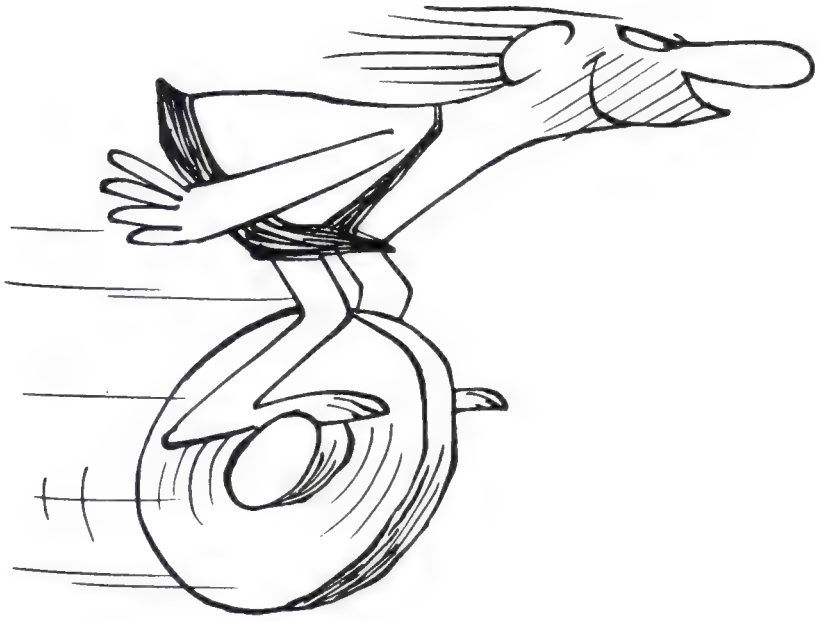

BOVEN EN RECHTSBOVEN – **Je kunt goed zien hoeveel beweging Johnny Hart in zijn grappen stopte. Het is verbazingwekkend dat er van deze strip uiteindelijk maar één tekenfilmspecial is gemaakt. Wel was er jarenlang sprake van een *live action*-versie van *The Wizard of Id*, maar geruchten doen de ronde dat Tom Cruise te klein was om de Koning te spelen.**

ONDER – **De zondagspagina van 16 juli 1978. Het lijkt zo logisch, maar Hart was de enige striptekenaar die onomatopeeën tussen de plaatjes gebruikte; totdat de navolgers het verschijnsel overnamen, zoals onder andere in strips als *The Wizard of Id* en *Crock*.**

Over B.C.

Johnny Hart werkte vier jaar voor General Electric (GE), een maatschappij die altijd veel met strips en amusement heeft gedaan. Vanaf de jaren 1940 gaf het concern voor zijn personeel gratis boekjes uit over populair-wetenschappelijke onderwerpen. Veel van die boekjes waren in stripvorm en worden nu nog steeds verzameld. Of Johnny Hart hier ook aan heeft meegewerkt, is niet duidelijk. Waarschijnlijk niet, want de meeste boekjes werden uitbesteed aan realistische tekenaars. De sfeer bij GE was in ieder geval goed. Een aantal van zijn collega's vormde later de basis voor de personages van zijn strip B.C.*, behorend tot mijn favoriete top tien van de grappigste strips die er ooit gemaakt zijn (één van de andere is* The Wizard of Id*, die Hart zes jaar later bedacht). Charles Schulz'* Peanuts *is misschien persoonlijker en heeft een grotere invloed op de wereld om hem heen gehad, maar de strips van Hart zijn gewoon grappig. Hij schuwt geen enkele vorm van humor, de personages maken elkaar regelmatig genadeloos af en de strip is nooit truttig geworden, zoals zoveel tijdgenoten. Gedateerd wellicht, seksistisch, afstandelijk... maar dat zijn voor een gagstrip geen slechte kwaliteiten. Daar komt bij dat Hart altijd zelf de strip is blijven tekenen en dat deed hij verrekte goed.*

_B.C._ verschijnt in 1958. Waarom een krantenstrip en waarom over holbewoners? Had je genoeg van cartoons?

Nee, ik was dol op tijdschriftcartoons. Alleen, in 1956 pikte onze plaatselijke krant *Peanuts* op en die strip fascineerde mij omdat er iets inzat wat ik herkende van mezelf. Schulz en ik werken op een verschillende manier en we hebben ook niet hetzelfde gevoel voor humor, maar het was iets wat ik mezelf ook zag doen. Ik realiseerde me dat mijn gevoel voor humor te vertalen was naar die vorm – in plaats van alleen als cartoon. Vier plaatjes geeft een bepaalde timing, ritme, vrijheid... Timing is voor mij het belangrijkst.

En holbewoners... het klinkt wat flauw... ik maakte niet veel grappen met holbewoners, maar het waren wel mijn favoriete grappen. Die hield ik voor mezelf. Ik heb in mijn loopbaan nog nooit een Neanderthaler-grap verkocht. Op een dag zat ik op het 'art department' van General Electric en iedereen werkte over. Ik zei schertsend: 'Blijven jullie maar lekker hier, maar ik ga nu naar huis om een wereldberoemde strip te bedenken'. En ik geloof dat het Joe Bohanicki was die zei: 'Waarom doe je niet iets met die holbewoners? Die kun je toch nergens verkopen!' Ik werd helemaal warm en dacht: 'Ja, dat is het. Lekker simpel.' 'Hou het simpel', verkondigde mijn vriend Brant Parker altijd. Daardoor geïnspireerd maakte ik een bordje voor mezelf – in die tijd had iedereen een bordje met 'Denk na' erop – waarop 'Hou het simpel' stond. Alles viel ineens op zijn plaats. Want wat is er simpeler dan de mens in zijn beginjaren?

Ik ben vervolgens karakters gaan uittekenen. Ik gaf ze allemaal een naam en probeerde een titel te bedenken. Dat was nog niet *B.C.*, ik geloof dat mijn vrouw Bobby daarmee kwam. In het begin hadden de figuren een nogal driehoekige vorm, ik weet niet waar dat vandaan kwam. Daar speelde ik op papier dan wat mee. Weet je, sterke karakters maken die in verschillende situaties te gebruiken zijn, is niet eenvoudig. Ik wist niet goed hoe je karaktertrekken moest bedenken. Bobby adviseerde om ze op mijn vrienden te baseren. 'Die hebben kant en klare karaktertrekken.' Geweldig idee, hoefde ik niks te doen. Ik heb de *B.C.*-figuren zelfs naar hen genoemd. Alleen Wiley niet, die is gebaseerd op mijn zwager – de man van de zus van Bobby. Die had zijn been verloren in de Tweede Wereldoorlog, dus ik gaf hem een houten been. De echte Wiley is een pietje precies en altijd erg schoon. Hij staat graag onder de douche. Alleen, dat is niet zo grappig voor iemand met een houten been. Ik draaide het om en maakte van Wiley iemand die bang is voor water, een echte smeerlap.

In eerste instantie werd _B.C._ door de syndicaten geweigerd. De strip werd uiteindelijk opgepikt door _New York Herald Tribune_. Weet je nog hoe dit proces verliep?

Ik benaderde een stuk of vijf synidcaten. Eén daarvan was Associated Press. Ik had *B.C.* naar hen opgestuurd, maar na drie maanden was er nog geen reactie. Ik besloot er langs te gaan, naar de redacteur, ene Ed Fleming, meen ik. Ik vertelde hem wie ik was en dat ik een strip had gestuurd over holbewoners. Dus hij loopt naar zijn bureau en hij begint te zoeken en uiteindelijk helemaal onderop in de alleronderste

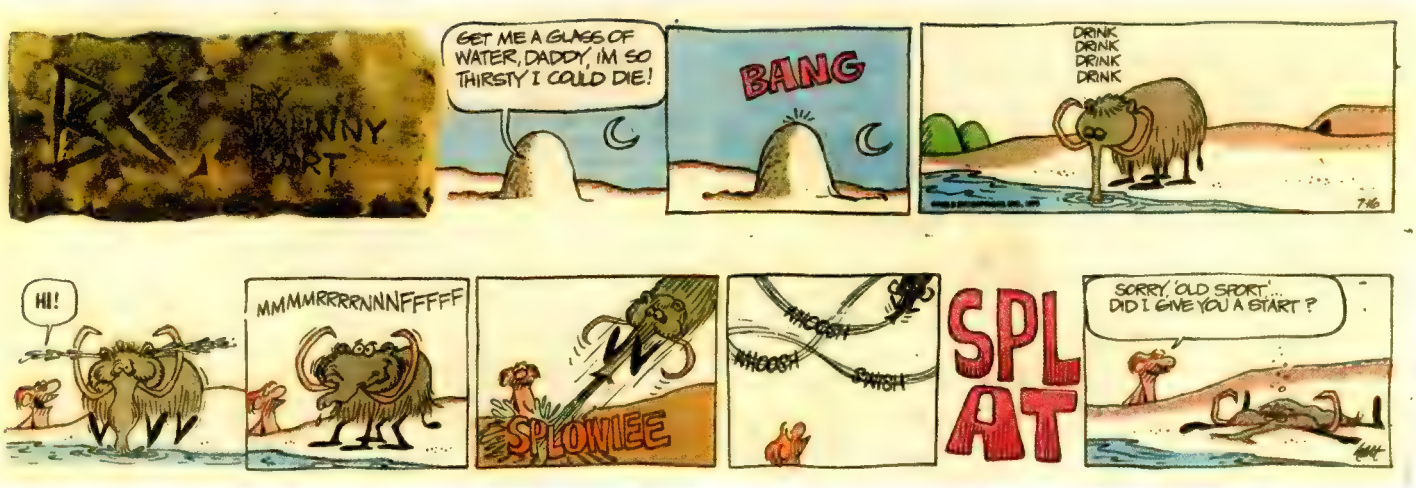

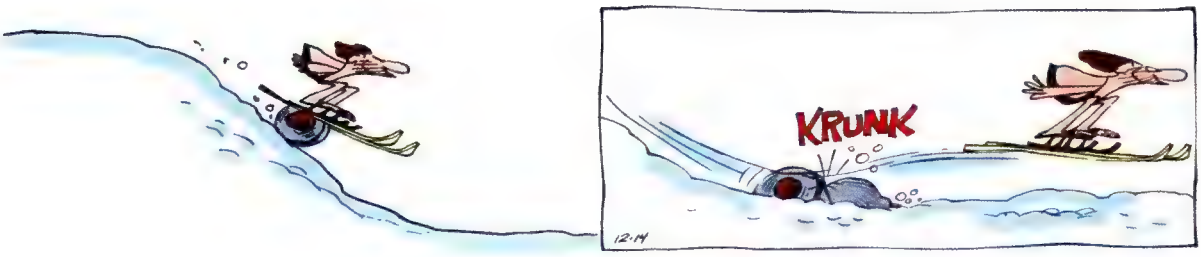

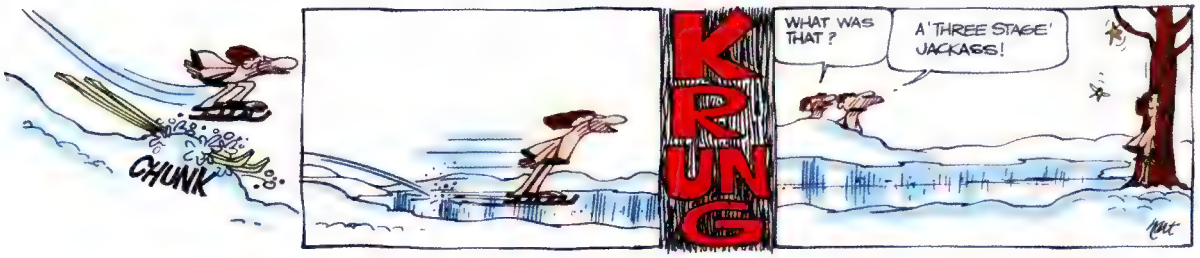

la ligt mijn strip. 'Oh, ja. Daar heb ik naar gekeken. Holbewoners verkopen niet. En wij kopen geen strips, wij doen alleen cartoons'. Dat is de reden dat *B.C.* er vandaag de dag nog is. Vanwege die ene zin. Ik was in eerste instantie nogal gedeprimeerd toen ik buiten kwam. In die tijd keek je nog op tegen redacteuren. Als zo iemand iets zei, dan ging je ervan uit dat het de waarheid was. Ik had het dus helemaal gehad en ging terug naar mijn werk om lekker te gaan eten met de jongens. Ik sta bij Rockefeller Center voor het stoplicht te wachten, met de strip onder mijn arm. Naast me staat een prullenbak; ik haal de strip tevoorschijn om hem weg te gooien. Op dat moment hoor ik opnieuw in mijn oor wat die vent gezegd heeft: 'Wij kopen geen strips.' En ik dacht: 'Als hij geen strips koopt, heeft hij er ook geen verstand van!' Ik stop de strip terug onder mijn arm en ik loop het RCA-gebouw in en daar zoek ik in de telefoongids het adres op van het dichtstbijzijnde stripsyndicaat: New York Herald Tribune Syndicate. Ik er naar toe en gevraagd of ik de cartoonredacteur mocht spreken. De receptioniste vertelt me dat er net een nieuwe is aangenomen die de volgende maandag begint. Er stond alleen een leeg bureau met een telefoon. Ik vraag aan haar of ik die telefoon mag gebruiken en bel de volgende op de lijst: McNaught Syndicate, ook niet ver weg. Ik maak daar in het kantoor van New York Herald Tribune Syndicate, achter het bureau van de nieuwe redacteur die er nog niet is, een afspraak met een ander syndicaat en ik vertrek! Ik ga dus naar McNaught Syndicate, vraag naar de cartoonredacteur en laat hem de strip zien. Hij bleek mij en mijn werk te kennen. Dat belooft veel, maar hij legt mijn strip opzij. Ik vraag waarom hij het niet meteen bekijkt. Zijn antwoord: 'Nee, dat doe ik later wel en dan bel ik je'. Dus ik zeg: 'Nou, laat dan maar!' Want ik had het helemaal gehad met Ed Fleming en zijn onderste la en dat ik dat ding bijna had weggegooid op straat. Ik gedroeg me nogal onbeschoft. Het kon me niet schelen. Ik pakte mijn strip en liep weg. Ik heb die vent gewoon laten zitten. Ik ben op de trein gestapt en naar huis gegaan.

Afijn, de volgende dag heb ik toch wat spijt van mijn onbehouwen gedrag en besluit om mijn strip alsnog naar New York Herald Tribune Syndicate te sturen. Die maandag zit Harry Welker voor de eerste dag van zijn nieuwe baan achter datzelfde bureau met een telefoon en een enveloppe. Met *B.C.* erin. Hij blijkt mijn naam en mijn cartoons te kennen. Hij weet dus dat ik niet de eerste de beste ben. Hij haalt Sylvan Barnett erbij, een jonge vent die daar werkt, en die nodigt me uit voor een gesprek. Tijdens onze afspraak geeft hij me een enveloppe met een contract erin en zegt: 'Laat ernaar kijken door een advocaat, zorg dat alles is zoals je het wilt hebben en stuur het aan ons terug'.

Over grappig zijn

Zoals je zelf zei, was *B.C.* in het begin nogal driehoekig, maar die stijl verdween snel. Waarom was dat? Had je er last van?

Ja, er waren bepaalde dingen die ik niet kon doen door die vreemde vorm: als een driehoek met een ver uitstekend achterwerk en korte beentjes. Zijn benen konden niet buigen, want hij had geen knieën. En als hij wel boog, waar ging de rest van zijn lichaam dan heen? Dus ik begon heel langzaam, om het *format* geen geweld aan te doen, zijn benen wat langer te maken en zijn lichaam wat dunner tot op het punt waar hij tegenwoordig is. Weet je wat ik altijd een hele grappige lichaamshouding heb gevonden? Die van Daffy Duck. Een beetje voorovergebogen, met zijn kont naar achteren. Dat is ook hoe Groucho Marx liep, met zijn hoofd naar voren. Dunne karakters zijn grappiger. Wat ik niet doorhad, of pas op een gegeven moment, is dat de figuren in de strip steeds minder kleren droegen. Op een gegeven moment droegen ze niet meer dan een klein zwart streepje onderaan hun buik. Oorspronkelijk had ik een mooi zwart pak voor ze,

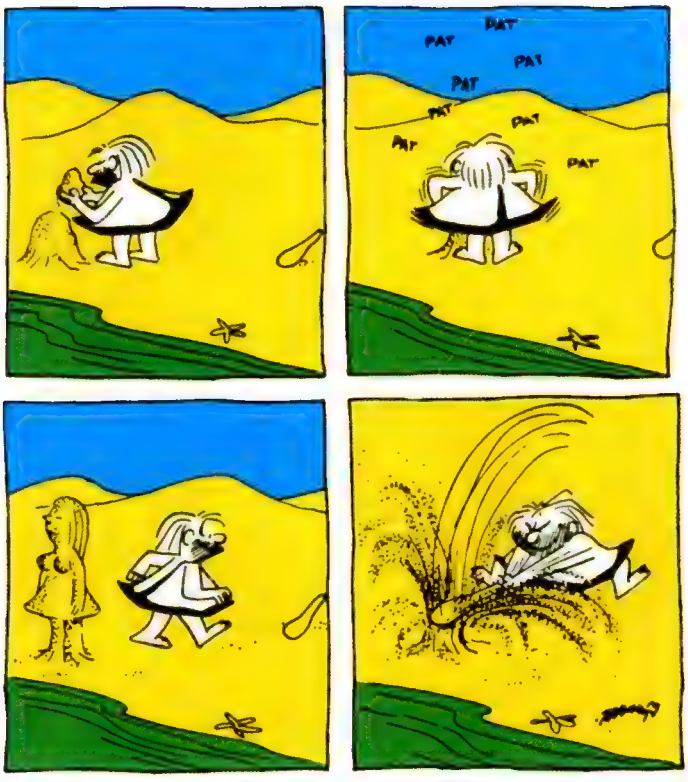

RECHTS - Pats-boem op de ouderwetse manier. Het omslag van de *B.C.*-pocket *Hey! B.C.*

In de jaren 1960 en 1970 werden door uitgeverij Fawcett een stuk of 16 pockets uitgegeven met het beste van *B.C.* De meeste daarvan werden in Engeland herdrukt door Coronet. Midden in de jaren 1970 hielden de bundelingen op, hoewel de strip toen nog lang niet over z'n hoogtepunt heen was.

Meer strips en cartoons van Hart en Parker (en ander moois) is voortaan te vinden op *www.allthingsger.blogspot.com*, de blog van Ger Apeldoorn.

zodat de strip niet alleen maar uit lijntjes zou bestaan. Je moet altijd een paar volledig zwarte vlakken hebben, zeker als je met rasters werkt zoals ik.

Toen ik je redacteur was bij Field Newspaper Syndicate – niet dat je die nodig had – vertelde je me dat je altijd veel tijd besteed aan het vinden van de juiste woorden voor je grappen. Omdat het erg belangrijk is hoe de woorden in een zin zich tot elkaar verhouden.
Ja, het gaat erom dat je een visueel ritme creëert. Als je de strip leest moet je hem eigenlijk al in je hoofd horen. Ik denk dat humor erg veel te maken heeft met intonatie, met hoe een bepaalde zin wordt uitgesproken. Sommige dingen zijn een *statement*, andere een vraag.

In de jaren 1950 bestond er een soort humor, waar we nu eigenlijk geen naam meer voor hebben: zwartgallige humor, een beetje sarcastisch... je zag het vooral bij jongeren... werd jij in die hoek neergezet?
Ja, dat geloof ik wel. Volgens mij is humor niets anders. Mensen die op een slimme manier iets negatiefs over iemand anders zeggen. *Wisecracking.* Mensen op hun plaats zetten. Als je op de tv naar *sitcoms* kijkt, dat is dat het voornaamste wat ze daarin doen. Zwarte of sarcastische humor is van alle tijden. Het is moeilijk grappig te zijn zonder. Het is chiquer als je iets anders kunt verzinnen, dat wel.

Is het iets wat je liever niet zou doen?
Nee, ik beschouw het als een vorm van humor die iedereen gebruikt. Het is niet iets waar ik veel over nadenk of bewust mee omga. Je bouwt je karakters op om ze door iemand anders om te laten kegelen. Zo zit humor nu eenmaal in elkaar, behalve misschien slapstick-humor, mensen die van de trap vallen of mechanische grappen...

RECHTS - Dagstrip uit 1958 met de introductie van Curly. Gaandeweg werd iedereen net zo sarcastisch als Curly en verdween hij een beetje uit de strip.

Gebruik je zwarte humor om iets te vertellen of geldt het voor alle karakters?
Eén van mijn karakters, Curls, staat erom bekend. Hij is de Meester van de Sarcastische Grap en krijgt de zwartgallige grappen toebedeeld. Niet B.C., die is niet zo sarcastisch. Hij is meestal het slachtoffer. Ik kan niet zo goed verklaren hoe dit proces verloopt. Ik ben niet zo georganiseerd bezig – het is geen recept. Ik weet niet waarom ik grappig ben. Wat ik wel weet en waarop ik altijd trots ben geweest – hoewel dat niet mag, want hoogmoed komt altijd voor de val – is dat mijn gevoel voor humor altijd goed in balans is geweest. En weet je hoe ik dat weet? Doordat ik iedere keer als er iets speciaals gebeurt met mezelf daarom moet lachen. Als ik van de trap zou vallen, zou ik er zelf het hardst om lachen.

En die levenshouding probeer je weer te geven in de strip?
Ja.

In één van je eerste grappen maakt B.C. een beeld van zand van het knappe meisje (in het prehistorische universum van Johnny Hart hebben de vrouwen geen naam, maar heten Cute Chick en Fat Broad. RM) en slaat het daarna kapot met zijn knuppel. Fat Broad gebruikt haar hamer om de slang kapot te slaan. In de latere *B.C.*-afleveringen valt het moment van de klap niet zo vaak meer. De lezer ziet de afloop en mag de rest invullen.
Ja, in het begin sloeg ze er voortdurend op los. Op een gegeven moment weet de lezer het wel. Dus ben ik plaatjes met 'Wham! Wham! Wham! Wham!' gaan tekenen. Een *gimmick* die ik veel vaker had moeten gebruiken.

Geluidseffecten?
Ja, striptekenaars tekenen vaak veel meer dan nodig is. Terwijl het veel subtieler is om de lezer ook een rol te geven en hem het zware werk te laten doen.

Was dat een langzaam proces, of komt het door de reactie van je lezers? Of keek je terug naar je oude materiaal en vond je dat het eigenlijk grappiger kon?
Wat?

Dat je zo'n geluidseffect gebruikt in plaats van te laten zien wat er gebeurt.
Kwestie van geen zin meer hebben om het voor de zoveelste keer te tekenen! Ik heb geen bezoek gehad van de geweldpolitie. Geweld bestaat niet in de strip.

Ze staan het volgende plaatje toch weer op...
Stripfiguren gaan niet zo gauw kapot.

Over The Wizard
Zes jaar na de start van B.C. *begon Johnny Hart een nieuwe strip, die al snel net zo populair werd. Voor* The Wizard of Id *(in Nederland bekend onder de naam* De tovenaar van Fop*) gaat hij minder ver terug naar het verleden, maar hij houdt voldoende afstand om veilig met alles en iedereen de spot te drijven. De hoofdpersonen*

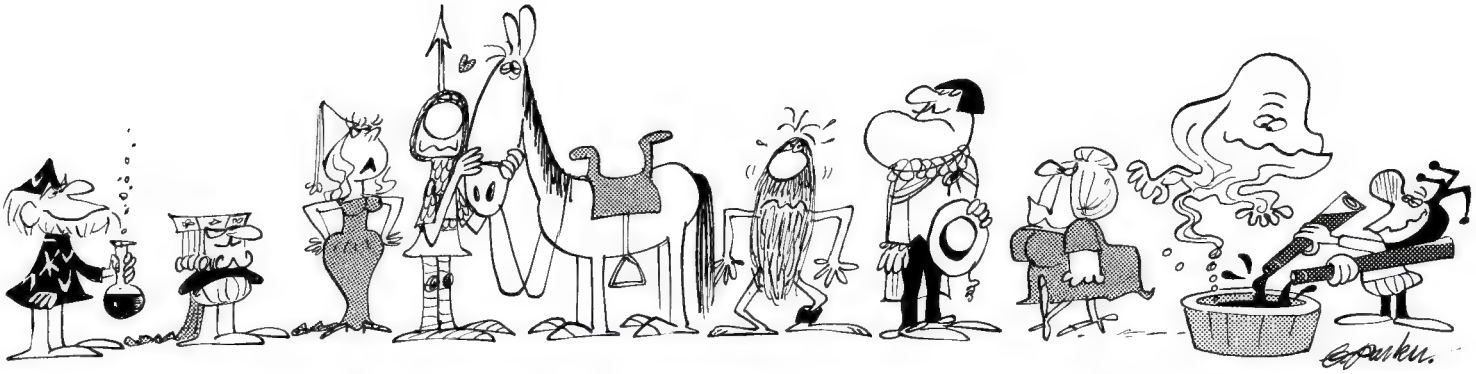

BOVEN - De tovenaar, de Koning, de prinses, de ridder, de gevangene, de Hertog, de draak, het spook en de nar... het hele misselijkmakende kaartspel van *De Tovenaar van Fop* op een rijtje.

zijn een koning die kleiner is dan al zijn onderdanen, een laffe ridder, een alcoholische hofnar en de tovenaar zelf, die betere oneliners *bezigt dan toverspreuken. Als tekenaar haalt Hart zijn oude vriend Brant Parker erbij, die hij al kent sinds zijn negentiende. Parker was tien jaar ouder dan Hart en overleed een week na zijn collega in april 2007.*

We hebben het nog niet gehad over Brant Parker.

Ik heb Brant op school ontmoet. Hij werkte bij de plaatselijke krant als tekenaar, cartoonist, fotobewerker, dat soort dingen. Hij was gevraagd om een tekenwedstrijd te beoordelen op mijn school. Daar zag Brant voor het eerst mijn werk – geen cartoons, want dat deed je niet, dat was geen kunst. Op zo'n 'voortreffelijke' opleiding produceert men geen cartoons! Ik had een tekening gemaakt van een begraafplaats bij nacht – in houtskool. En nog een paar houtskooldingen. Ik was dol op dat spul.

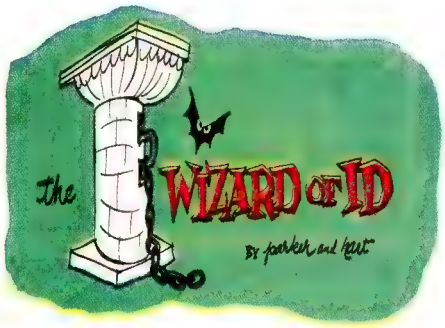

LINKS - In het begin was de titel-illustratie bij de zondagspagina's van *The Wizard of Id* nog niet altijd hetzelfde. Dit is een afwijkende titel uit 1965.

Brant bleek onder de indruk en belde me op om een afspraak te maken. We aten een pizza en dronken een biertje. Het werd een geweldige avond. We hebben alleen maar over kunst gepraat. Aan het eind van de avond zakten we bij mij thuis nog even door. Bij thuiskomst lag er op tafel een briefje van mijn moeder, dat er in de koelkast een verse citroenvlaai lag. Dat was mijn lievelingstaart, die maakte ze precies goed. Mooi helder geel, zonder die vette romige smaak. Die taart hebben we samen smakelijk opgegeten. Hij vroeg wie mijn favoriete cartoonist was en ik zei: 'Virgil Partch, natuurlijk'. Ik was idolaat van Partch, zijn werk was het hipste wat er toen was. We hebben daar nog een tijd over gepraat. Sinds die ontmoeting had Brant zijn voet tussen de deur. Bij mij kon hij weinig kwaads meer doen.

Was hij dan ook een fan van Virgil Partch (VIP)?

Ja, en hij had met hem gewerkt bij Disney aan het begin van de jaren 1940. Ik geloof niet dat ze elkaar ooit hebben ontmoet, maar hij kende wel allemaal verhalen over Partch. Brant bewonderde zijn lijnvoering; hij pakte er een potlood bij en begon te tekenen. Hij heeft me in één nacht leren tekenen aan de hand van de cartoons van Virgil Partch. Tegen de tijd dat hij naar huis ging, wilde ik cartoonist worden. Dat was precies zijn bedoeling. Hij heeft me er ingeluisd. Het is allemaal zijn schuld! Maar ik heb het hem betaald gezet. Vijftien jaar later heb ik een strip voor hem bedacht waarmee hij iedere dag bezig is.

Toen ik mijn eerste cartoons wist te verkopen, trachtte ik hem over te halen ook dat werk te gaan doen. Hij was er te lui voor. Ik zei: 'Ik doe dit alleen omdat jij het me geleerd hebt, dus dan kun je het zelf ook!' Zijn reactie was dat hij een hekel had aan grappen verzinnen. 'Oké,' zei ik, 'dan verzin ik grappen voor je en dan kun jij ze tekenen.' Zo gezegd, zo gedaan en Marion Nichols van *Saturday Evening Post* kocht er meteen twee uit de eerste stapel. Ze vond ze zo mooi, dat ze de originelen in haar eigen huis aan de muur hing!

Heb jij je tekenstijl op die van Parker gebaseerd?

Nee, ik wilde nergens op lijken, want ik wist nog niet dat het geheim van succes is dat je je aan moet passen aan de heersende smaak. Ik wilde uniek zijn, net als Virgil Partch, dus ik tekende groteske figuren met grote neuzen, enorme neusvleugels, uitpuilende ogen en van die uitstekende lippen maar zonder kin. En om er helemaal een eigen stempel op te drukken tekende ik de wenkbrauwen op stokjes! Vrij absurd. Later adviseerde ik beginnende tekenaars niet per se iemand na te doen, maar het beste van een aantal mensen over te nemen. De neus van de één, de voeten van een ander, en de oren van weer een ander. Als je dat overneemt en je tekent het op je eigen manier, ontstaat er vanzelf een eigen stijl.

Dan komt *The Wizard of Id*: lag het in de bedoeling dat Brant die strip zou tekenen?

Nee, ik had de strip bedoeld voor één van mijn assistenten, Jack Caprio. Maar die durfde niet, of kon niet. Het idee ervoor ontstond ongeveer in 1960. Daarna is het vier jaar blijven liggen tot ik opeens bedacht dat het geweldig zou zijn voor Brant. Hij was er ook bij toen we de opzet bedachten. We waren bij mij thuis met Jack en Brant en Curls (Richard Boland, een oude jeugdvriend van Hart, die van het begin af aan meeschreef aan *B.C.* en die zijn bijnaam en karaktereigenschappen aan één van de personages gaf. RM). Ik vertelde ze van het idee en liet ze wat tekeningen zien. *The Wizard of Id* is eigenlijk gebaseerd op een kaartspel. De koning is een koning en de hofnar is een joker, enzovoort.

Je weet hoe dat gaat als je zo bij elkaar zit: iedereen draagt wat bij en we hadden er echt lol in. Dus besloten we om er iets mee te doen. Dat leverde een dik pak met voorgedrukte titelstrookjes op: *'The Wizard by Hart and Caprio'*. Het initia-

ONDER - Cartoon uit *True, the Man's Magazine* van april 1950. Virgil Partch was een cartoonist met een geheel eigen stijl, maar soms kon je zien dat hij begonnen was als animator bij Disney.

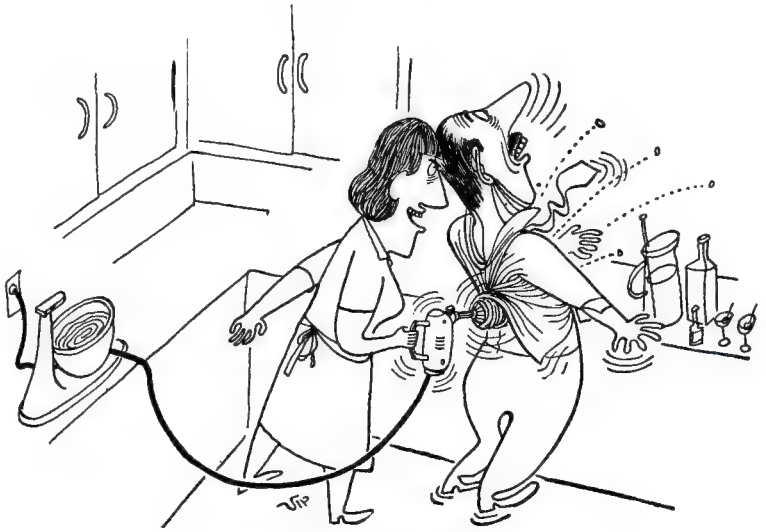

"Stick 'em up!"

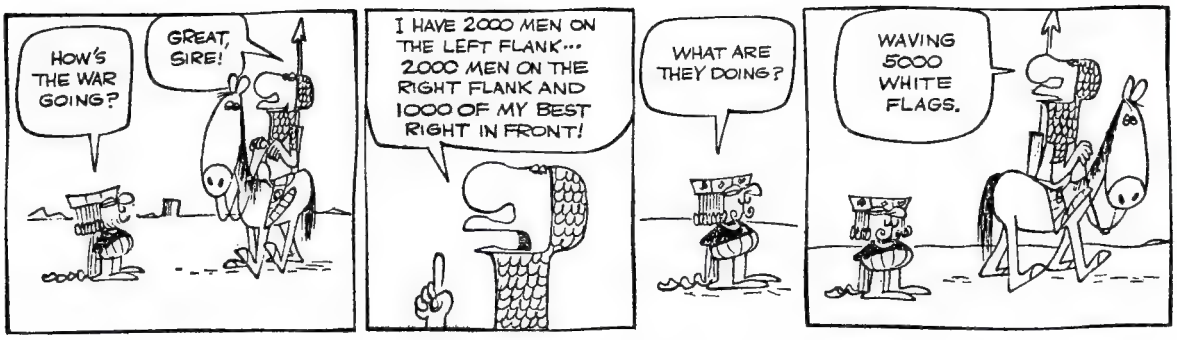
HOW'S THE WAR GOING?
GREAT, SIRE!
I HAVE 2000 MEN ON THE LEFT FLANK... 2000 MEN ON THE RIGHT FLANK AND 1000 OF MY BEST RIGHT IN FRONT!
WHAT ARE THEY DOING?
WAVING 5000 WHITE FLAGS.

RECHTS - De Koning uit *The Wizard of Id* laat zijn pokerface zien. Dagstrip uit begin jaren 1960.

tief bloedde echter dood en het plan verdween in een la. Vier jaar later kwam ik het weer tegen en dacht gelijk aan Brant. Ik belde hem en zei: 'Als ik het schrijf, wil jij het dan tekenen?' Nou, dat wilde hij wel! We spraken af in een hotel – Brant woonde toen nog in Virginia – een vies goedkoop rothotel in New York met een soort legerbedden die ook in barakken stonden in de Tweede Wereldoorlog. Maar het hotel was wel om de hoek van *New York Herald Tribune*.

Ik had papier en grappen bij me voor 24 stroken en een paar potten inkt. We sloten onszelf een paar dagen op en tekenden de eerste 24 afleveringen. Een aantal stroken tekende Brant en een aantal tekende ik. Ik inkte zijn tekeningen en hij die van mij. Zo wisselden we een paar keer stuivertje, tot we de eerste vier weken van *The Wizard of Id* hadden. Elke keer als er een aflevering af was, plakten we deze aan de muur.

We hebben zelfs de toiletpot beschilderd alsof het een stripfiguur was. Met het deksel als neus en dan van die grote ogen op de stortbak. Ook met een snor en een strikje; en ik geloof dat Brant zelfs een deel van het lichaam had doorgetekend op de vloer. Volledig gestoord. We lieten ons eten naar boven brengen. De hotelkamer zag er niet uit. We hadden wel wat opgeruimd, maar overal lagen lege bierflessen. Kortom, we vermaakten ons prima. Toen we de laatste strook aan de muur hadden geplakt, heb ik het syndicaat gebeld en gevraagd of er interesse bestond voor een nieuwe strip. 'Ja, natuurlijk. Kom maar laten zien.' 'Nee, dat kan niet', zei ik. 'Waarom niet?' 'Ze zitten aan de muur geplakt!' Twintig minuten later – Brant en ik ruimen als een gek de kamer op – stonden ze voor de deur: drie heren in zwart pak, wit overhemd en zwarte das. Net een bezoekje van de maffia.

Nou... iedereen handjes schudden; ik kom uit de badkamer in mijn onderbroek met het scheerschuim nog op mijn gezicht en schop nog snel even een bierflesje onder het bed. Ik vertel ze hoe de strip heet, wie de karakters zijn. Ze lopen langs de muren alsof ze in een museum zijn. Met de handen achter hun rug, op de smerigste hotelkamer die je ooit hebt gezien. Ze zeggen 'hm, hm' alsof het echte kunstkenners zijn. En Brant en ik zitten op ons bed te wachten. Heel af en toe kan er een lachje vanaf, maar geen bijzondere reacties. Als ze klaar zijn met lezen draaien ze zich om. Eén van hen gaat naast me op het bed zitten en zegt: 'We vinden jullie smerig, maar de strip is goed'. En daarmee was de strip verkocht.

ONDER - Zondagspagina in tabloid-vorm van 11 februari 1975. Ook van *The Wizard of Id* zijn slechts tot midden jaren 1970 pockets verschenen. Toch vreemd, want de strip is eigenlijk tijdloos. Ze waren alleen net iets te lang bezig toen de *baby boom*-generatie z'n eigen helden begon te ontwikkelen.

the W of
by Brant parker and Johnny hart
GUESS WHICH HAND THE COIN IS IN, SIRE
EVENTUALLY... MINE!
MY NEXT TRICK IS BEYOND THE REALM OF HUMAN COMPREHENSION ... MY LOVELY ASSISTANT WILL VANISH FROM THIS TRUNK AND REAPPEAR OVER HERE.
SLAM
FRAMMIN AT THE JIM JAM
FRIPPIN ON THE KROTZ
POOF
ZAP
I'LL GET YOU FOR THIS... YOU LITTLE FINK!

Over de werkverdeling

B.C. *en* The Wizard of Id *worden gemaakt door een team van schrijvers. In het begin trok Johnny Hart daarvoor vooral oude vrienden en kennissen aan. Met de komst van* The Wizard of Id *is het noodzakelijk om het werk gestructureerder aan te pakken. Uiteindelijk zal de studio die* The Wizard of Id *maakt onder leiding van Brant Parker nog vier andere strips lanceren, met wisselend succes. De meest succesvolle strip uit dezelfde studio is* Crock, *een vrij beperkte strip over een groep mannen in het Franse Vreemdelingenlegioen van Parker, Bill Rechin en Don Wilder. Johnny Hart lijkt zich er niet al te veel mee bemoeid te hebben, hoewel er veel talent heen en weer loopt van de ene groep naar de andere.*

Draagt Brant veel ideeën aan voor de *The Wizard of Id*?

Nee.

Komt dat omdat hij ver uit de buurt woont?

Nee, maar hij bemoeit zich er wel mee. Af en toe heeft hij zo'n periode dat hij zich buitengesloten voelt en dan geeft hij ineens *feedback* over de grappen of de formulering van de afmaker. Dan hebben we het er over aan de telefoon en we geiten een beetje. Negen van de tien keer gaat het om een niet goed doordachte grap. Tegen de tijd dat wij ermee klaar zijn is het een klassieker, want dan hebben we hem zoveel keer omgedraaid dat we zelf dubbel liggen van het lachen. Het is een compleet andere grap!

Dat is nog steeds leuk om te doen en op die manier draagt Brant zijn steentje bij. Hij heeft ook een geweldig gevoel voor de manier waarop de karakters zich op de pagina moeten gedragen. Daar komen wel vaak goede ideeën uit voort. 'Ja, maar als we ze nou eens dit of dat laten doen?', zeggen we

dan. Dus hij draagt wel bij aan de ontwikkeling van de strip, maar niet als bedenker van de grappen.

En hij tekent alles nog zelf?
Ja, in zijn eentje. Hij heeft een geheel eigen manier om dingen in een plaatje te zetten. De troon van de koning is altijd naar links gericht. Daar heb ik hem wel eens op aangesproken bij een bepaalde grap, omdat die grap daardoor minder goed werkte. Hij zei dat hij het niet anders kon... en stak een betoog af over elementen. Dat ieder plaatje in een strip niet meer dan drie elementen mag hebben en dit ene plaatje had er al vier dus dat is één te veel.
'Wat zijn elementen, Brant?' Het lijkt op een komische dialoog voor twee oudere heren. 'Nou ja, twee mensen en een balloon.' 'Een balloon is ook een element.' 'Ja, net als mensen.' 'Wat is er dan nog meer in dat plaatje?' 'Een tafel en een hond.' 'Zijn dat dan geen elementen?' 'Niet echt, nee.' Tegen de tijd dat we alles gehad hadden kon hij zelf ook zijn lachen niet meer houden.

Ja, want de datum is ook een element.
Ja, dus ik zeg: 'Gaat het om de balans of zo?' 'Nee,' zegt hij, 'maar als je teveel elementen hebt, dan werkt het niet.' Uiteindelijk heb ik hem maar gelijk gegeven. Want zo is hij nou eenmaal. Als je vindt dat hij iets stoms doet en je probeert hem dat uit te leggen, ben je het uiteindelijk met hem eens.

Over zijn geloof
In de jaren tachtig had Johnny Hart eigenlijk alles bereikt wat hij bereiken wilde. Hij kocht een prachtig huis – met een eigen meer erbij – en liet het verbouwen naar zijn eigen behoeften. Maar het huis lag zó ver uit het centrum, dat hij zonder televisie zou komen te zitten. Hij liet een plaatselijke installateur door het hele huis een netwerk aanleggen voor een eigen schotelantenne. Een uitgebreide klus, die uiteindelijk twee maanden zou kosten. Tijdens de testperiode liet de installateur de schotel op een zwaar christelijk kanaal staan om te kijken of het signaal overal even goed doorkwam. Johnny's eerste reactie was om te vragen of er niks anders was. De installateur wilde een ander kanaal instellen, maar dat vond Johnny teveel gedoe.
In de dagen die daarop volgden, ging hij steeds vaker voor de televisie zitten om naar de televisiepredikers te luisteren. Die zondag ging hij naar de plaatselijke kerk en hij vroeg zijn vrouw of ze het erg vond om mee te gaan. Twee weken later waren ze allebei bekeerd.

Sinds wanneer gebruik je je strip om de christelijke boodschap uit te dragen?
Alweer een paar jaar. Langer dan ik dacht. Al vanaf 1985/86. De satellietschotel werd in 1984 geïnstalleerd. Het begon met kerstmis. Als er een nationale feestdag is, dan doe je daar iets mee in de strip. Dat heb ik altijd al gedaan. Maar zodra het over geloof gaat, gaan mensen toch raar doen. Ik heb een keer een strip gedaan over Jezus op Goede Vrijdag. Dat lijkt me toch een dag die echt over Hem gaat. Maar *Los Angeles Times* drukt zo'n strip dan niet af. Hoorde ik later van iemand.
Het merendeel van de reacties is echter positief. Maar er zijn mensen die zeggen dat ik de wetenschap belachelijk probeer te maken doordat ik een verkeerd beeld geef van de evolutie. Iemand schreef me dat ik mijn God niet in zijn gezicht moest wapperen. Die mensen zijn allemaal zo kwaad, dat begrijp ik niet. Er was één briefschrijver, die was zo negatief dat ik besloot terug te schrijven om hem het licht te laten zien. Ik legde zijn brief opzij en wachtte tot ik precies wist hoe ik hem van repliek moest dienen. Drie jaar later wist ik het, dus ik pak die brief... maar toen bleek dat er geen retouradres op stond! Drie jaar piekeren en ik kon hem niet bereiken. Nou ja, misschien maak ik hem nog een keer kwaad.

BOVEN - Critici verwijten Hart dat hij met z'n 'religieuze' grappen te prekerig werd, maar hij wist ze zelf meestal vrij goed te relativeren. Als je hem één kwaliteit zou moeten toedichten is dat: onsentimenteel. Misschien is dat tegenwoordig wel de enige echte misdaad.

Vind je dat de strip een geschikt medium is om een boodschap in uit te dragen?
Ja, dat vind ik wel. Je bereikt er in ieder geval de kinderen mee en dat is een belangrijk publiek. Ik heb met het idee gespeeld om met B.C. een kinderboek te maken. Het is een stripfiguur, maar hij hoeft niet per se in een strip te staan.

Dan bedoel je tekst met illustraties?
Tekst, illustraties, tekstballonnen... wat je maar wilt. Wat maakt het uit? Mag Gary Larson geen tekstballonnen gebruiken omdat hij al onderschriften heeft? Staat dan opeens de *format*-politie voor de deur? Dat zijn allemaal beperkingen die tekenaars zichzelf opleggen, een keurslijf. We zetten onszelf vast in een bepaalde manier om dingen te doen. Zelfs als cartoonist heb je daar last van. Ik heb ogen heel lang op dezelfde manier getekend. Ik vroeg me af: 'Wat zal ik doen? Ronde ogen of van die kleine ooglidstreepjes zoals Dick Cavelli doet. Want je kunt ze niet allebei hebben'. Dus ik heb mijn strip dertig jaar lang op één manier getekend, tot ik op een gegeven moment zei: 'Waarom kan het niet allebei?' In het ene plaatje heeft hij zijn ogen halfdicht en in het andere plaatje wijd open. Mensen zeggen dan dat het karakter zijn identiteit verliest. Dat zijn van die beperkingen waar je jezelf mee opzadelt. Regeldwang. Geef de mens vrijheid en hij verzint genoeg regels om zichzelf te verstikken.

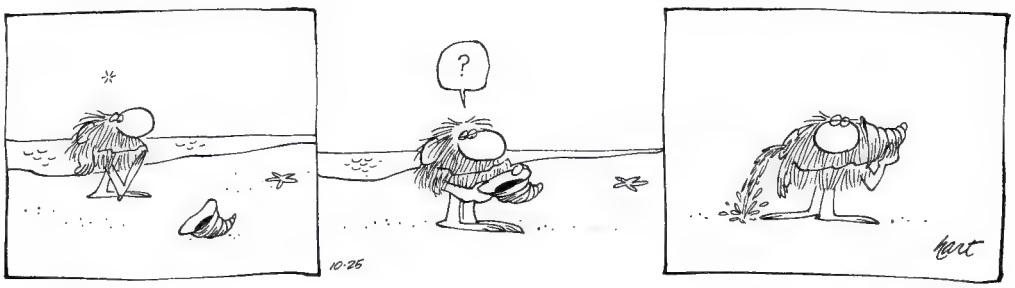

ONDER - Blub blubblub. Blubstrip uit 19blub.

Dr Pepper
presents
HARMON
BY JOHNNY HART
IT'S DIFFERENT-
I LIKE IT!
YOU'VE GOT TASTE,
ORVILLE
You're a man of rare perception, Orville—particularly where Dr Pepper is concerned. And no wonder—Dr Pepper is a completely different kind of soft drink. Not a cola, not a root beer, it's a happy blend of many fruit flavors. Like no other soft drink in the world. Bright and cheerful and monumentally refreshing. That's why so many people say, "It's different—I like it!"
So say it again, Orville—firmly, and with taste.
It's different...I like it!
More than refreshing...in regular, king, or family size...in cans or cartons...at fountains or stores.
Dr Pepper
BRAND NAMES
49

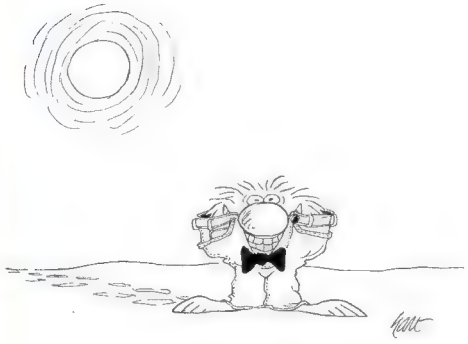

Over Johnny Hart

Zie je jezelf als een striptekenaar die af en toe uitstapjes maakt naar andere vormen, zoals boeken, illustraties en merchandising, of als een entertainer die voornamelijk met strips werkt maar de mensen ook op andere manieren kan bereiken?

Waarschijnlijk het tweede. Ik heb daar nooit zo over nagedacht. Ik zie mezelf waarschijnlijk meer als entertainer dan als striptekenaar. Ik geloof wel dat de hand van God me naar de tekentafel heeft geleid. Er zijn verschillende momenten in mijn leven geweest dat ik kon kiezen wat ik zou gaan doen. Al die keren was er maar één ding – iedere keer was het eigenlijk maar één ding wat kon doen of waarvan ik wist hoe ik het moest doen en dat was cartoons tekenen. Dus ik voel me wel voorbestemd.

Maar ik heb ook andere dingen gedaan. Toen ik in Korea was, in de oorlog daar, toen zat ik in het amusement. We gingen van kamp naar kamp en onderhielden de troepen. Tapdansen, liedjes... ik schreef sketches waar ik zelf in speelde. We werden in *halftracks* de bergen ingereden en dan mochten we ons kunstje doen. Eén keer hebben we opgetreden voor drieduizend mariniers. Wat die daar deden weet ik ook niet. Ze zaten in de stromende regen tegen de berg gedrukt om ons op te zien treden. We verdronken bijna in de regen, maar zij wilden dat we doorgingen, want ze hadden verder helemaal niets. We deden sketches en ik speelde drum. Er was iemand uit New York, die had daar een nachtclub. Hij was luitenant-kolonel in de luchtmacht en gaf me een kaartje. Daarop stond: 'Als je uit dienst bent, wil ik dat je bij me langskomt. Maakt me niet uit wat voor act je wilt doen, ik neem je aan.' Tegen de tijd dat ik uit dienst was, was ik dat kaartje kwijtgeraakt. Anders had ik het misschien wel geprobeerd en had ik wellicht een totaal andere carrière gehad. Dus toen moest ik wel tekenaar worden!

Je was in ieder geval grappen blijven maken.

Ja, dat denk ik wel. Maar dan als schrijver. Wie weet hoever ik gekomen was. Ik had er talent voor.

ger.apeldoorn@stripschrift.nl

RECHTSBOVEN – **Gelegenheidstekening van Grog voor een tekenaarsbijeenkomst in Arizona.**

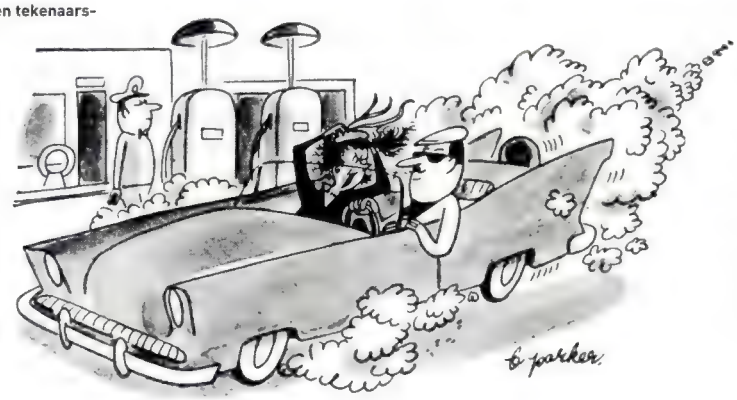

BOVEN – **Cartoon van Parker uit *The Saturday Evening Post*.**

GEHEEL BOVEN – **In 1961 maakte Hart een korte reclame-reeks voor Coca Cola-concurrent Dr Pepper. In tegenstelling tot Charles Schulz wilde hij daarvoor z'n eigen figuurtjes niet gebruiken.**

Growingold with B.C.

In tegenstelling tot Charlie Brown en de andere creaties van Charles Schulz, werd er rond de oermens B.C. weinig merchandising opgezet. Misschien komt dit omdat Johnny Hart nooit echt een verkoper van zijn eigen waar is geweest.

B.C. verscheen vrijwel nooit in advertenties om dingen aan te prijzen, ondanks het feit dat Hart in meer dan duizend kranten stond en in het jaar 2000 werd uitgeroepen tot de wereldwijd meest verspreidde cartoonist.

Zijn strips zijn de laatste decennia amper herdrukt. In de jaren 1960 en 1970 verschenen er nog wel wat pockets (zowel in Amerika als in Engeland) en er is ooit een mooi boek uitgegeven met zondagspagina's, maar aan het eind van de jaren 1970 droogde deze albumproductie op.

Vorig jaar kwam uitgeverij Checker voor het eerst in jaren weer met een overzichtsboek, Growingold with B.C. – A 50 Year Celebration. *Eerlijk gezegd is het een vrij mager boekje. In tweehonderd pagina's van drie stroken worden afleveringen uit alle decennia op een rijtje gezet. Alleen dagstroken, want het boek is zwart/wit. Het is schitterend uitgegeven, op glimmend papier, met kleine commentaartjes van Harts beste vrienden (waar een aantal van de karakters op zijn gebaseerd), maar het is gewoon niet genoeg. Het beste van* B.C. *zou tien van dit soort delen moeten beslaan. Hart heeft zelf meegewerkt aan de totstandkoming van het boek, hoewel hij toen al behandeld werd voor Non-Hodgkin.*

Wat vooral opvalt aan deze uitgave, is hoe goed de strip getekend is en hoe lang Hart die kwaliteit heeft volgehouden. Hij was een cartoonist in hart en nieren en had zichtbaar lol in het tekenen van actie. Aan het eind van de reeks begint hij zichzelf te herhalen, maar de eerste veertig jaar is het vrijwel constant genieten, van de scherpe sarcastische grappen (wat ze vroeger zieke of zwartgallige humor noemden) en de raak getroffen slapstick. Het is te hopen dat de heruitgave van Checker zal leiden tot een uitgebreider, meer definitieve reeks. GA

ADVERTENTIE

Nederlandse Stripklassiekers
voor de jeugd van toen

Integrale uitgave van de 69 Tom Poes-verhalen uit het weekblad Donald Duck.
De verhalen waren voor velen de eerste kennismaking met de avonturen van Tom Poes en Heer Bommel.
Geheel in de originele kleuren gedrukt.
Reeds 19 delen verschenen. Prijs per deel € 59.

Voor het eerst volledig in boekvorm: alle verhalen van Eric en Erwin de Noorman.
Van alle striphelden die in de jaren veertig en vijftig hebben rondgelopen, is Eric de Noorman degene die het meest tot de verbeelding van zijn lezers sprak.
Reeds 22 delen verschenen. Prijs per deel € 52.

Alle 73 avonturen van Dick Bos in een reeks van 19 luxe banden.
In april 1941 lag in de kiosken een klein boekje met een compleet stripverhaal! En wat voor één! Een met een echte held: judoka-detective Dick Bos!
Reeds 11 delen verschenen. Prijs per deel € 52.

Kijk op www.uitgeverij-panda.nl of vraag meer informatie.
T: 070 3615393, F: 070 3060256, E: info@uitgeverij-panda.nl

ADVERTENTIE

Voor strips, boeken, originele tekeningen, autofolders, strip-verzamelobjecten en veel meer kijk je op www.profbarabas.nl
Nu vele Suske en Wiske-items in onze webwinkel!
-MAU-
Prof Barabas
Met spoed gezocht: mooie stripverzameling. Barabas biedt u een eerlijke en goede prijs!! Mail ons op info@profbarabas.nl of bel 06-16110888

FOTO RIK SANDERS

Eén ding stond Ulf K. (1969) al vroeg voor ogen: tekenaar worden. Zijn doorzettingsvermogen betaalde zich uit. Tegenwoordig is deze stripmaker uit het Duitse Roergebied geliefd om zijn poëtische en surrealistische strips in klare lijn. Recent verscheen de jubileumbundel *Hieronymus B – 1997-2007*, een Europese co-productie.

BOVEN - Zelfportret.
RECHTS - Ook Duitse jongens droomden van het WK '74. Ulf K. was echter geen groot voetbalfan. Hij heeft een tijdje op een voetbalclub gezeten, maar vond het trainen en de warming-up geestdodend. Daarna ging hij handballen, waar hij als warming-up moest voetballen! Gelukkig wist hij al snel dat hij striptekenaar wilde worden en stopte hij met sport.
GEHEEL RECHTS - Omslag van de jubileumbundel. De afgeblazen *Hieronymus B.*-strip voor *Frankfurter Allgemeine Zeitung* telde zes afleveringen. Het eerste deel was al af toen het project niet doorging. Dit verhaal is in grote lijnen ook het eerste verhaal in de jubileumbundel. Daarnaast bevat de bundel een tweepaginaverhaal, waarin een man een krant opeet, dat Ulf K. eerder voor de Duitse krant maakte.

Ulf K. (pseudoniem voor Ulf Keyenburg) publiceert in 2000 bij Edition 52 samen met scenarist Andreas Dierssen *Das Jahr in dem wir Weltmeister wurden*: een idyllisch stripverhaaltje over de opbloeiende vriendschap tussen twee jongetjes in 1974, die het liefst de hele dag voetballen. Net als hun grote helden: de spelers van Die Mannschaft die wereldkampioen worden na de zege op het Nederlands elftal. In 2002 verschijnt in Nederland het album *Toen we van de Duitsers verloren* van Guido van Driel, waarbij de verloren WK-finale van 1974 ook een rol speelt, maar dan om het tijdsgewricht (jaren 1970/nieuwbouw) aan te duiden. Wanneer Ulf K. het boek van Van Driel ziet, vindt hij de parallel interessant, maar laat hij direct weten eigenlijk weinig met voetbal op te hebben. 'De strip is meer het verhaal van de schrijver. Ik was ook te jong om het WK '74 bewust mee te maken.'

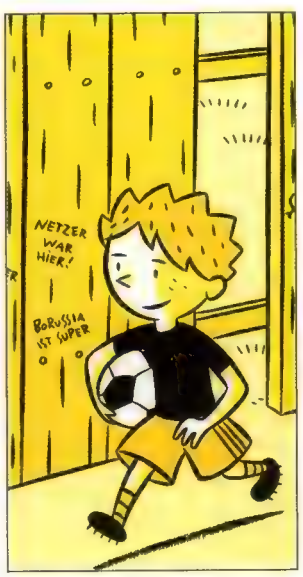

Geen gruwelijke beeldtaal

Tekenen op andermans scenario doet hij overigens niet snel. 'Ik krijg regelmatig aanbiedingen. In eerste instantie ben ik enthousiast, maar na wat nadenken vind ik vaak dat het toch mijn verhaal niet is. Tenzij het speciaal voor mij is geschreven.' Liever verzint Ulf K. zijn verhalen zelf. Ruim tien jaar geleden bedacht hij bij voorbeeld in zijn schetsboek het personage Hieronymus B., losjes gebaseerd op de 15e eeuwse Nederlandse schilder Jeroen Bosch. Eind 2007 verscheen de bundel *Hieronymus B. – 1997-2007*, waarbij de Belgische uitgeverij Bries de Nederlandstalige editie verzorgde. 'Ik hou van de schilderijen van Bosch èn van surrealistische afbeeldingen. Of het idee voor Hieronymus B. als eerste bij me opborrelde, of juist het idee voor een surrealistische strip, weet ik niet meer goed. Maar deze woordloze strip over een beambte die vreemde belevenissen meemaakt of daarbij toeschouwt, beviel me goed. Ik was erg tevreden over dit personage en ging ermee door. Er zitten nog steeds flarden van nieuwe verhalen in mijn hoofd.'

Ulf K geeft toe dat de strip meer Kafkaiaans oogt dan dat het de gruwelijke beeldtaal van Bosch spreekt. In het begin neemt hij zich voor om Hieronymus B. vaak een bezoekje aan de hel te laten brengen, maar tijdens het uitwerken slaat hij andere richtingen in. Het eerste verhaal geeft de tekenaar in 1997 zelf uit als gekopieerd boekje in een kleine oplage. Daarna volgen publicaties in onder andere *Spoutnik* (Canada), een bloemlezing van uitgeverij Top Shelf (VS) en *Wind, the Bries Anthology* (1999). Voor *Frankfurter Allgemeine Zeitung* maakt hij in 1999 *Der Exlibris*, een detective rond mysterieuze moorden op boekhandelaren, gevolgd door *Der Wal*. Deze strip – een lang *Hieronymus B.*-verhaal mèt woorden – stond in een speciale editie. 'De krant had een dagelijks supplement voor Berlijn, met iedere dag een aantal vervolgstrips, waaronder die van mij. Dat was erg leuk werk èn goed betaald, maar een vervolg ging niet door omdat het supplement wegens bezuinigingen werd geschrapt. Ik had net één nieuw hoofdstuk af met Hieronymus B. in de hoofdrol. Die is in de bundel opgenomen.'

Het tienjarig bestaan van Hieronymus B. vormt de reden voor de bundeling. Opmerkelijk is dat het om een co-productie gaat van vijf uitgevers (Edition 52, Bries, Top Shelf, Dibbuks en Komika) uit verschillende landen, gespecialiseerd in grafische romans in kleine oplagen. 'De oplagecijfers van mijn boeken liggen niet hoog: gemiddeld tussen de 1000 en 1500 exemplaren. Voor dit soort uitgevers ben ik een 'longseller'. Ik begreep dat er plannen bestaan voor een heruitgave in Duitsland van *Tango de la Mort* uit 2000. Dat betekent dat de oplage van rond de 2500 na acht jaar eindelijk op is. Dat zegt veel.'

Naast strips maakt Ulf K. uiteenlopende illustraties, en tekeningen voor kinderboeken van met name Martin Baltscheit, een goede vriend van hem. Bekend is de reeks prentenboeken over *'Der kleine Herr Paul'* (uitgeverij Altberliner). Zonder deze aanvullende opdrachten redt Ulf K. het niet om zijn brood te

Ulf K.
Sehnsucht, sprookjes & surrealisme

DOOR RIK SANDERS

verdienen als zelfstandig tekenaar. Dat geldt voor de meeste tekenaars in Duitsland. De Duitse stripscene is niet groot. Er zijn een paar kleine uitgevers, waaronder Reprodukt, Avant en Edition 52, die grafische romans of undergroundstrips uitgeven. Soms durven grote namen als Egmont/Ehapa en Carlsen ook zoiets aan of brengt een literaire uitgever een strip uit. 'Voor Duitse uitgevers is het lastig om licentierechten op buitenlandse boeken te kopen. Men gelooft vaak niet dat de Duitse markt zo klein is. Maar van een hedendaagse Franse topauteur als Joann Sfar verkoop je in Duitsland slechts zo'n 2000 boeken.'

Bewuste keuze

Vandaag de dag bevinden de belangrijkste Duitse stripscenes zich in Berlijn en Hamburg. Ulf K. is echter liever op zichzelf. 'Ik hou contact met een paar collega's in Düsseldorf, waar ik tegenwoordig woon. Dat is genoeg.' Hij blijkt verknocht aan het Roergebied. Daar liggen zijn wortels: geboren in Oberhausen, gewerkt in een stripwinkel aldaar en een opleiding Kommunikationsdesign aan de Folkwang-Hochschule in Essen genoten. In 1995 zou hij een tijdje naar Parijs gaan, maar na een paar maanden keert Ulf K. terug naar huis: heimwee.
Aan strips heeft hij vroege jeugdherinneringen: 'Ook al kon ik nog niet lezen, als kind raakte ik gebiologeerd door *Asterix*, die mijn vader graag las. En ik tekende al veel. Kreeg ik een stuk papier en een potlood in mijn handen gedrukt, dan was ik uren zoet. Later op de middelbare school probeerde ik met een paar vrienden verhalen van *Lucky Luke* en de Duitse *Mad* te kopiëren. We vroegen advies aan onze tekenleraar maar zij vond dat we zelf onze strips moesten verzinnen. Dat was ontzettend leuk. In die periode besloot ik striptekenaar te worden'
Na verloop van tijd volgen er andere favoriete strips: *Kuifje*, *Agent 327*, en werk van Yves Chaland en Serge Clerc. 'Ik realiseerde me dat ik deze snelle tekenstijlen heel aantrekkelijk vond. Ik wilde ook zoiets maken. Het is altijd mijn bewuste keuze geweest om striptekenaar te worden. Vanaf het moment dat ik dat wist ben ik er steeds mee bezig geweest, heb er strikt naar toe geleefd. Ik was continu aan het tekenen. Ook op de grafische opleiding in Essen wist ik al wat ik wilde worden.'
In 1994 begint Ulf K. als freelance striptekenaar en illustrator. Drie jaar later geeft hij onder zijn label Ubu Imperator

BOVEN - Een mooie plaat uit *Sternennächte*.

ONDER - Eerste schets van Hieronymus B.

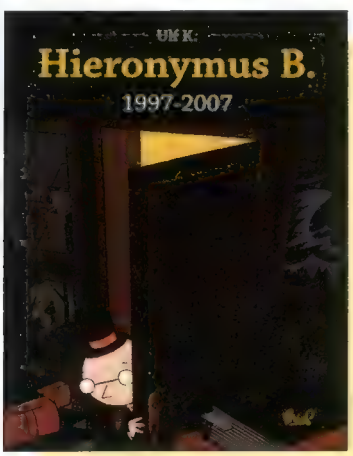

Charmant en grimmig

Dorknoper Hieronymus B. loopt in een enorme archiefruimte, waar plots de zware archiefstukken van de plank loskomen en al zwevend de aanval op hem openen. B. weet op tijd te ontsnappen, maar de boeken belagen hem opnieuw door via het raam van zijn kantoor naar binnen te vliegen. Zijn baas is boos en wijst op de lege stellingen. Uiteindelijk tracht Hieronymus ze met een vlindernet weer te vangen. Kortom, een typische surrealistische vertelling uit het fantasierijke universum van Ulf K. Ook in deze jubileumbundel weet hij met zijn dromerige, verhalende stijl verrassend uit de hoek te komen. Vliegende boeken, levende sterren en manen, verliefde clowns, bewegende fabrieksschoorstenen, wandelende bomen, klierende wolken, een maanwandelaar, moordzuchtige boekenwurmen, Magere Hein en de Duivel: ze bevolken de wonderlijke wereld van deze Duitse, originele striptekenaar. Zijn Frans aandoende klare-lijnstijl maken zijn strips toegankelijk en geven er een charmante, lieflijke sfeer aan, hoe grimmig soms de afloop is.
Ulf K. is een man van weinig woorden die zich het liefst in beeldtaal uitdrukt en dat vooral moet blijven doen. RS

Hieronymus B. – 1997-2007

K.
Bries 2007
ISBN 978-90-76708-71-3
Prijs € 14
60 pagina's
zwart/wit (hk)

TANGO DE LA MORT
IN JENER NACHT SCHICKTEST DU MICH FORT...
MIR WAR KLAR, FÜR WEN...
UND ICH SUCHTE TROST IN DER MUSIK,...
... IM ALKOHOL...
... UND IM FLUSS...
ULF K. 03 99

BOVEN - Noodlottig liefdesverdriet.

RECHTSBOVEN - Schets van Hieronymus B. Ulf K. wil een aantal ideeën uit de tekststrip *Der Wal*, die in *Frankfurter Allgemeine Zeitung* verscheen, gebruiken voor toekomstige woordloze afleveringen. De tekenaar verwacht niet dat deze krantenstrip nog in albumvorm uitkomt.

zelf boekjes in mini-formaat uit, in navolging van de Franse uitgeverij L'Association. Zijn talent valt op en een overstap naar 'echte' stripuitgevers zoals Edition 52 en Bries (in 2000 met de Engelstalige uitgave *The Man on the Moon*) volgt. Bij het vroege werk van Ulf K. valt reeds zijn stijlvastheid op, iets wat niet vaak voorkomt bij beginnende tekenaars. Hij zoekt zelf de verklaring in het vele oefenen op uiteenlopende stijlen van andere tekenaars. 'Ik las veel strips en kopieerde vervolgens hun stijl. Dat ging niet alleen om de klare lijn, maar ook om werk van Jacques Tardi, Enki Bilal of Amerikaanse undergroundtekenaars als Gary Panter en Mark Marek die uitgesproken lelijk tekenden. Via deze oefeningen kwam ik

er achter welke stijlen en werkwijzen mij lagen. Uitproberen is noodzakelijk voor je ontwikkeling.'

Zijn strips worden vaak omschreven als melancholiek, poëtisch en licht-ironisch. In een minimalistische klare-lijnstijl brengt Ulf K. dromerige, weemoedige of wonderlijke avonturen in beeld. Vaak woordloos, of gebruikmakend van pictogramtaal, schetst hij het lot of noodlot van de kleine man. Geen grootse avonturenstrips, maar *petite histoires* met een surrealistisch tintje. 'Ik ben niet geïnteresseerd in de grote gebeurtenissen maar meer in het leven van de gewone man. Ik maak geen autobiografische strips, maar verwerk er wel persoonlijke elementen in. Ik vind het moeilijker avonturen te verbeelden. Toen ik begon, had ik Chaland als voorbeeld en wilde ik vreemde detectives maken en oerwoudstrips. Dat leek me grappig: een jungle tekenen met stripfiguren. Alleen besefte ik naarmate ik ouder werd, dat parodieën à la Chaland niet mijn kopje thee zijn. Daar zit niets van mezelf in.'

Dat goede gevoel krijgt hij wel bij de zwart/witte ministrips van David B., één van de oprichters van het Franse alternatieve uitgeefhuis L'Association. Vooral *Le Cheval Blême* uit 1992, een bundel stripvertellingen over nachtmerries, maakt indruk. 'Ik zag ineens dat het mogelijk was strips te maken in een sprookjesachtig, poëtische stijl. Op deze manier kon ik er ook mijn gevoelens in kwijt, vooral mijn melancholische trekjes dienden als inspiratiebron.'

Sehnsucht

Beschouwt Ulf K. zich als romanticus? 'Ja, in zekere zin. Ik ben geen kandelaar-figuur, maar ik geloof wel in de stilte en de echte liefde.' Een treffend voorbeeld hiervan is *Sternennächte – Ein Bilderbuch für verliebte Melancholiker* dat Edition 52 in 2004 uitbracht: een boek vol illustraties over de liefde. Het blijkt de examenopdracht van Ulf K. te zijn waarmee hij zijn rond 1990 begonnen opleiding eindelijk kan afronden. 'Dat werd wel tijd!', lacht hij. 'Ik zocht naar een thema: ik was inmiddels getrouwd, mijn vrouw was zwanger van mijn zoon. In veel van mijn eerdere strips stond het zoeken centraal: naar de ware, het geluk, het doel van het leven. Maar dat ging ook gepaard met verhalen over verbroken relaties,

ADVERTENTIE

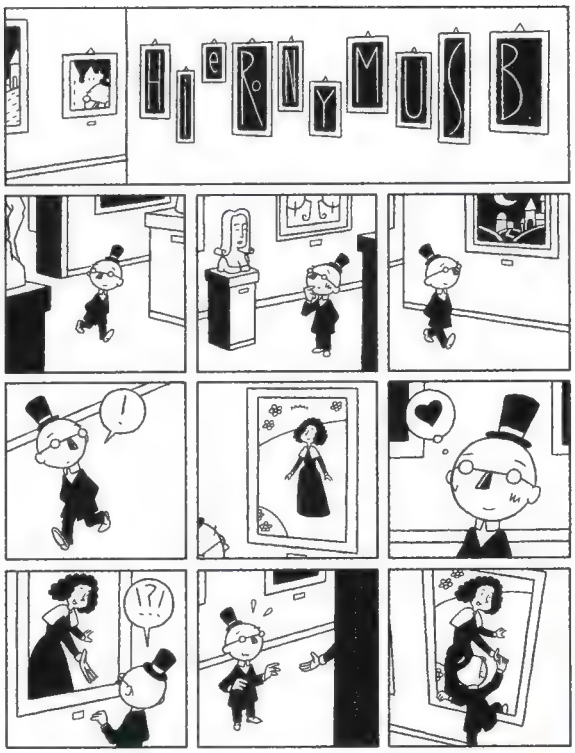

GEHEEL LINKS - Hoe vang je vliegende boeken? Met een vlindernet.

LINKS - Pagina uit vervolgstrip van *Hieronumus B.*

BOVEN - Romantiek in de ogen van Ulf K.

LINKS - Melancholie en maanziekte gaan vaak samen.

het ongeluk en de dood. Sinds een tijd bevind ik me in een periode waarin de kaarten helder op tafel liggen en het leven prettig is. Met dit boek koos ik voor een *happy end!* Het geldt als sluitstuk van alle voorgaande liefdesgeschiedenissen.'

Bij het maken van *Sternennächte* laat Ulf K. zich inspireren door de Franse tekenaar Raymond Peynet die in de jaren 1950/1960 bekend stond om zijn lieve, zoete tekeningen, romantisch, af en toe erotisch. Het betekent volgens hem niet dat hij nooit meer romantische verhalen zal maken, maar het boek sluit wel een fase van zijn leven af. 'Dat gaat ook op voor mijn tekenstijl. Ik hou van het werk van Philippe Petit-Roulet en François Avril, al kan ik het niveau van hun economische klare-lijnstijl nooit bereiken. Maar in *Sternennächte* heb ik het beste in mij naar boven gehaald: het is me gelukt in een simpele strakke stijl met wat details en strepen een melancholisch, poëtisch gevoel over te brengen.'

Voelt Ulf K. zich verbonden met de Romantici uit eind 18e/begin 19e eeuw, zoals de schilder Caspar David Friedrich? Per slot van rekening gingen deze kunstenaars ook uit van hun subjectieve ervaringen en een emotionele, vaak religieus geladen verbeelding, in reactie op de rationele periode van de Verlichting. Het Duitse woord *Sehnsucht* is er mee verwant. Nee, daar is hij zich niet van bewust. 'Om eerlijk te zijn weet ik niet wat de drijfveren van de Romantici waren. Er zullen vast parallellen zijn maar ik heb me nooit in het werk verdiept van Friedrich of andere kunstenaars uit die tijd. Ik mag graag persoonlijke verhalen vertellen. Al heb ik ook een andere, cynische kant in mijn sprookjesachtige strips met een grimmige afloop. Mijn bundel *Tango de la Mort* is hier een voorbeeld van. Bovendien, ik ga steeds meer de richting uit van het realisme zonder liefdesverdriet. Achter de verhalen van Hieronymus B. steekt – hoe fantasierijk ook – toch de nodige ratio.'

rik.sanders@stripschrift.nl

[illegible]: mondgucker.blogspot.com, derkleineherrpaul.blogspot.com en www.bries.be

ADVERTENTIE

Stripspeciaalwinkel & antiquariaat
"Dick Bos" is verhuisd

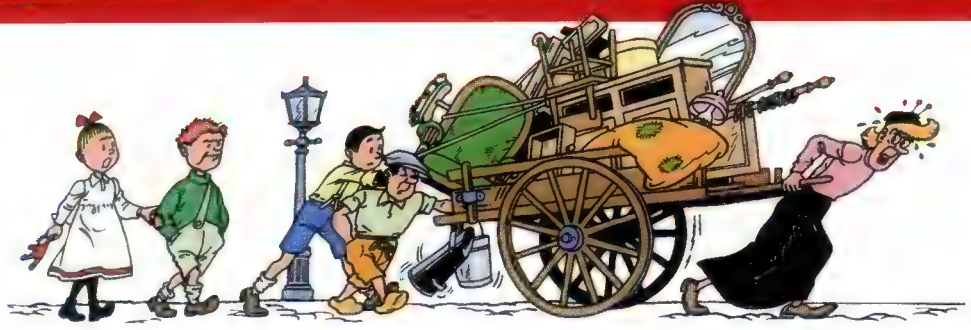

Nieuw adres:
Burg. Baumannlaan 119a
3043 AJ Rotterdam-Overschie

www.stripwinkeldickbos.nl
Tel.: 010-4613147

© 2008 Standaard Uitgeverij Antwerpen-België

De doorbraak van Ulf K. naar het grote publiek kwam in 1999 toen hij de vervolgstrip *Der Exlibris* in de gerenommeerde *Frankfurter Allgemeine Zeitung* mocht publiceren. Aanleiding was de eerste keer dat de Frankfurter Buchmesse strips als speciaal thema behandelde (onder de naam *Faszination Comic*). Sindsdien is hij een veelgevraagd tekenaar. Strips, illustraties, kinderprentenboeken, vrij werk en reclameopdrachten... Ulf K. draait er zijn hand niet voor om. Voor opdrachtgevers èn lezers is zijn klare-lijnstijl ook makkelijk verteerbaar. In dit archief laten we enkele staaltjes van zijn kunnen zien.

ONDER - Aankondiging voor *Hieronymus B.* in de bijlage van *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.

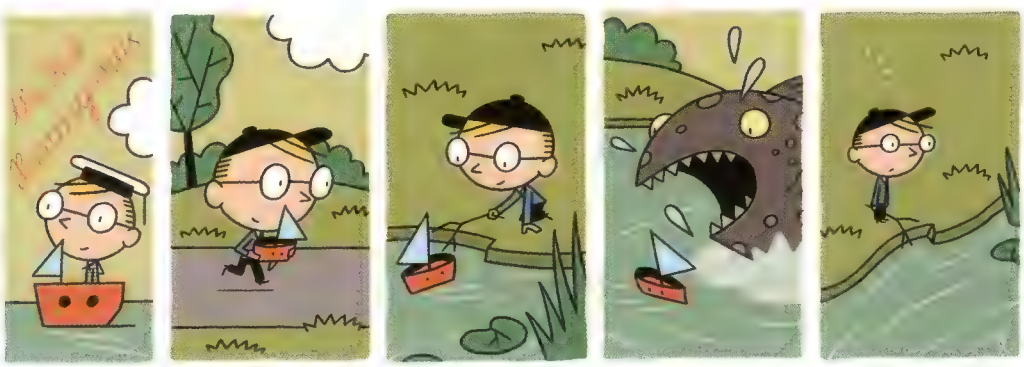

Hieronymus B. und der Kunstsamstag von Ulf K.

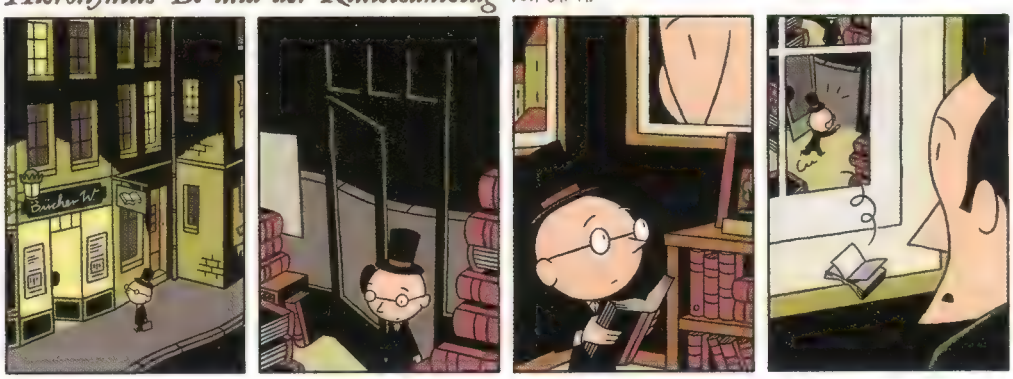

LINKS, VAN BOVEN NAAR BENEDEN

Illustratie voor *Stripgids* bij een interview met Fanny Remi naar aanleiding van '100 jaar Hergé'.

Een hommage aan de strip *Willy the Kid* van tekenaar Rautie (Michael Rautenberg).

Strip voor 'Art Saturday', een nachtelijk evenement in Mönchengladbach: de winkels waren open en overal waren exposities te bezichtigen, waaronder eentje over Hieronymus B. in een boekhandel.

AUSVERKAUF
SUPER
%
PROZENT
SUPER
%
PROZENT
PING PONG INC.
Es war einmal ein reiches Land, in dem lebten die Menschen im Überfluss.
Aber die Menschen in diesem Land waren nicht bereit, für ihren Überfluss viel Geld herzugeben.
Und so überlegten die Chefs der großen Firmen, wo sie ihre Waren am günstigsten produzieren lassen könnten, um auch genug Geld zu verdienen.
Sie entdeckten ein fernes Land mit vielen Fabriken.

Die Menschen in jenem Land arbeiteten sehr viel und sehr gewissenhaft.
Zudem waren sie noch äußerst genügsam.
Die Menschen aus dem reichen Land liebten die Produkte aus dem fernen Land.
Und wenn sie an ihnen nicht gestorben sind, dann lieben sie sie noch heute.

LINKS - Bijdrage over de problemen bij Mattel in de stripspecial van *Financial Times Deutschland* die in het teken stond van een terugblik op het jaar 2007.
ERONDER - Ongepubliceerde aflevering van de maandelijkse strip *Pelle und Bruno* uit het kinderblad *Der Bunte Hund*.
ONDER - Eerste omslagschets voor de bundel *Hieronymus B. – 1997-2007*.

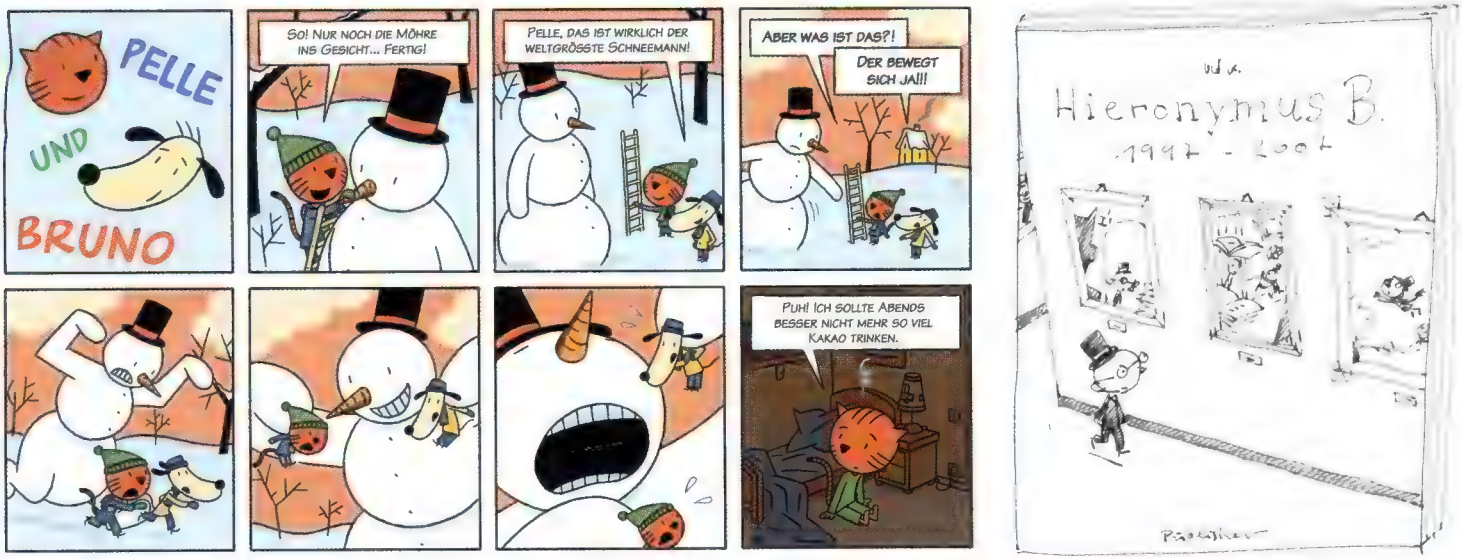
PELLE
UND
BRUNO
SO! NUR NOCH DIE MÖHRE INS GESICHT... FERTIG!
PELLE, DAS IST WIRKLICH DER WELTGRÖSSTE SCHNEEMANN!
ABER WAS IST DAS?!
DER BEWEGT SICH JA!!!
PUH! ICH SOLLTE ABENDS BESSER NICHT MEHR SO VIEL KAKAO TRINKEN.
Hieronymus B.
1997 - 2007

RECHTS- Potloodschets voor het omslag van *Hieronymus B. 1997 - 2007*.
ERNAAST- Zeefdruk voor de Duitse luxe versie.
ONDER - Tekening voor een stempel in de Duitse luxe uitgave.

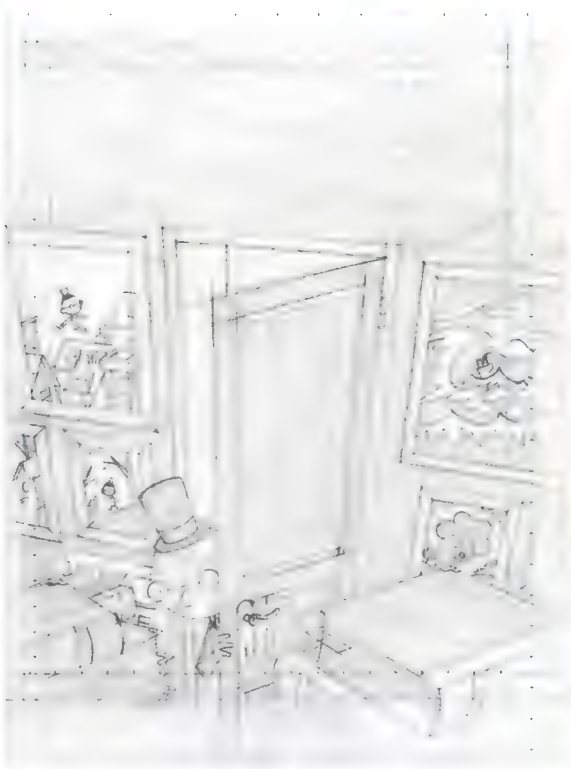

RECHTS - Vrije illustratie van het personage Monsieur M. (onder de titel: *I'll meet you at the Cemetry Gates*).

ONDER - Twee illustraties voor het kinderboek *Felline, Professor Paul und der Chemiebaukasten* van Martin Baltscheit.

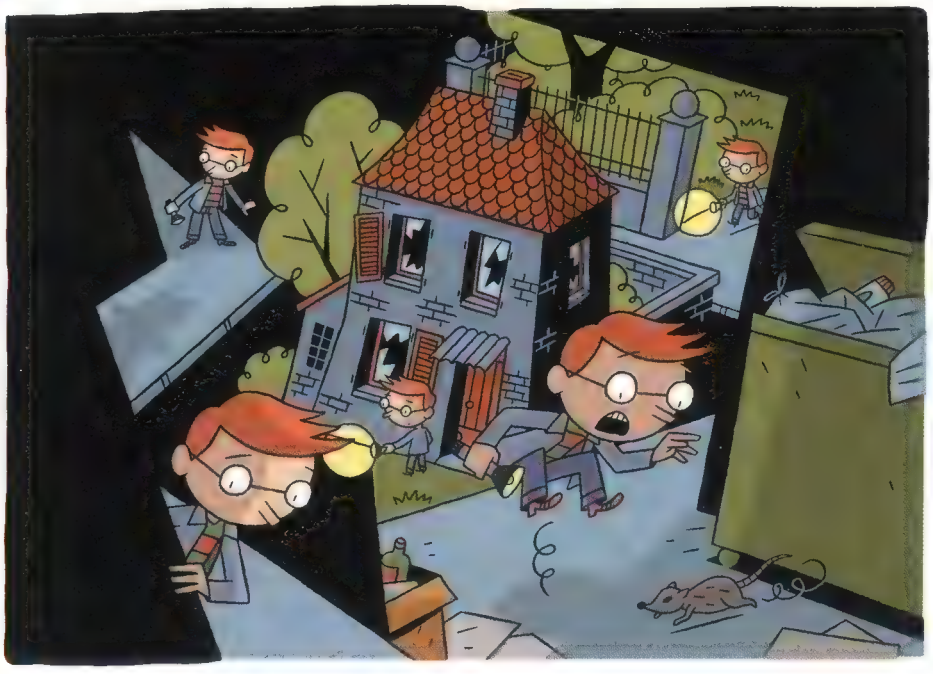

LINKS - Tekening voor een nog te publiceren *Der kleine Herr Paul*-kinderboek (*Paul geht schlafen*) op tekst van Martin Baltscheit.

LINKSONDER - Der kleine Herr Paul en 'ongeluksraaf' Hans Huckebein (personage van Wilhelm Busch) in een hommage. Ulf K. vindt het ergens wel jammer dat striptekenaar Jason de raaf vandaag de dag als stripfiguur heeft 'ingepikt'. Huckebein beviel hem goed.

ONDER - Pagina uit *Der kleine Herr Paul findet das Glück*, een strip die speciaal is gemaakt voor de hommagebundel *Wilhelm Busch und die Folgen* (uitgeverij Ehapa).

Cartoonist Emdé schuwt taboe-onderwerpen niet, maar hoedt zich ervoor mensen tegen zich in het harnas te jagen. 'Een goede grap heeft een beetje een treurige ondertoon.'

FOTO ROB BÖMER

'Weet je wat je eens aan Emdé moet vragen?', zei uitgever Ger van Wulften pesterig. 'Waarom de drie burkagrappen in zijn cartoonbundel niet op de expositie op de Amsterdamse Vrije Universiteit hangen.' Cartoonist Emdé, de *nom de plume* van Merlijn Draisma, tevens medewerker van het college van bestuur van de VU, had in de tentoonstellingsruimte net zijn nieuwe bundel *In de haak* gepresenteerd en zat daar te signeren.

Ik vroeg hem naar de burkagrappen, waarom die niet op de tentoonstelling hangen. Emdé reageerde een beetje geïrriteerd. 'Nu even niet', zei hij. 'Ik leg dat later wel een keer uit.' Van Wulften suggereerde dat Emdé de burkagrappen niet heeft willen ophangen omdat hij bang is moslims te kwetsen. Emdé zei niet zo lang geleden tegen het weekblad van de VU, *Ad Valvas*, dat hij het heel erg zou vinden als een cartoon van hem verdeeldheid zou veroorzaken.

Genadeloze critici

Ironisch wel, dat zijn eerste bundel wordt uitgegeven door Van Wulftens Xtra, tevens uitgever van *Allah weet het beter* van überkwetser Theo van Gogh en van allerlei ander subversief materiaal. Gerrit de Jager, bekend van de indertijd baanbrekende strip *De familie Doorzon*, is door Van Wulften ontdekt en Eric Schreurs, die de wereld schokte met *Joop Klepzeiker*, eveneens. Emdé is dus in goede handen. Overigens is hij niet door Van Wulften ontdekt. Hij publiceert al sinds jaren in *Ad Valvas*, en sinds ongeveer twee jaar ook in *Nrc.next*.

Hij schonk de eerste exemplaren van *In de haak* aan zijn tweelingzoontjes Felix en Boris die, tot grote hilariteit van het aanwezige publiek, meteen met de boeken begonnen te smijten. Eerst gooide Boris het boekje hoog in de lucht. Aangemoedigd door de lachende toeschouwers volgde Felix zijn voorbeeld. En toen nog eens, en nog eens.

De tweeling zijn Emdé's meest genadeloze critici, had de cartoonist even daarvoor al uitgelegd. 'Ze snappen de grappen niet altijd, maar ze zien wel of een cartoon gemeen is of zielig, en dan weet ik of-ie is geslaagd. 'En anders gaat-ie de prullenbak in', kraaide Boris. Of het was Felix die het zei, daar wil ik vanaf wezen.'

Emdé schuwt de gevestigde taboeonderwerpen niet. Deviante seks, gehandicapten, de Derde Wereld, etniciteit, het kan allemaal. Maar inderdaad, echt kwetsend wordt het nooit. Er is altijd een liefdevolle ondertoon. Neem de cartoon waarin een man in rolstoel van zijn begeleider te horen krijgt: 'Natuurlijk heb jij ook gevoelens, Anton. Maar *let's face*

Kwetsend wordt het nooit bij Emdé

DOOR **PETER BREEDVELD**

it, daar is toch niemand in geïnteresseerd?' Hier wordt niet om een gehandicapte gelachen, maar om onszelf. Cynisme bestaat niet in het universum van Emdé. De expositie heette ook niet voor niets: *Het licht gaat nooit uit*.

Machtig middel

Toch heeft hij het wel eens gedaan, mensen gekwetst. Aan de christelijke VU nog wel, met een cartoon die het commerciële circus rond de film *Passion of the Christ* hekelde. Er kwamen boze reacties omdat de gekruisigde Christus in een cartoon was te zien. 'Ik vond het een legitiem statement tegen de vercommercialisering van de kruisdood', zegt Drais-ma daarover. 'Je zou denken dat mensen die het geloof een warm hart toedragen, juist zeer ingenomen zijn met mijn grap.'

Hij blijft zich altijd bewust van het feit dat wat hij maakt, door duizenden mensen wordt gelezen. 'Je moet een grap daarom wel altijd kunnen rechtvaardigen, want je zet een machtig middel in om iets of iemand aan de kaak te stellen. Het moet dus wel 'kloppen' wat je tekent.'

Als *Ad Valvas*-cartoonist voelt hij zich wel altijd gebonden aan de VU-context. 'Soms bedenk ik grappen over stoplichten of wildplassen, maar dat past niet bij *Ad Valvas*. Nu ik *Nrc.next* als podium heb, kan ik daar grappen over allerlei andere onderwerpen in kwijt. Het is een nieuwe uitlaatklep.'

'Toen ik als cartoonist begon, heb ik me als doel gesteld om binnen vijf jaar bij een landelijke krant terecht te komen', onthult Emdé. Dat was in 1998, dus het heeft iets langer geduurd. 'In het begin dacht ik dat het een eitje zou zijn. Ik kon me echt niet voorstellen dat kranten mijn cartoons níet zouden willen plaatsen. Ik vind het zelf grappig en ik krijg er altijd goede reacties op.'

Na verloop van tijd was het echter tot hem doorgedrongen dat het heel wat moeilijker was ergens voet aan de grond te krijgen. 'Maar dat heeft niets met de kwaliteit van het werk te maken. Dagblad *Trouw* was een tijdje geleden geïnteresseerd, maar er was nooit ruimte voor mij. Ze hebben daar ook al heel lang geen nieuwe cartoonisten meer aangenomen. Dat zie je overal: redacties vinden je werk wel leuk, maar er is vaak geen geld of ruimte in de krant.'

Hongerlijders in Afrika

Een vriendin wees hem op zeker moment op een oproep voor cartoonisten in *Nrc Handelsblad*. 'Ik was aanvankelijk wat sceptisch, want er reageren zoveel cartoonisten. Maar *Nrc*-redacteur Hans Nijenhuis belde vrij snel, nadat ik een cartoon had gestuurd, om te zeggen dat mijn humor ook de zijne was. Ik heb toen meteen nòg een cartoon gestuurd om te zorgen dat hij geïnteresseerd zou blijven.' Nu is Emdé één van de *Nrc.next*-cartoonisten die elkaar dagelijks zullen afwisselen. Dinsdag is zijn vaste dag. De cartoon waarmee Emdé de *Nrc.next*-redactie voor zich

In de haak

Emdé
Xtra 2007
ISBN 978-90-77766-52-1
Prijs €9,90
64 pagina's
zwart/wit (sk)

heeft gewonnen heeft ook in *Ad Valvas* gestaan. In een kaal woestijnlandschap kijken drie hongernegers naar een computerscherm. Eén van hen zegt: 'Kijk eens onder *www.voedsel.com*?' 'Die cartoon maakte ik naar aanleiding van een krantenbericht waarin stond dat er allemaal internetcafés in Afrika werden geopend. Ik dacht: 'Dáár hebben die hongerlijders iets aan!' Het is toch frappant, dat ze in Afrika wel internetcafés hebben, maar er niet in slagen honger en allerlei ziektes te bestrijden.'

Een beetje ergernis is een goudmijn voor een cartoonist, bekent Emdé. Moralisme is hem niet vreemd. 'Ik heb die neiging wel een beetje, dat ik mensen wil opvoeden. Maar vaak zit er in een situatie gewoon een goede grap, en die wil ik dan maken.'

Beetje extra

Moet Draisma lachen om zijn eigen grappen? 'Als een grap goed is, krijg ik een tevreden gevoel. Het is net als met koken, soms is een gerecht goed gelukt en dank je: 'Yes!' Als ik bij het tekenen die *erlebnis* heb, werk ik de cartoon verder uit.'

Soms blijft het bij een idee dat nog wat moet rijpen. 'Ik heb een schetsboek vol tekeningetjes en soms, als ik dat doorblader, krijg ik bij een bepaalde tekening een inval die het net dat beetje extra geeft waardoor het een goede grap wordt.'

Draisma's cartoons worden vaak 'absurdistisch' genoemd maar hij vindt dat een te gemakkelijke kwalificatie. 'Alles, van Kamagurka tot Jiskefet, wordt absurdistisch genoemd. Mijn cartoons zijn een tikkeltje ironisch, soms cynisch, hoewel ik mezelf geen cynicus vind, ze zijn niet zo heel opgewekt. Een goede grap heeft een beetje een treurige ondertoon.'

Soms zijn ze ook wel een beetje gemeen. Zijn vaste cartoonpersonage Griff, die optreedt in de cartoons voor *Ad Valvas*, krijgt namelijk nogal eens rake klappen. 'Dat vind ik wel zielig, want ik vind Griff een leuk karaktertje. Ik ben wel aan hem gehecht geraakt.' Griff is een soort Kuifje, legt Draisma uit. 'Een ironische versie van Kuifje, met dat haar in de vorm van de vleugels van de griffioen in het VU-logo. Hij bedoelt het goed, maar is niet noodzakelijkerwijze altijd even succesvol in wat hij doet.'

Mohammedcartoons

Ik vroeg hem ten tijde van de Deense cartoonrellen eens of hij, als hij een goede grap over de profeet Mohammed zou verzinnen, hij die ook zou maken en publiceren. 'Kijk,' reageerde hij, 'wat er nu gebeurt, dat vind ik heel erg. Het hoort bij onze vrije samenleving dat je kritiek op elkaar kunt hebben. Niet met het doel om te beledigen, natuurlijk. Maar nu is er gewoon sprake van een enorm grove manier van censuur. Daar wind ik me wel over op.'

Maar hij zou die Mohammedgrap niet maken als daar een baksteen door zijn ruit tegenover stond, bekende hij na wat doorvragen. 'Dat zou ik dan weer laf van mezelf vinden, maar uiteindelijk moet je kiezen wat je nou belangrijker vindt.' 'Bestaat het recht op beledigen?', vroeg ik. Emdé was zeer beslist: 'Nee.'

Je moet als cartoonist een goed verhaal hebben als mensen boos worden, vindt hij. 'Ik heb eens een cartoon gemaakt over een moslimfamilie, *De moeizame integratiepogingen van mevrouw El Amenoudhi* heette die cartoon. Een vrouw in burka zegt tegen haar man: 'Zou de parenclub al open zijn?' Dat zou je redelijk respectloos kunnen noemen, maar ik kan het uitleggen. Ik bedoel ermee te zeggen dat integratie natuurlijk nodig is, maar dat we nu ook weer niet moeten gaan doen alsof Nederland het ideaal van opperste beschaving is.'

peter.breedveld@stripschrift.nl

[BITS & PIECES → SMURFIN]

Drie keer in de week ga ik even joggen langs het Scheveningse strand. Om een uur of zeven in de ochtend. Zo ook op een vrijdag in februari. Lekkend. Langs het strand, en terug over de boulevard. Niemand te zien, zoals altijd. De kroegen daar zijn gesloten, net een paar van dicht. En die treurige patatkramen wakkeren nog niet. Gewoon geen hond te zien in het donker. Opeens breek ik bijna mijn nek over een paar opgevouwen poppetjes. Zo'n dertig centimeter hoog. Met mijn witte sportschoenen geef ik ze een flinke trap waardoor ze over de rand het strand opvliegen. 'Welke dronken marktkoopman laat nu in het halfdonker zijn tweedehandsstroop zo rondslingeren', denk ik nog.

Als ik een half uur later thuis kom, ligt er een krantje van een dagblad. Een persbericht uit Smurfenland.

'Nietvermoedende voorbijgangers waren vanochtend volledig verrast toen in alle vroegte plotseling overal duizenden Smurfen opdoken in het straatbeeld van Den Haag en Scheveningen'. Tsjonge, wat een opgeklopte drukte voor zo'n zaterdagochtend die pas na negenen begint te bewegen.

Het is mij duidelijk. Verrast was ik zeker. Ik laj sowat in het ziekenhuis door een marketingactie rond 50 jaar Smurfen. Met uiteraard een 50 jaar Smurfenterstortteling. Plus 50-duizend rubberen poppetjes. En alles waar je nog meer 50 voor kunt zetten. Het hele arsenaal aan moderne toerisrigheid komt eraan dit jaar. Ze duiken op in allerlei te-programma's die via sponsoring wel even willen smurfen. Waarbij het goede doel 'Smurf' als uithangbord voor de nodige politieke mogelijkheden zorgt.

In het NOS-ochtendjournaal wordt echter duidelijk dat er helemaal geen nietsvermoedende voorbijgangers zijn. Alleen vroegeprogrammeerde hulptroepen. Aan het woord komt een typische, bijna bejaarde verzamelaar. Met zo'n linnen tasje aan zijn schouder.

'Ja, ik loop hier toevallig en opeens staan hier Smurfen. Dat is mooi want deze Smurf past precies in mijn verzameling'. Hoe verzin je dit namaakverhaal. Een Smurfenpoppetjesverzamelaar die toevallig langs het koude strand van Scheveningen loopt en zeven uur in de ochtend midden in februari. Leuker kunnen we het niet maken, belachelijker ook wel.

Als ik de kleine Bits naar school breng zie ik een drukte van belang. Basisschool De Vuurtoren blijkt overgekropt met tientallen witte Smurfenmannetjes. Niks blauw mutsje. Gewoon spierwit. Drie tellen later weten we het. De kids mogen allemaal een poppetje meenemen om thuis lekker te beschilderen. Voor de 50-jaar Grote-Smurfenwedstrijd. Tja, ik had het zelf kunnen bedenken. Kinderen als speerpunt van massale reclame. De jubilerende Smurf moet er zeker nooit meer invliegen. Vijftig, vijftig en nog eens 50.

De kleine Bits weigert. Hij neemt het poppetje wel op de wereld en diagonaal verdwijnt de Smurf in de [illegible] van het metalen voetbaldoel dat op het schoolplein staat. Het ziet hem duidelijk niet. Ik vraag hem wat er aan de hand is.

'Ik heb geen zin om mijnen blauw te schilderen.' Ik wijs hem er didactisch op dat hij dan toch wel een echte bijvreterssmurf aan hebben. Menig kinderstoejie is er vroeg zijn bed voor uit gekomen. 'Papa, het zijn alleen maar stomme mannetjes die poppetjes. Ik zie rangers een Smurfenetje', zegt hij boos.

'Wat is daar zo belangrijk aan?', vraag ik verbaasd. Kennelijk wil hij mooie gele haartjes kleuren.

'Nou, hoe kunnen er zoveel Smurfen zijn als er geen moeder-smurfen zijn', zegt hij tot mijn niet geringe verbazing. 'Dat kan niet', knoedt hij vol.

Ik leg hem uit dat 'De Smurfen' heel lang geleden een strip-verhaal was. Dat het nu slechts poppetjesverkoop is. Met nog enige omzwervingen langs echte kaboutertjes en zep-smurfen weet ik de kleine Bits weer op de rails te krijgen. Maar van die Smurfen-actie moet hij niks meer hebben.

ben.bits@stripschrift.nl

ADVERTENTIE

Nu nog harder!

Gebonden en wel!

Overal te koop!

www.deharmonie

FRAAIE STRIPSOAP OVER HET PARIJS VAN WEST-AFRIKA

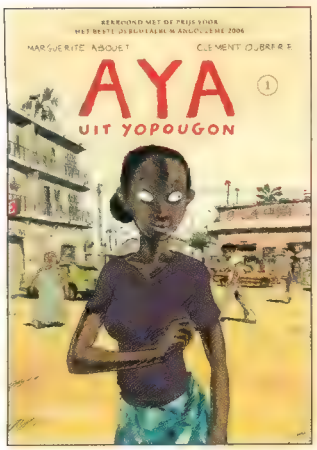

Een grafische roman over Afrika, die zie je amper in Europa. Een recente uitzondering is het drieluik *Aya uit Yopougon* van de Ivoriaanse schrijfster **Marguerite Abouet** en de Franse tekenaar **Clément Oubrerie**. Het eerste deel werd bekroond als beste debuutalbum van het stripfestival in Angoulême in 2006. Er verschenen al vertalingen in Duitsland en Noord-Amerika, maar nu heeft Uitgeverij L de handschoen opgepakt en is met een Nederlandse versie verschenen.

Het moet gezegd, *Aya uit Yopougon* is een geweldige strip. Dit keer geen ellende uit een Afrikaans land, maar een humoristische zedenschets van het dagelijks bestaan in Yopougon, een volksbuurt in Abidjan, een stad in Ivoorkust. Abouet heeft haar jeugdherinneringen als stripscenario uitgewerkt. De karakters zijn losjes gebaseerd op haar toenmalige buren. Hoofdpersoon van haar strip is Aya, dochter uit een redelijk welgesteld gezin met een vader als handelsreiziger en een moeder als gebedsgenezeres. Plaats van handeling: Yopougon, eind jaren 1970, een periode waarin Ivoorkust onder president Félix Houphouët-Boigny economische voorspoed en politieke rust kent. Abdijan staat in die periode bekend onder de naam 'Parijs van West-Afrika'.

Aya is een serieus meisje van 19 jaar dat droomt van een studie geneeskunde. Haar beste vriendinnen Adjoua en Bintou zijn feestbeesten en mannenverslinders, gespecialiseerd in 'tassaba' (het draaien met de billen). Er heerst een relaxede sfeer in Abidjan; de seksuele moraal is losjes. Een ongewenste zwangerschap dreigt echter roet in het eten te gooien en de onderlinge verhoudingen tussen de diverse families komen onder spanning te staan.

Clément hanteert een losse, krasserige tekenstijl en gebruikt regelmatig kikker- en vogelperspectief. Dat geeft het tekenwerk dynamiek, net als de vele expressieve gezichtsuitdrukkingen. De inkleuring, veelal met zachte tinten gedaan, draagt bij aan de sfeervolle indruk die de strip achterlaat.

Opmerkelijk is dat Marguerite Abouet (1971) nauwelijks stripervaren is. Haar ouders sturen haar voor een vervolgopleiding op haar twaalfde naar Parijs. Uiteindelijk krijgt ze werk als juridische assistente op een advocatenkantoor, maar in tussentijd wijdt ze zich aan het schrijven van jeugdromans. Ze voelt zich daarbij door uitgevers beperkt in haar vrijheid taboedoorbrekende thema's te behandelen. In strips vindt ze die ruimte wel, waarbij ze zich laat inspireren door de grafische romans van Marjane Satrapi en Joann Sfar. Tekenaar Clément Oubrerie (1966) kent ze uit de de kinderliteratuur. Hij is een Franse kinderboekenillustrator en mede-oprichter van tekenfilmstudio La Station. Knap is dat hij *Aya uit Yopougon* een heuse Afrikalook heeft kunnen geven zonder daar op het eerste gezicht affiniteit mee te hebben. Uiteindelijk behandelt *Aya uit Yopougon* dezelfde thema's die in de westerse (strip)literatuur ook zo vaak voorkomen: het streven naar liefde, voorspoed en geluk. RS

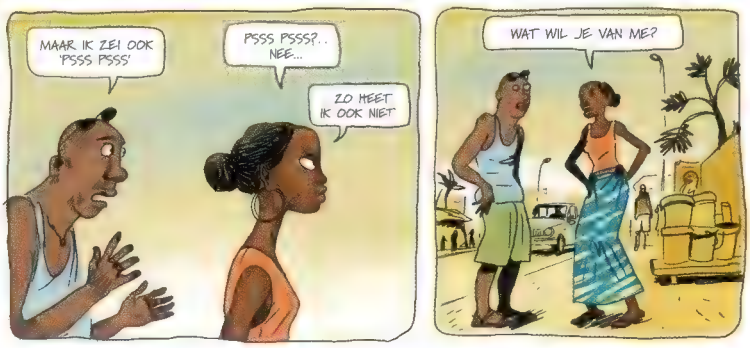

Aya uit Yopougon 1

Oubrerie & Abouet
L 2008
ISBN 978-90-245-2679-6
Prijs €14,95
112 pagina's
kleur (hk)

Simspoppetjes in een prachige wereld

Thru the Moebius Strip

DFW 2007
±86 minuten,
6 jaar

De uitroeptekens staan voor de volgende waardeoordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! kopen!
!!! middenmoot
!! mwâh
! kastvulling
... door 't putje

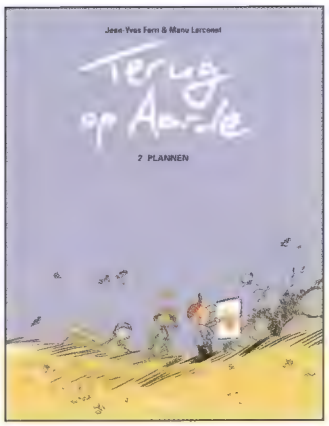

DE BAKKERSVROUW

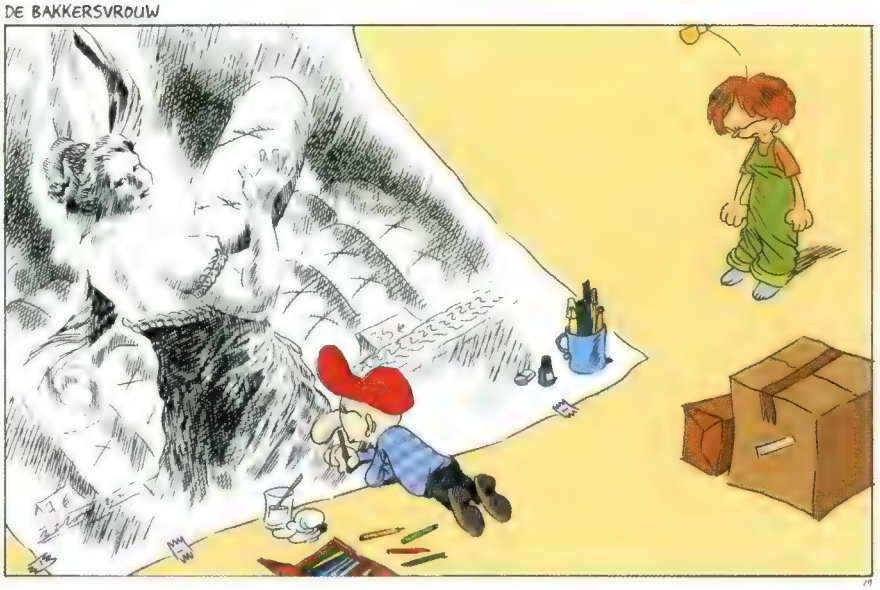

Terug op aarde 1: Het ware leven
Terug op aarde 2: Plannen

Larcenet & Ferri
Oog & Blik 2007
ISBN 978-90-5492-222-3 (deel 1)
ISBN 978-90-5492-223-0 (deel 2)
Prijs €13,50
48 pagina's
kleur (hk)
(deel 1)
(deel 2)

Persoonlijke zaken uitbesteed

Stedeling en stripmaker **Manu Larcenet** verhuisde met zijn vriendin naar het platteland en maakt daar nu strips over, met een karikatuur van zichzelf in de hoofdrol. Na de meer verhalende serie *De dagelijkse worsteling* kiest hij nu voor biografische halvepaginagags... die hij niet zelf schrijft. Zijn stadse vriend **Jean-Yves Ferri** doet dat. Opmerkelijk, want het gaat over persoonlijke zaken als Manu's omgang met de lokale bevolking, zijn relatie met Mariette en haar sluimerende kinderwens. Hoe kun je dat uitbesteden aan een ander? De strip zelf geeft het antwoord. Het idee, geboren op Manu's eerste huisfeest op het platteland, is dat Ferri zijn vriend Larcenet weergeeft zoals hij hem ziet. Manu tekent vervolgens zichzelf, maar zodra hij zichzelf tekenend afbeeldt, hebben die tekeningen een heel on-Larcenetachtige barokke, semi-realistische stijl. Manu, in de strip: 'Dan verander ik weer van stijl, zodat niemand ziet dat ik teken zoals hij... eh, Manu.'

De vraag is natuurlijk of het werkt. Welnu, dat doet het. Wel zijn Larcenet en Ferri in het eerste deel nog een beetje zoekende, waarbij sommige grappen wel wat al te zeer worden uitgemolken, maar in het tweede deel schieten ze keer op keer in de roos. Persoonlijk vind ik deel twee dan ook beter geslaagd, al staan de personages (de goedwillende huismeester Henri, de burgemeester, de enge buurvrouw Mortemont, kruidenier Loupiot en de eenzame kluizenaar met zijn goed raad) al vanaf hun eerste optreden als een huis. Na alle serieuze prijzen op festivals als Angoulême en Haarlem is Larcenet weer helemaal terug op aarde met een toegankelijke humorstrip. JM

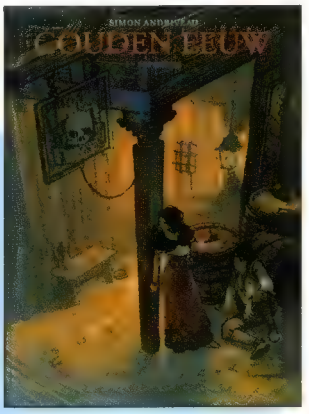

Een lawine fantastische clichés

Simon Andriveau levert met het eerste deel van *Gouden Eeuw* een uitstekend avonturenverhaal af met aardige sfeerbeelden in veelal donkere tinten.

Een geslaagd eerste deel, het is maar weinig stripreeksen gegeven. Waarom lukt het Andriveau wel? Al sla je me dood. Want wanneer ik probeer te analyseren waarmee hij me het verhaal intrekt, kan ik niet ontkomen aan een lading platgetreden paden die samen een flinke vierbaans snelweg vormen. Cliché struikelt over gemeenplaats. Voorbeelden? Nou, we beginnen met de klassieke *loser* of antiheld als hoofdpersoon. Dan – natuurlijk – de gewetenloze schurken. Daarna komen we in een zigeunerkamp waar we zowel het trotse als het onbetrouwbare clichébeeld krijgen voorgeschoteld. Een uitgespuugd hoertje zorgt voor de romance en dan komt ook nog even de man in het ijzeren masker voorbij (we zijn Frankrijk). Het lijkt wat veel – en dat is het ook, maar verdomd het werkt. Operatie geslaagd. Dit is een deel 1 dat staat en je wilt gelijk door met het vervolg. De grote vraag is of Andriveau dan nog een keer wegkomt met zijn clichébeelden. Misschien wordt het tijd voor enkele bijzondere vondsten. Eén ding is in elk geval duidelijk. Er is niets mis met clichés, je moet alleen weten hoe ze te gebruiken. WT

Gouden Eeuw 1: Alphonse

Andriveau
Silvester 2007
ISBN 978-90-5885-223-6
Prijs €14,95
48 pagina's
kleur (hk)

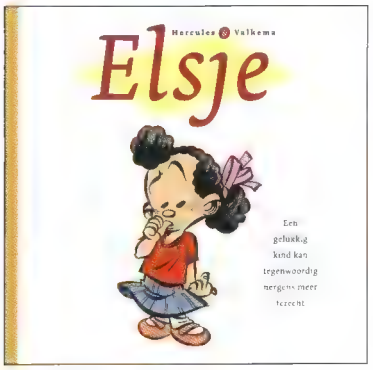

Elsje 1:
Een gelukkig kind kan tegenwoordig nergens meer terecht

Hercules & Valkema
Complot 2007
ISBN 978-90-79251-01-8
Prijs €8,95
72 pagina's
kleur (sk)

Een nieuwe Nederlandse dagbladstrip

Scenarist **Eric Hercules** en tekenaar **Gerben Valkema** werken al jaren samen aan *Jan, Jans en de kinderen* als hun eerste eigen creatie begin 2007 in de dagbladen van de Wegener Groep en HDC Media verschijnt. Titelpersoon en hoofdrolspeelster is Elsje, een kleine betweter die ondanks haar onschuldige uiterlijk hele volwassen onderwerpen overpeinst. De illustratie op de voorkant van de eerste bundeling dagbladgrappen spreekt wat dat betreft boekdelen; Elsje met de rechterduim in de mond en de linker middelvinger omhoog.
Het is niet de eerste keer dat een stripkind zich nadrukkelijk op het terrein van volwassenen begeeft. Kuifje, maar ook Suske en Wiske mochten zich al vroeg in de stripgeschiedenis wagen aan volwassen baantjes en ze beschikten over vuurwapens terwijl Kwik, Kwek en Kwak met het woudlopershandboek in de hand hun volwassen ooms de les lazen. Dat gegeven stond ten dienste van een avontuurlijk verhaal met hoofdzakelijk kinderen als doelgroep. Dat is anders bij strips als *De kleine Robbe* en *Zusje*, waarin het avontuurlijk element afwezig is en de tegenstelling tussen het kinderlijke uiterlijk en de volwassen denkwereld enkel is gericht op het komisch effect. Dat laatste geldt ook voor *Elsje*, waarin het snoesje in korte grapjes van circa drie plaatjes bij voorbeeld met haar barbies de tv-serie *Temptation Island* naspeelt, een belangengroep voor groenten opricht en 'Fuck you, eikel!' tegen de rechter roept.
Hercules weet een hele reeks aan komische situaties te bedenken en hanteert rake taal. Opvallend is dat hij naast Elsje amper andere karakters ten tonele voert. Van bovengenoemde rechter zijn bij voorbeeld alleen de handen zichtbaar en de enige andere kinderen in het verhaal zijn volledig in burka gehuld. Meestal laat de scenarist Elsje de grap alleen dragen. Valkema geeft daar met zwierige pen vorm aan en een groot deel van de kracht van de strip ligt in knappe manier waarop hij de krachtige emoties van Elsje expressief weet neer te zetten.
De dagbladlezer is waarschijnlijk blij met *Elsje*, want de strip is visueel best aantrekkelijk en brengt grapjes van constant niveau met een herkenbaar en vertederend karaktertje in de hoofdrol. De internetter kan de strip ook als een aanwinst beschouwen, aangezien *www.elsje.nl* een aangename site is. Maar de stripboekenlezer moet erkennen dat de strip nog te eendimensionaal is om pagina's lang te boeien. De tegenstelling tussen het kinderlijke voorkomen en de volwassen denkwereld is te mager om als basis te dienen voor meerdere pagina's en *Elsje* ontbeert helaas de dynamiek die soortgelijke strips ontlenen aan een meeslepend avontuur, sterke karakters of het scherp neerzetten van actuele en maatschappelijke thema's. HW

High Security 1:
Cyclus 1 - De bewakers van de tempel 1
High Security 2:
Cyclus 1 - De bewakers van de tempel 2

Callède & Gihef
Dupuis 2007
ISBN 978-90-314-2882-3 (deel 1)
ISBN 978-90-314-2883-0 (deel 2)
Prijs €5.25
48 pagina's
kleur (sk)

Na een relatief rustige periode rond de immer succesvolle *Spotlight*-collectie lanceerde uitgeverij Dupuis onlangs enkele nieuwe series. Hieronder bevindt zich *High Security* dat – netjes in de maalstroom van *Prison Break* – om het gevangenisleven draait. Scenarist *Callède* en tekenaar *Gihef* kiezen ervoor om niet de gevangenen maar de bewaarders centraal te stellen. Geen onaardig idee, maar door de clichématige uitwerking is het uiteindelijke de zoveelste variatie op een behoorlijk vastgeroest thema. Wel onderscheidt de strip zich nog doordat het niet om een ontsnapping draait, maar om het oplossen van een moordmysterie. Hoofdrolspeler is Aleks Wojda, nieuwkomer in de Oregan State Prison. De sfeer en karakteruitwerking die Callède in het verhaal tracht te brengen, werkt op de lachspieren. Met name de dialogen zouden niet misstaan in een derderangs soap. Gihefs houterige tekenstijl maakt het er niet veel beter op.
Waarom *High Security* in de normaal gesproken zo kwalitatieve *Spotlight*-collectie is opgenomen is een raadsel. Klein lichtpuntje is dat deze eerste twee delen een afgesloten geheel vormen. Met een beetje geluk zijn we er hiermee dus van af. OW

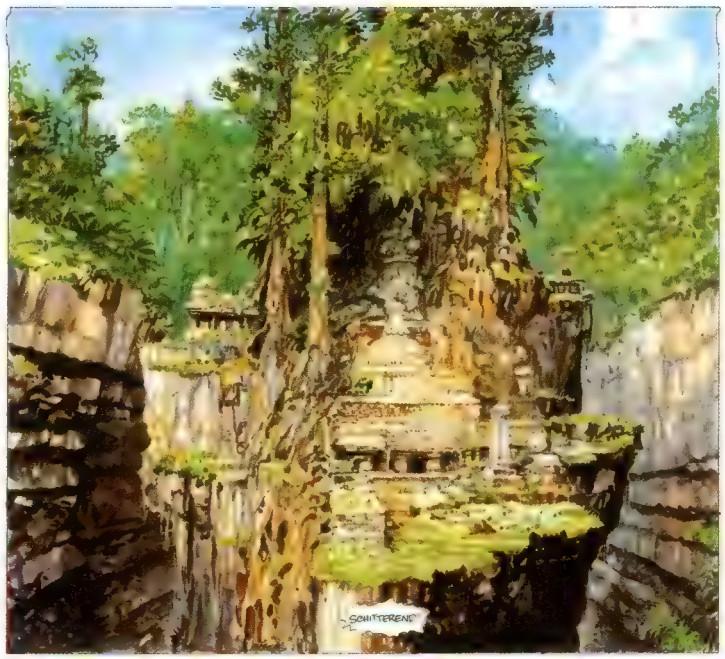

WAT EEN VREEMDE PLEK!
IK JAAG HET GRANNEND VOORAL ALS IK BEDENK WAT ONS DAAR WACHT.
WAT ONS DAAR WACHT, MMH ?
UH JE HET DAARNET HEBBEN?

Samara's Victoriaanse vertelling

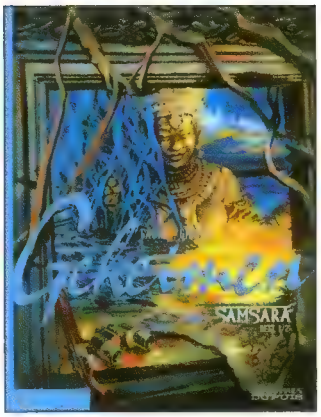

Manchester 1885. Elisabeth Griffith is een sociaal bewogen jonge vrouw uit een middenklassemilieu die zich het lot van arbeidskinderen aantrekt en hen fatsoenlijk onderwijs wil geven. De poging om een *New School* van de grond te tillen, mislukt jammerlijk. Verbitterd door die tegenslag trekt ze zich terug in de woning van haar vader, die weduwnaar is, en besluit ze het verborgen familiegeheim van haar ouders, dat plaats vond in de afgelegen regio Khandapur in Brits-Indië, tot de bodem toe uit te zoeken. Op de begrafenis van haar vader duikt wonderwel een kroniek op over de dramatische gebeurtenissen van dertig jaar gelden.

Geheimen – Samsara 1

Faure & Giroud
Dupuis 2007
ISBN 978-90-314-2870-0
Prijs € 14
80 pagina's
kleur (hk)

Frank Giroud, die alle scenario's van de serie Geheimen, onderdeel van de collectie *Impressie(s)* van Dupuis, voor zijn rekening neemt, schetst in *Samsara* een somber beeld van het grote Victoriaanse Engeland. Onder het laagje vernis van de beschaving worden de mensen in zijn vertelling geleid door egoïsme en hebzucht. Een spoor van ellende en verwoeste levens is het gevolg. In de uitwerking is *Samsara* een klassieke avonturenroman in een exotische omgeving met een interessante, archetypische *cast* van personages. **Michel Faure** (*De zoon van de arend, Het land van langvergeten* en *Elsa*) verruilt in dit album zijn kroontjespen voor de penseel. Zijn schilderwerk is meestal overtuigend: eerst het effectieve grijze Manchester in Noord Engeland en daarna de weelderige Indiase fauna in uitbundige penseelstreken. Het laatste deel van het album oogt echter als haastwerk.
Elisabeth tenslotte gaat naar Brits-Indië. Haar reis zal weer vol zijn van Samsara; in het boeddhisme en hindoeïsme de cyclus van dood en wedergeboorte zonder begin en zonder einde, onder invloed van de begoocheling, het lijden en het karma. JdL

Stilistische zoektocht in de P5

Wok

Steehouwer
Syndikaat 2007
ISBN 978-90-78599-06-7
Prijs € 14,95
72 pagina's
zwart/wit (sk)

Wie **Jeroen Steehouwers** stripalbum *Wok* leest, ziet een andere Steehouwer dan men gewend is van zijn overige vrije werk. Verdwenen is de ongepolijste schetsmatige stijl die zo kenmerkend is voor zijn verstripping van Tolstoj (*Waarvan leeft de mens?*) of zijn autobiografische strip *De uitweg*. Nee, dat is totaal anders in *Wok*. Deze in *Zone 5300* (1997/98) voorgepubliceerde strip over een eenzame danseres en haar hond (Wok is de naam van de danseres, niet van de hond) is een stilistisch experiment, waarbij Steehouwer zich sterk heeft laten inspireren door Chris Ware's *Jimmy Corrigan*.
'Als strip taal is, wat ben ik dan de hele dag aan het doen? Tekenen of vertellen. Vertellen dus. Of al tekenend vertellen eigenlijk', zo omschrijft Steehouwer in het nawoord van zijn boek de kernvraag die hij zich tijdens het maken van deze strip heeft gesteld. 'In *Wok* wil ik de gebeurtenissen in de plaatjes zover doortekenen dat ik de grens van het medium raak. Daarom ziet de strip er zo kaal uit. Elke beweging is uit de handeling getekend, de eenzaamheid in de ogen van het meisje teruggebracht tot twee diepzwarte punten.'
Het zijn prachtige beweegredenen, die je ook goed terugziet in de strip zelf. De eenzaamheid van ballerina Wok is inderdaad bijna tastbaar, wat nog wordt ondersteund door de korte theatrale scène-opbouw. De relatie met vriend Johan moet voortdurend worden 'gered', ook al lijkt dat een heilloze zaak. Na een avond ruzie probeert Wok het goed te maken. De lezer ziet een strakke maar klinische totaalshot van het huis waarin Wok woont, geen levende persoon te zien. Het tekstwolkje uit haar zolderappartement zegt: 'Zal ik je pijpen?' Mistroostiger kan een relatie bijna niet worden uitgebeeld.
Stoorzender in dit alles is de hond die Wok heeft gehaald uit het asiel. Dit beest oogt te karikaturaal om echt goed in het verhaal te passen. Bovendien praat hij tegen zichzelf, als een mens. Dat lijkt niet goed te passen bij de doelen die Steehouwer zich heeft gesteld voor deze strip. Of was hij juist op zoek naar dit contrast? Geen idee, maar over het resultaat van zijn stilistische zoektocht is hij zelf in ieder geval niet tevreden: 'Al tekenend stuit ik enkel op de grenzen van de vorm! Ik vínd niks! Geen nieuwe wereld, geen openbaringen, geen bevrijdend gevoel... niks.' Toch is dat wat overdreven, want Steehouwer doet een moedige poging om zijn stijl te verbreden. *Wok* bevat mooie momenten en is een interessante strip. Wel rijst de vraag waarom Steehouwer in 1999 (toen hij deze strip maakte) helemaal naar Seattle reisde om *Wok* te laten zien op de burelen van uitgever Fantagraphics, maar daar sindsdien geen vervolg aan gaf. Misschien omdat hij daar in Seattle eveneens zijn ex-vriendin ontmoette die model stond voor de danseres Wok, en die enorm moest huilen om de strip? In zijn nawoord concludeert Steehouwer: 'Ik moest een nieuwe vorm vinden.' Toch heeft hij dit experiment nu laten uitgeven. Maar niet door Fantagraphics. JM

[DE BOVENTOON]

Ter lering ende veel vermaak

DER IS EEN VROLIJK LAND VER HIER WANDAAAAN!
STIJL? OEF! EN HING M?
HOE LAAT ZOU T ZIJN?
TIJD VOOR JE STEEN "KAT"-
1.15
DAMN JE, SNOESJE!
POF
HOE LAAT IST NU U-UH "MUIS"?
WAT WAZZEK NU EIGENLIJK TOCH VANT ZOEKEN
BAJES

De New Yorkse striptekenaar **Matt Madden** (1968) bewijst dat je met een eigen invulling van een bijzonder idee van iemand anders soms nog prima voor de dag kan komen. Hij leende dat idee van de Franse schrijver Raymond Queneau (1903-1976) die in het boek *Exercises de Style* (1937) een korte, simpele anekdote over een modieuze man in een stadsbus op 99 verschillende manieren vertelde: rechtstreeks, als sonnet, haatdragend, als blurb, dadaïstisch, aarzelend, in het verleden, achterstevoren, enzovoorts. Madden pakte een even simpel basisverhaal: een man onderbreekt zijn werk achter de computer om iets uit de koelkast te halen, zijn vriendin roept vanuit haar werkkamer een verdieping hoger hoe laat het is, de man geeft antwoord, opent daarna de koelkast en vraagt zich dan af waarnaar hij eigenlijk op zoek was. En dat in stripvorm.

Zo onstond een erg vermakelijk boek, met telkens dezelfde anekdote in meer en minder voor de hand liggende stijlen: in de vorm van monoloog, handleiding, geluidseffecten, landkaart, undergroundstrip, flashback, déjà vu, klare lijn, manga, politierapport, fantasy, vanuit de koelkast gezien, griezelverhaal, klare lijn, *long shots*, extreme close-ups en inkten buiten de kaders. Maar in *Stijloefeningen - 99 Manieren om een verhaal te vertellen* brengt hij tegelijkertijd ook een liefdevolle hommage aan collega's als Winsor McCay, George Herriman en Jack Kirby.

Naast het lees- en kijkplezier en de bewondering die Madden afdwingt door de fantasievolle uitgangspunten die hij kiest heeft het boek nog een andere, niet te onderschatten kwaliteit. De inventieve variaties die hij telkens aan het simpele verhaal geeft, bieden op een onnadrukkelijke manier veel inzicht in visuele verhaaltechnieken. *Stijloefeningen* is een zeer amusant boek dat tegelijkertijd op een prettige manier ook nog eens leerzaam is.

Matt Madden, die in de jaren negentig debuteerde met minicomics in eigen beheer, geeft les aan the School of Visual Arts in New York en aan de universiteit van Yale. Aan *Stijloefeningen* is ook een tentoonstelling gekoppeld die vanaf dit jaar op tournee gaat langs de bibliotheken van de provincie Antwerpen. DR

Stijloefeningen - 99 Manieren om een verhaal te vertellen

Madden
Strip Turnhout 2008
ISBN 978-90-78814-03-0
Prijs €18
224 pagina's
zwart/wit met kleurkatern (hk)

Dodelijk saaie apenstreken

Een aap die wees wordt en uit de jungle verkast naar het Westen. Een omgekeerde Tarzan... daar moet je als scenarist toch alle kanten mee op kunnen. Inspiratie ontbrak bij de schepper van Little Joe. De aap kreeg een jasje, een pet en werd groot en heet daarom Big Joe. Zijn baasjes, Anton en oom Piet, hebben nog een huisdier: Speak Easy, een vogel die met mensen en dieren kan praten. En dan is er nog Julius Pillchard, een schurk die de wereld wil overheersen.

Om deze drie mensen en twee dieren draait het in de korte verhaaltjes over Big Joe van tekenaar **Malik**. De taak van Anton en oom Piet Baksteen bestaat erin Speak Easy en Big Joe terug te halen als ze weer eens zijn ontvoerd door de boosaardige Pillchard. Veel meer valt er over deze strip niet te zeggen. Alle verhaaltjes volgen het hetzelfde stramien.

Malik, pseudoniem van de Belg **William Tai**, kan wèl tekenen. Dat liet hij ook zien in de realistische serie *Archie Cash*, die in het weekblad *Robbedoes* stond, maar de aapverhaaltjes gaan nergens over en te lachen valt er niets. Een raadsel is ook waarom de reeks *Big Joe* heet, en niet *Speak Easy*. Achterin het album staat een dossier over Malik. Daarin een ellenlang, weinig verhelderend gesprek met de tekenaar. En enkele tekeningen en schetsen. EvdH

Big Joe: Apenstreken

Malik
Arcadia 2007
ISBN 978-90-76926-47-6
Prijs €18,95
68 pagina's
zwart/wit (hk)

[E N V E R D E R]

Bankgeheimen 3.1: Boven elke verdenking (Wachs/Richelle, Glénat). Dubieuze financiële transacties vormen steeds de aanleiding voor een spannend tweeluik. In totaal verschijnen er vier dubbelverhalen, afwisselend getekend door Pierre Wachs en Dominique Hé. RS

Het bloed van de Porphyres 2: Konan (Parnotte/Balac, Dargaud). Vervolg over de vissende en strandjuttende inwoners van een dorp aan de rotsige kust van Bretagne eind 18e eeuw. Spannend en mooi getekend. DR

Blueberry: Mister Blueberry – Apachen (Chartier/Giraud, Dargaud). Bekende pagina's uit de cyclus *Mister Blueberry* zijn gecombineerd met onbekende tekeningen en teksten tot een 'nieuw' verhaal over de eerste ontmoeting van Blueberry met het indianenopperhoofd Geronimo. Rare stijlbreuken. DR

Chinaman 9: Tucano (Taduc/Le Tendre, Dupuis). Originele western met zwijgzame Chinese revolverheld in de hoofdrol. Zijn vriend Horace Curry lijkt trouwens verdacht veel op Peter R. de Vries. RS

Death Note 6 (Obata/Ohba, Kana). Is bepaald geen keukenmangaatje. Een scholier gebruikt een *death note* om misdadigers uit de weg te ruimen. Kana Home Video brengt tevens de anime uit van deze populaire serie. RS

Djinn 7: Pipiktu (Miralles/Dufaux, Dargaud). Het gaat er heftig aan toe: verlangens, bezweringen, offers, toverij en in opstand komende Afrikaanse stammen. Djinn loopt naar haar climax toe. RS

Empire 3: Operatie Overlord (Pécau/Kordey, Silvester). Historisch avontuur met sciencefiction-elementen. Het Frans-Indische keizerrijk moet zich via listen, lagen en een raketrace verdedigen tegen Engelse (lucht)schepen. DR

Ethan Ringler – Federal Agent 3: Tussen twee werelden (Mezzomo/Filippi, Dupuis). Interessante serie over federale agent met indiaans bloed op zoek naar eigen identiteit. RS

Humor in beroepen! 4: Leraren en onderwijzers (Pica/Erroc, Boemerang). Uitgeverij Boemerang brengt in rap tempo deze beroepenreeks uit. Dit deel over het onderwijs verschijnt in Frankrijk als serie (*Les Profs*) bij uitgeverij

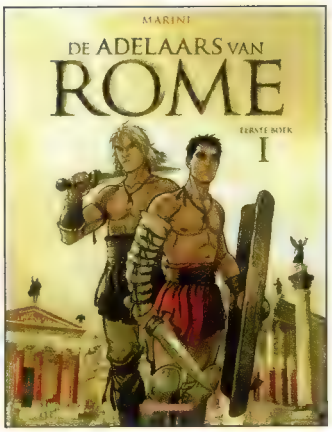

Een verhaal met twee lagen

Na eerdere samenwerkingsverbanden met Stephan Desberg (*Ster van de woestijn* en *De schorpioen*), Jean Dufaux (*De aasgieren*) en Thierry Smolderen (*Gipsy*) trok **Enrico Marini** de stoute schoenen aan en bedacht zelf een verhaal. *De adelaars van Rome* speelt zich af vlak voor de start van onze jaartelling kent twee lagen. De ruwe, bovenste laag behandelt de periode van de Romeinse overheersing in grote delen van Europa. Onder leiding van Caesar trachten de legioenen met harde hand alle in hun ogen barbaarse volken te onderwerpen. De tweede, interessantere laag bestaat uit de opbloeiende vriendschap tussen een verwaande jonge Romein (Marcus) en een in gijzeling genomen Germaanse koningszoon (Arminius) die een verplichte Romeinse opvoeding moet ondergaan.
Marini laat in dit eerste deel de relatie van de twee jongens, die aanvankelijk lijnrecht tegenover elkaar staan, ontwikkelen tot een vriendschappelijke band. Maar hij brengt met korte zijstappen de lezer toch weer aan het twijfelen. Hoe zit dat met de voorspelling van een oude waarzegster dat Arminius – dan als koningszoon Ermanamer – alle volkeren zal overheersen. En waarom droomt Marcus zo vaak angstig dat hij wordt achtervolgd door een witte wolf?
Wanneer hij in de volgende delen dit soort elementen overtuigend weet uit te werken kan Marini het 'diploma voor scenarioschrijver' naast dat voor het tekenen van fraaie platen aan de muur hangen. TdK

De adelaars van Rome 1

Marini
Dargaud 2008
ISBN 978-90-6793-987-4
Prijs €7,95
64 pagina's
kleur (sk)

DIT IS CLEOPATRA, VER FAMILIELID VAN DE EGYPTISCHE KONINGIN. WILT U HAAR SLUIER OPLICHTEN?
GISMARA, UIT HET HOGE NOORDEN. HAAR KONT IS BLANK ALS SNEEUW, MAAR HEET ALS LAVA.
ALLE WAAR IS NATUURLIJK DOOR MIJZELF GETEST
EURYDICE, ALS ZIJ UW LENDENEN EENMAAL MET HAAR DIJEN HEEFT OMKLEMD, KUNT U NIET MEER AAN HAAR ONTSNAPPEN

Eindhoven in de schijnwerpers

De stem van Sonare dateert al van 1994. Vier jaar daarvoor kreeg **Jan Vervoort** de opdracht van de gemeente Eindhoven een stripverhaal te maken dat zich moest afspelen binnen de stadsgrenzen. Om geen nieuwe karakters te hoeven bedenken gebruikte hij hiervoor zijn bestaande reeks *Elno*. In dit verhaal is Elno slechts een toevallige passant die betrokken raakt bij de slachtoffers van de mysterieuze Dr. Müsli. De strip verscheen ook in *Sjors en Sjimmie stripblad* in 1994/1995. Tot een album, de derde in de reeks, kwam het tot nu toe niet.
Vervoort kennen we vooral van *Freezer en Albedil* en *Lila en Merijn*, reeksen die hij maakte voor de bladen *Jippo* en *Taptoe*. Eindhoven had behoefte aan positieve aandacht – de stad was een grote bouwput en stond (staat?) te boek als uit de kluiten gewassen provinciestad zonder sfeer - en koos voor promotie via het beeldverhaal; een keuze die gezien de series *Jules en Ollie* en *De stedenstripreeks* vaker in de jaren 1990 werd gemaakt. Vervoort benaderen, als ingezetene van Eindhoven, was daarom een logische stap. Gelukkig gaf de gemeente hem genoeg vrijheid, want *De stem van Sonare* is niet zo lelijk vercommercialiseerd als de andere reeksen.
De tekenaar hanteert een prettige klare lijn. Wel oogt de motoriek van de personages nogal stroef. Jammer genoeg is nadien weinig meer van Vervoort vernomen, zodat onduidelijk blijft of hij zijn striptechniek verbeterd zou hebben. TdK

Elno 3: De stem van Sonare

Vervoort
Bee Dee 2008
ISBN 978-90-77331-57-6
Prijs €14,95
56 pagina's
zwart/wit (hk)

Bamboo. Daar zijn er al tien delen van verschenen. Tekenaar is oudgediende Pica (Pierre Tranchand). RS

Insiders 6: Bestemming Goelag (Bartoll/Garreta, Dargaud). De strijd om de olie, de wereldmacht, het fortuin en geheim agente Najah speelt zich af in Rusland, de VS, China èn een beetje in Europa en Latijns-Amerika. De lezer duizelt ervan. RS

Islandia 2: De westelijke fjorden (Védrines, Dargaud). Geheimzinnige avonturen van de jonge Fransman Jacques in IJsland. Getekend in persoonlijke stijl met scherpe en fijne lijnen, en met kleurpartijen die het kale landschap goed weergeven. Met geheimzinnige krachten en toverpraktijken. DR

De Janitor 2: Weekend in Davos (Boucq/Sente, Dargaud). Een janitor van het Vaticaan blijkt geen huis- tuin- en keukenconciërge te zijn, maar een uitstekend opgeleide spion. Janitor Vince schiet op het Forum in Davos een groep hoogwaardigheidsbeklederes te hulp. Gelikte en verrassende thriller. RS

De kapers van Alcibiades 3: De Fransman (Liberge/Filippi, Dupuis). De geest van Jules Verne is niet ver weg tijdens deze schatgraverij van het mystieke Alcibiades-genootschap. Sombere decors met gedurfde grafische effecten. RB

Kid Paddle 11: De moordende mummie is niet van gummi (Midam, Dupuis). Geinige strip over een jongetje dat gek is van computerspelletjes. RS

Kruistocht 1: Simoen Dja (Xavier/Dufaux, Lombard). Nieuwe loot aan het omvangrijke oeuvre van Dufaux. Helaas overtuigt ook deze serie over de nooit beschreven negende kruistocht niet. Storend zijn de grote tekstballonnen met veel wit en weinig tekst. En, alsof je *Playboy* leest, er zijn openklapbare middenpagina's! TdK

De laatste koningin 2: De schorpioen van Karnak (Caracuzzo/Weber, Dupuis). Hoekig getekende Egyptestrip. Alle klassieke elementen zijn aanwezig, maar het verhaal beklijft niet. TdK

Linkerhanden 2: Ivanna (Formosa/Corbeyran, Dargaud). De gemankeerde en tevens begaafde man die men Linkerhanden noemt, doet zijn jeugd uit de doeken. Lekkere vlot

Trondheim zonder de grapjes

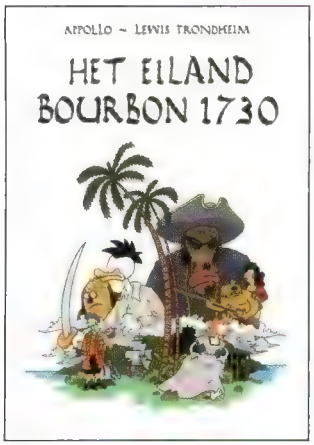

De meeste striplezers zullen bij het horen van de naam **Lewis Trondheim** meteen aan *Donjon* en *Kobijn* denken: de populaire series met de absurde humor en de komische tekeningen, waarin hij uitblinkt. Dat *Het eiland Bourbon 1730* uit een heel ander vaatje tapt is dan ook verrassend te noemen, net als de samenwerking met scenarist **Appollo**. Deze literair onderlegde stripliefhebber woont al sinds zijn jeugd op het Franse eiland La Reunion (het hedendaagse eiland Bourbon) en was na het lezen van Trondheims werk zó onder de indruk dat hij besloot hem uit te nodigen voor het plaatselijke stripfestival. Hier klikte het zo goed tussen de twee dat ze spontaan besloten samen een strip te maken, met als resultaat dit lijvige boekwerk van maar liefst 271 (!) platen.

In dit deels op historische feiten gebaseerde verhaal volgen we de ornithologen Raphaël en Despentes op hun tocht over Bourbon, waar ze de laatste levende dodo hopen te vinden. Dapper, want het eiland is voornamelijk bevolkt door ex-piraten, ontsnapte slaven en wrede slavenhandelaars. Bovendien trachten die slaven de beruchte piraat La Buse uit de gevangenis te bevrijden...

Het eiland Bourbon 1730 doet een beetje denken aan films als *Master and Commander: The Far Side of the World*: hoewel het verhaal zich in een piratensetting afspeelt moet het het vooral hebben van de geslaagde combinatie tussen feit en fictie. De vergelijking met een 'echte' piratenstrips als bij voorbeeld *Roodbaard* gaat mank: dit verhaal draait toch vooral om het piratenleven ná de hoogtijdagen van de piraterij. Hiermee worden de clichés van het genre al bij voorbaat vermeden, wat alleen maar lovenswaardig te noemen is.Hoewel in soortgelijke strips wel vaker de nadruk wordt gelegd op de harde realiteit voelt alles net even wat echter aan, wat gek genoeg ook grotendeels te danken is aan Trondheims menselijke dierfiguren. Het contrast tussen de karikaturale personages en hun wrede acties is zó groot dat de harde realiteit alleen maar meer benadrukt wordt. Ook in de rest van zijn tekeningen overtreft Trondheim zichzelf, vooral de achtergronden wekken de indruk dat de beste man weldegelijk goed kan tekenen. En dat is natuurlijk ook eens leuk om te zien... OW

Het eiland Bourbon 1730

Trondheim & Appollo
Silvester 2007
ISBN 978-90-5885-224-3
Prijs €19,95
288 pagina's
zwart/wit (hk)

Beiden doch lichtvoetig

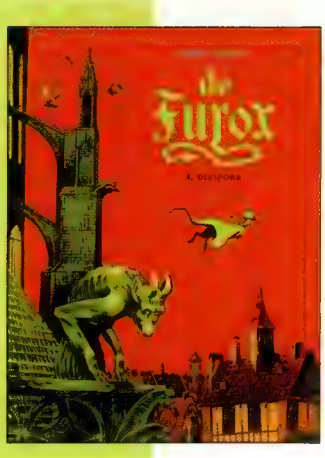

Simon Spruyt snijdt in *De furox* een pijnlijk thema aan: het zuiveren van joodse wetenschappers aan Duitse universiteiten aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog. Het gevolg: een wetenschappelijke diaspora, waarbij veel geleerden de wijk nemen naar Groot-Brittannië en de Verenigde Staten. De strip combineert deze zuivering echter met een humoristische verhaallijn over mythische wezens.

In dit eerste deel dient de joodse professor Spielspass de Universiteit van Ashaffenburg, waar hij verbonden is aan de faculteit cryptozoölogie (de 'tak van de biologie die wezens uit mythologie en folklore bestudeert'), te verlaten. Hij vertrekt naar New York. Zijn plek wordt ingenomen door de nazi-aanhanger, professor Marsmann. Marsmann, die een vampier als hulpje heeft, denkt dat Spielspass hem zal leiden naar een nog levende furox: een vuurspuwende draak die in handen van de nazi's een machtig wapen kan worden.

Na eerder met Fritz van den Heuvel het vrijblijvende *De Bamburgers* te hebben gemaakt, kiest Spruyt in zijn eerste eigen stripalbum met *De furox* voor een gewaagdere aanpak. Hij komt - door niet door te slaan naar lolligheid - ermee weg om aan de hand van een navrant en beladen onderwerp een spannende, maar lichtvoetige geschiedenis uit de doeken te doen. RS

De furox 1: Diaspora

Spruyt
Bries 2007
Prijs €14,50
ISBN 978-90-76708-64-5
48 pagina's
kleur (hk)

[E N V E R D E R]

lopende reeks die realisme met een vleugje fantasy vermengt. TdK

Het meisje van de Yukon 3: Eldoradores (Radovic/Thirault, Dupuis). Een teleurstellende ontknoping van dit drieluik waarin de hoofdpersoon haar geliefde vanuit Canada tot op het slagveld van de Eerste Wereldoorlog volgt. TdK

Monster 7: Richard (Naoki Urasawa, Kana). Alle 13 delen van deze seinen-manga (voor mannelijk publiek tussen 18-30 jaar), die zich afspeelt in Duitsland (!), vormen een complex geheel. Losse delen zijn moeilijk toegankelijk. DR

De mysteries van Osiris 2: De levensboom II (Roels/Maryse/Charles, Glénat). Intriges in het oude Egypte, aansprekend in beeld gebracht door Benoit Roels. Maryse en J-F Charles baseren zich voor het scenario op de romans van Christian Jacq. RS

Noortje 20: Laat van zich horen (Klein/Steeman, Sanoma). Jubileumalbum! Voer voor de liefhebbers, maar voor de gemiddelde lezer eentonig. Tekenwerk houdt niet over. OW

Onuitgegeven toppers 15: De Labourdets 8: Bompa gaat op reis (Graton/Graton, Graton). Echtpaar Graton publiceerde deze familiestrip vanaf 1965 in damesblad *Chez Nous*. De pater familias van de Labourdets fungeert in deze aflevering als liefdesbemiddelaar en vredestichter. Gedateerd, maar als tijdsbeeld vermakelijk. RS

Op tour door Spanje en andere verhalen (Stok, Nijgh & Van Ditmar). Barbara Stok weet uit haar beperkte tekenstijl het maximale rendement te halen. Haar belevenissen, observaties en beslommeringen zijn grappig, herkenbaar, pijnlijk en soms tenenkrommend. RS

Pedro de neusbeer 3 (Gaudelette, Dupuis). In een vijftal hilarische verhalen met cynische humor tonen de klaverjassende dierentuinbewoners dat ze oog hebben voor milieuverVuiling, immigratie en overbevolking. RB

Plunk! 2: 100% pure Plunk! (Cromheecke/Letzer, Dupuis). Deel één verscheen in harde kaft, maar die luxe jas past deze laagdrempelige doch spitsvondige humorstrip niet. Om de

Manga ontmoet bande dessinée

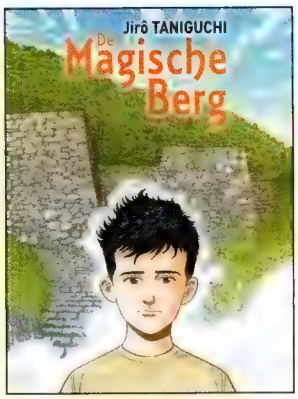

Manga-tekenaar **Jirô Taniguchi** (1947) is bepaald geen onbekende ten zuiden van Nederland. In Angoulême ontving hij de afgelopen jaren, respectievelijk voor zijn series *Quartier Lointain* uit 1998 en *Le Sommet des Dieux* uit 2001, al de prijs voor het beste scenario (2003) en het beste tekenwerk (2005). Dargauds manga-filiaal Kana bracht ook *Icare* uit, een sciencefiction-verhaal waarvoor niemand minder dan Moebius het scenario bedacht.

Taniguchi's populariteit in Europese contreien is niet vreemd. Zowel het verstilde tekenwerk als de kalme verhaalstijl van zijn beste albums sluiten uitstekend aan bij de Zuid-Europese traditie van de *bande dessinée*. Van het één komt soms het ander en nu is er dan ook de eerste poging van Taniguchi om een album te maken in de Franse stijl. Wat is de uitkomst van dit experiment? Wel, met het tekenwerk is zeker niets mis. De expressieve plaatjes trekken de lezer, zoals het hoort, moeiteloos het verhaal binnen. Dat verhaal zelf, een autobiografisch getint verslag van de manier waarop de auteur als kind de zware ziekte van zijn moeder ervoer, is evenwel weinig boeiend of verrassend.

Taniguchi doet een bewuste poging om het hele verhaal te schilderen vanuit het exclusieve perspectief van het kind dat hij ooit was. Het lukt hem echter niet goed om daar bovenuit te stijgen. De wereld gezien vanuit kinderogen blijft precies wat het is: een kinderwereld. Het resultaat is dan ook meer een kinderboek dan een strip voor volwassenen. De angst voor het verlies van de moeder blijft in het verhaal een statisch element dat uiteindelijk met magische middelen wordt opgelost. Die magie en daaraan gekoppelde ecologische boodschap voegen verder weinig toe aan wat al eerder te zien was in een tekenfilm als *Princess Mononoke*.

Zeker, de melancholische plaatjes blijven mooi en de figuren expressief. Maar, door de gebrekkige verhaalontwikkeling wekt de karakteristieke traagheid die veel van het andere werk van Taniguchi zijn directe charme verleent, hier eerder irritatie op dan vervreemding. Ook het idolate interview van **Stéphane** en **Muriel Barbery** dat het album afsluit, voegt weinig toe aan diepgang. Wie kennis wil maken met deze Japanse tekenaar kan beter eerst zijn eerdere werk lezen zoals het opvallende *L'Homme qui Marche*, of anders het vuistdikke *Le Sauveteur*, dat Casterman eveneens in 2007 uitbracht. GT

De magische berg

Taniguchi
Casterman 2007
ISBN 978-90-303-6077-3
Prijs €13,75
72 pagina's
kleur (hk)

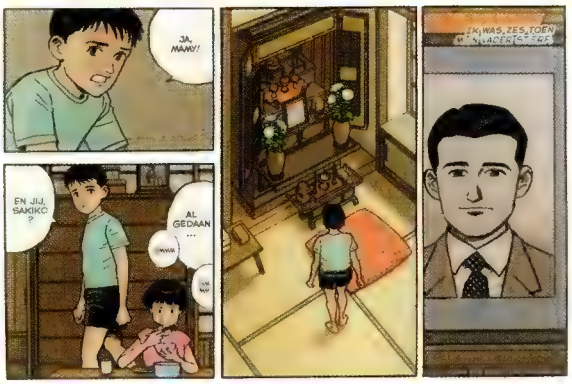

Bruisend mengsel van geschiedenisboek en -strip

Kinderen van Amsterdam

Schutten & Teng
Nieuw Amsterdam 2007
ISBN 978-90-468-0250-2
Prijs €14,95
176 pagina's
zwart/wit (sk)

Paul Teng houdt van historische onderwerpen. Hij vestigde zijn naam in de stripwereld met *Libertair intermezzo*, een knap geconstrueerde striproman over de Spaanse Burgeroorlog, en dook in de middeleeuwen met de serie *Shane*. Daarom is zijn bijdrage aan de uitgave *Kinderen van Amsterdam* goed gekozen. In dit educatieve boek, gericht op kinderen vanaf 9 jaar, wordt de geschiedenis van Amsterdam uit de doeken gedaan. **Jan Paul Schutten**, schrijver van non-fictieboeken voor kinderen, weet op een laagdrempelige, aanstekelijke manier te beschrijven hoe Amsterdam van een zompig stuk land in de middeleeuwen uitgroeide tot een wereldstad. En passant steekt de lezer ook nog wat op over de geschiedenis van Nederland.

Teng leverde voor het boek naast illustraties negen korte strips van steeds vier pagina's, die elk een nieuw hoofdstuk inleiden, beginnend met de vroege middeleeuwen en eindigend met de Tweede Wereldoorlog. Die afwisseling werkt uitstekend. Teng behandelt in zijn strip een anekdote, bij voorbeeld over Rembrandt, een kleine oplichter of bestolen Duitse soldaten, waarna Schutten de anekdote daarna in een historisch kader plaatst. Het geeft de tekst, die op zich al beeldend genoeg is, een extra dimensie, en het laat de (jeugdige) lezer een nog sterkere historische sensatie ondergaan. Kleine kritische noot: de strips hadden best wat langer gemogen, waardoor er ruimte was geweest voor de verhaallijnen die nu bij sommige afleveringen te beknopt zijn gebleven. RS

verkoop ervan omhoog te krikken brengt Dupuis alle delen voortaan gelukkig uit in slappe kaft. RS

De heldendaden van Poison Ivy 2: Vliegende tijgerinnen (Berthet/Yann, Dargaud). Met in de titel een knipoogje naar *Buck Danny*, voeren de zes pronte dames in dienst van president Roosevelt èn verkleed als non hun eerste opdracht uit. We leren en passant het ware verhaal achter het bombardement op Peart Harbor kennen. TdK

Een verhaal van Robbedoes en Kwabbernoot 3: Het graf van de Rommelgems (Tarrin/Yann, Dupuis). Hoewel Tarrin met zijn tekenstijl nog veel weet te redden drijft Yann dit keer zijn scenario te ver door. Het maakt het leuker dit album te bekijken dan te lezen. TdK

Rooie oortjes romantiek-reeks 1 (Jytért/Cazenove/Sulpicez, Boemerang). Grappen rond een clubje jonge mannen en vrouwen, over elkaar versieren en wat er (hopelijk) daarna volgt. Minder 'ordinair' dan de reguliere serie, maar de pikanterieën blinken ook weer niet uit door fijnzinnigheid. DR

De spookbrigade 1: Storing in de stortkoker (Pedrosa/Chauvel, Dupuis). Vier overleden kinderen en een onthoofde slang lossen als jeugdig A-team problemen op. Zwierig getekend, maar niet voorstelbaar dat dit, zoals aangegeven, door zesjarige kinderen zelfstandig te lezen is. TdK

Tramp 8: De vuile oorlog (Kraehn/Jusseaume, Dargaud). Yann Calec, kapitein van een vrachtschip in Indo-China in 1952, ontrafelt de rol die zijn vader speelde in de bestrijding van de Vietminh-guerilla. DR

Het verbond van de opalen 3: De edelstenen (Grun/Corbeyran / Hamm, Dargaud). Vlotte aflevering met veel mythische elementen die zich afspeelt in het Antwerpen van de 17e eeuw. TdK

Vrouwen in 't wit 30: Overdosis (Bercovici/Cauvin, Dupuis). Bercovici moet de leuke grappen er met de haren bijslepen. Te hopen is dat de reeks snel van de beademing wordt afgehaald. TdK

→ AGENDA

AANVULLINGEN? VERTEL HET ONS! STUUR NIEUWS OVER BEURZEN, TENTOONSTELLINGEN OF ANDERE INTERESSANTE STRIPEVENEMENTEN AAN **AGENDA@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR **POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM.**

- ***t/m 15 maart*** *Expo 'Woutertje Pieterse, getekend door Jan Kruis', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen, info: (+31) (0)50-3178470 of www.nederlandsstripmuseum.nl*
- ***t/m 22 maart*** *Expo 'Kito – Cartoons en t-shirts!', Galerie Onno van Toor, Voorhaven 38c, Rotterdam, info: www.onnovantoor.nl*
- ***t/m 6 april*** *Expo 'Hel', met werk uit het nieuwe boek 'Inferno' van Marcel Ruijters, Kunstencentrum Signe, Willemstraat 91a, Heerlen, info: (+31) (0)45-5741653 of www.kunstencentrumsigne.nl*
- ***t/m 13 april*** *Expo 'Noord ontmoet zuid' met politieke spotprenten van Nico Visscher, Historisch Centrum Het Markiezenhof, Steenbergsestraat 8, Bergen op Zoom, info: (+31) (0)164-277050 of www.markiezenhof.nl*
- ***t/m 13 april*** *Expo 'De stiel', een retrospectieve rond Ever Meulen, Tweebronnen, Diestsestraat 49, Leuven, België, info: (+32) (0)497-649452 of www.beeldbeeld.be*
- ***t/m 27 april*** *Expo 'Strip en kunst', Singer Laren, Oude Drift 1, Laren, info: (+31) (0)35-5393939 of www.stripenkunst.nl*
- ***t/m 4 mei*** *Expo 'Peters Meesters' rondom het werk en de inspiratiebronnen van Peter van Straaten, Museum Meermanno, Prinsessegracht 60, 's-Gravenhage, info: (+31) (0)70-3462700 of www.meermanno.nl*
- ***t/m 18 mei*** *Expo 'De ontdekking – Van strip tot werkelijkheid' over het gelijknamige stripboek van Eric Heuvel, Verzetsmuseum Amsterdam, Plantage Kerklaan 61, Amsterdam, info: (+31) (0)20-6202535 of www.verzetsmuseum.org*
- ***t/m 25 mei*** *Expo 'Tussen Grebbeberg en Uruzgan – Eén beeld zegt meer dan duizend woorden', met het werk van politiek tekenaar Fritz Behrendt, Legermuseum, Korte Geer 1, Delft, info: (+31) (0)15-2150500 of www.legermuseum.nl*
- ***t/m 1 juni*** *Expo 'Geketend getekend – Feit en fictie in stripverhalen', Gevangenismuseum, Oude Gracht 1, Veenhuizen, info: (+31) (0)592-388264 of www.gevangenismuseum.nl*
- ***t/m 8 juni*** *Expo 'Het weekblad Robbedoes – De avonturen van een redactie', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32) (0)2-2100433 of www.stripmuseum.be*
- ***t/m 8 juni*** *Expo 'Superhelden en sjlemielen – Joodse herinnering in de stripkunst', Joods Historisch Museum, Nieuwe Amstelstraat 1, Amsterdam, info: (+31) (0)20-5310310 of www.jhm.nl*
- ***15 maart t/m 13 april*** *Expo 'Bob Mau - Restrospectieve 1926-2006', Antverpia, Sint-Antoniuslei 95, Brasschaat, België*

30 maart *8e Strips met een hart, Zaal Schijnpoort, Schijnpoortweg 55, Antwerpen, België, info: (+32) (0)3-3254560 of www.stripsmeteenhart.org*

- ***19 t/m 20 april*** *Stripbeurs Arnhem, Promenadezaal Hotel Haarhuis, Stationsplein 1, Arnhem, info: www.stripbeursarnhem.nl*

26 april *2e Dag van de jeugdhelden, met aandacht voor onder andere Biggles, Arendsoog, Karl May, Hans G.Kresse, Kuifje, De Kameleon, De Smurfen, Bob Evers en Star Trek, Congres- en Partycentrum 't Veerhuis, Nyemonde 4, Nieuwegein, info: www.jeugdhelden.nl*

- ***26 april t/m 31 augustus*** *Expo 'Picha', met werk van 19 Afrikaanse stripmakers, Afrika Museum, Postweg 6, Berg en Dal, info: www.picha.nl*
- ***27 april*** *Grote stripruilbeurs, Stripclub Tafelrond, Zaal KA Redingenhof, Redingenstraat 90, Leuven, België, info: (+32) (0)16-236597 of hendrickxjeanpierre@skynet.be*
- ***4 mei*** *2e Strips op de Markt, Markt, Gouda, info: (+31) (0)6-14334647 of www.stripsopdemarkt.nl*
- ***11 mei*** *13e Mercatorstripbeurs, Cultureel Centrum De Brouwerij, Onze Lieve Vrouw Plein 18, Kruibeke, België, info: (+32) (0)486-744899 of www.mercatorstripbeurs.be*
- ***7 en 8 juni*** *Stripdagen Haarlem 2008, Haarlem, info: www.stripdagenhaarlem.nl*
- ***10 juni t/m 16 november*** *Expo 'Eendracht maakt Smurf – 50 Jaar Smurfen', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32) (0)2-2100433 of www.stripmuseum.be*
- ***27 en 28 september*** *De Stripdagen, Euretco Expo Center, Meidoornkade 24, Houten, info: (+31) (0)6-23718719 of www.stripdagen.nl*
- ***18 november 2008 t/m 22 februari 2009*** *Expo 'De nieuwe kinderstrip', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32) (0)2-2100433 of www.stripmuseum.be*

Het weekblad Robbedoes wordt 70

Op 21 april 2008 is het precies zeventig jaar geleden dat het eerst nummer van het weekblad *Robbedoes* werd gedrukt. Dit jubileumfeestje wordt uitbundig gevierd in het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal in Brussel. Zij wijden gedurende vier maanden een expositie aan dit als het Franstalige *Spirou* nog altijd verschijnende stripblad onder de titel: *Het weekblad Robbedoes – De avonturen van een redactie*. Deze titel geeft al iets prijs van de insteek die de organisatoren hebben gekozen. In plaats van een voor de hand liggende opsomming en tekeningenreeks van alle in het blad verschenen stripgrootheden wordt vooral de nadruk gelegd op de relatie tussen redactie en lezer.

Na al drie eerdere bladen te hebben opgericht, waarvan de eerste reeds in 1922, lanceert drukker Jean Dupuis in 1938 het weekblad *Robbedoes*, gericht op de jeugd. Hij doet dit in navolging van *Le Journal de Mickey*, dat vier jaar eerder start, maar wel met vooral Europese – lees: Franse en Belgische – strips. Sindsdien zien veel stripbladen het licht om soms na korte en soms na lange tijd via een zijdeur weer te verdwijnen. *Robbedoes* kent toppen en dalen maar blijft over het algemeen een succesnummer. De expositie wil nu juist dat bijzondere aspect van het weekblad belichten. Volgens de organisatie komt dat omdat de aanpak van het weekblad altijd is gericht op het betrokken houden van de lezer bij het redactionele wel en wee. Vooral de strip *Guust* van André Franquin heeft hier in grote mate aan bijgedragen. De slungelige antiheld stal jarenlang de harten van jeugdige en volwassen lezers. Via foto's, video's, oude documenten en voorwerpen van weleer wordt de band tussen lezer en redactie in beeld gebracht. Ook meent de samensteller dat de invloed van het weekblad verder ging dan op het eerste oog zichtbaar. Door de oprichting van de clubs Vrienden van Robbedoes en Robbedoes Vliegclub werden de jonge lezers er tijdens de Tweede Wereldoorlog toe aangezet zich bij het verzet aan te sluiten. Om het weekblad te kunnen positioneren in de constant veranderende wereld eromheen, worden belangrijke gebeurtenissen afgezet tegen de strips uit het blad. De ontwikkeling van het blad is te volgen aan de hand van vijfhonderd geselecteerde covers. Natuurlijk is er ook volop ruimte voor de stripheld zelf. Het zijn tenslotte niet de kleinste namen die in weekblad

→ WINNEN

Enige tijd terug verscheen heel verrassend een nieuwe aflevering van *Elno* in albumvorm (zie de recensie elders in dit nummer). In samenwerking met uitgeverij Bee Dee geeft *Stripschrift* drie door tekenaar Jan Vervoort gesigneerde exemplaren weg aan de winnaars van onze prijsvraag van deze keer. In de strip *De stem van Sonare* moet Elno het opnemen tegen Dr. Müsli. Onze vraag is:

Op welke 20e eeuwse romanschrijver is Dr. Müsli gebaseerd?

Stuur het antwoord vóór 1 april 2008 naar

Elno-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
o.v.v. winnaar@stripschrift.nl

Bij meer dan drie goede oplossingen zal er worden geloot. De winnaars maken we in een volgend nummer bekend. Maximaal één inzending per adres en discussiëren over de uitslag doen we natuurlijk niet.

FOTO BCB/DANIEL FOUSS

FOTO BCB/DANIEL FOUSS

Robbedoes hun opwachting maakten: *Jerry Spring*, *Baard en Kale*, *Buck Danny*, *Lucky Luke*, *Yoko Tsuno*, *De blauwbloezen*, *De Beverpatroelje*, *Largo Winch* en *De Smurfen* zijn slechts enkele voorbeelden uit een eindeloze rij stripseries die daar debuteerden. TdK
Meer info: zie Agenda.

Uitslag Michiel de Ruyter-prijsvraag *Stripschrift 389:*
In het Michiel de Ruyter-jubileumjaar vroegen we waar en wanneer onze grote Nederlandse zeeheld overleed. Het juiste antwoord was: op 29 april aan boord van het vlaggenschip d'Eendraght in de baai van Syracuse. Dit werd door vrijwel alle inzenders goed beantwoord. **N. Keijzer** (Limmen) wist met zijn mini-De Ruyterboekje de hoofdprijs in de wacht te slepen. Hij ontving de luxe versie van het stripalbum *Het geheim van Michiel de Ruyter*. De volgende winnaars kregen een reguliere handelseditie opgestuurd. **W. Bonten** (Swalmen), **Peter Bouter** (Gouda), **Michiel Deerenberg** (Utrecht), **Dirk Deglinne** (Zoutleeuw, België), **Wesley Meyhui** (Zulte, België), **Ron Overdorp** (Amsterdam), **Peter Poelmans** (Hasselt, België), **Kees van Schijndel** (Pijnacker), **Peter Uittenbogerd** (Wierden) en **Rikus de Vries** (Wolvega).
Allemaal gefeliciteerd!

ADVERTENTIE

OOG & BLIK

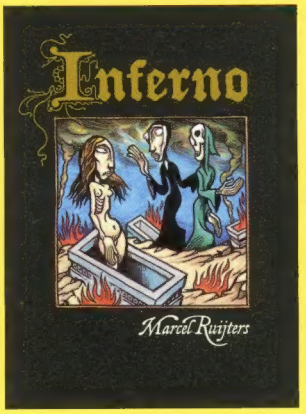

Marcel Ruijters
– INFERNO –
Zojuist verschenen!
In de stijl van *Sine Qua Non* maakt Ruijters dit keer een unieke bewerking van Dantes *De hel*. Een wel heel bijzondere strip! Zwartwit, ruim 100 pagina's. €14,95.

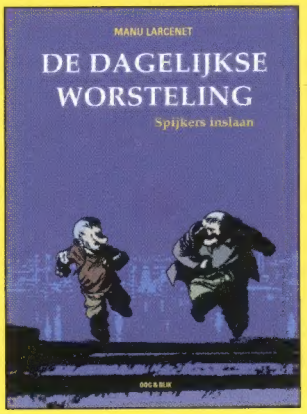

MAART **Manu Larcenet**
– De dagelijkse worsteling 4: Spijkers inslaan –
De werf gaat sluiten... Opnieuw een geëngageerd en gevoelig verhaal van de auteur die al eerder bekroond werd met de VPRO Grand Prix! Kleur, 64 pagina's. €14,95.

APRIL **Philippe Goddin**
– De kunst van Hergé, deel 1 –
Eindelijk een boek dat overtuigend laat zien wat voor geniale tekenaar en grafisch ontwerper de schepper van Kuifje was. Boordevol unieke illustraties. Kleur, ruim 200 pagina's. €39,95

www.oogenblik.nl

[SERVICE SPREAD]

→ HARRY'S POSTZEGELHOEKJE

Stripfiguren komen de laatste jaren steeds vaker voor op postzegels, maar cartoons zijn nog steeds een zeldzaamheid. Misschien was het overlijden van Mel Calman in 1994 wel indirect de aanleiding dat Royal Mail het in 1996 aandurfde een mapje van tien cartoonzegels uit te geven. Drie daarvan waren van de hand van Calman: 'Do you have something for the human condition?', 'I'm writing to you because you don't listen to a word I say...' en 'My day starts before I'm ready for it...'

Calman, geboren in 1933, werkte vanaf 1955 als freelancer en publiceerde onder andere voor *Daily Express*, *The Sunday Times*, *The Sunday Telegraph* en *The Times*. Ook deed hij reclamewerk voor Shell en Guinness. Hij werkte altijd met 4B- en 5B-potloden en liet iemand anders met inkt de kaders trekken. Posy Simmonds (zie *Stripschrift 364* en *367*) is hem dankbaar voor een duwtje in de rug; door zijn aanbevelingen bij *The Times* en *The Guardian* kon zij er publiceren. Calman was mede-oprichter

→ HET VAK

DEZE RUBRIEK IS BESTEMD VOOR MUTATIES IN HET ROERIGE STRIPWERELDJE, ALSMEDE VOOR MELDINGEN VAN OVERLIJDEN. FUNCTIEWIJZIGINGEN, WISSELINGEN VAN UITGEVER OF DISTRIBUTEUR, VERHUIZINGEN... HIER LEEST U ER ALLES OVER. STUUR MUTATIES AAN **HETVAK@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM.

› WAARHEEN?

Persepolis heeft tijdens het Internationale Film Festival in Rotterdam de publieksprijs gewonnen. Deze animatiefilm van Philippe Paronnuad en Marjane Satrapi is gebaseerd op de autobiografische strips van de Iraanse Satrapi.

Marc Legendre staat op de longlist voor de Libris Literatuurprijs met zijn album *Verder*. De lijst bestaat uit achttien boeken die eind maart wordt teruggebracht naar zes titels. In mei wordt de winnaar, die €50.000 ontvangt, bekend gemaakt.

Tijdens het stripfestival van Angoulême, Frankrijk is het duo **Philippe Dupuy** en **Charles Berbérian** bekroond met de Grote Prijs van de stad Angoulême. Dupuy en Berbérian zijn vooral bekend vanwege hun strip *Meneer Johan*. Ook de strip *Henriette* maakten zij samen. De prijs voor het beste album was voor de Australiër **Shaun Tan** met het album *Là où vont nos pères*. Verder ontving **Isabelle Pralong** voor *L'éléphant* de prijs voor de beste nieuwkomer.

Diversimedia is een nieuwe speler op de stripmarkt. Deze vennootschap, onder leiding van Alexis Dragonetti, oud marketingdirecteur bij Dargaud-Lombard, en de familie Moortgat, eigenaar van de gelijknamige brouwerij van het bekende Duvelbier, neemt Balloon Books over van het grote Franse concern Média Participations. Onder Balloon Books vallen ook de kinderboekenuitgeverij De Ballon en het stripfonds Mezzanine. Hiermee wordt tachtig procent van de Nederlandse activiteiten overgedragen aan dit Belgische bedrijf.

ADVERTENTIE

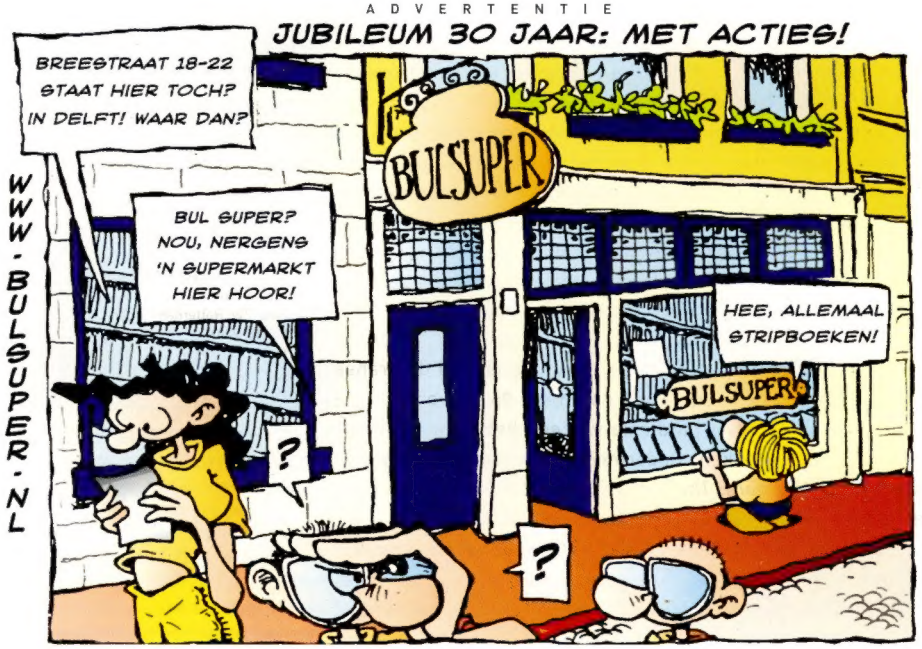
JUBILEUM 30 JAAR: MET ACTIES!
BREESTRAAT 18-22 STAAT HIER TOCH? IN DELFT! WAAR DAN?
BUL SUPER? NOU, NERGENS 'N SUPERMARKT HIER HOOR!
BULSUPER
HEE, ALLEMAAL STRIPBOEKEN!
BULSUPER
WWW.BULSUPER.NL

ADVERTENTIE

Yendor
STRIPWINKEL
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Tel 010 - 433 17 10
Fax 010 - 411 38 54

It's only you that's incompatible..
Best wishes
TRUTH is too precious to tell every FOOL who asks for it..
Congratulations
It takes two to make a neurotic...
happy birthday
please write back
Being a failure isn't as easy as it looks...
Congratulations
Being a failure isn't as easy as it looks...
It's only you that's incompatible..
happy birthday
Whatever it is - I deny it..
with love
Best wishes
Whatever it is - I deny it..

van The Cartoon Art Trust. In 1995 reikten de British Cartoonists' Association en *The Times* voor het eerst de Mel Calman Awards voor jonge cartoonisten uit.
Voor de volledigheid: De andere cartoons op de zegels zijn van Charles Barsotti, Leo Cullum, Larry en Jack Ziegler. HW

Land van herkomst: Verenigd Koninkrijk
Jaar van uitgifte: 1996
Cataloguswaarde: €10

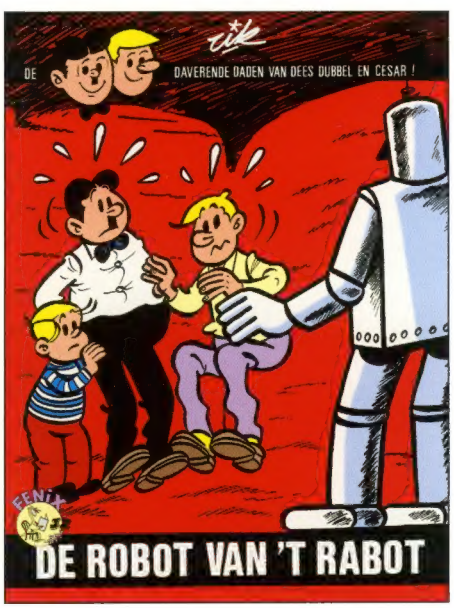

>WAARVOOR?

Op 19 januari overleed **Rik Clément**. Deze Belg leerde de eerste beginselen van het tekenen aan de academie van Gent waar hij les kreeg in schilderen en graveren. Hoewel hij eigenlijk leraar wilde worden, kreeg hij een baan aangeboden bij dagblad *Het Volk*. Daar begon hij verhalen te illustreren die uiteindelijk uitmondden in een hele reeks strips in de krantbijlagen *'t Kapoentje* en *Ons Zondagsblad* waarvan hij ook hoofdredacteur werd.
Zo maakte hij ondermeer met de bekende schrijver John Flanders enkele stripverhalen. In 1955 verscheen voor het eerst zijn bekendste creatie Dees Dubbel, die later met zijn vriend Cesar de hoofdrollen speelde in *De heldendaden van Dees Dubbel en Cesar*. Van deze reeks geeft vzw Brabant Strip nog altijd albums uit. Rik Clément werd 87 jaar.

Op 2 februari overleed **Gus Arriola** op 90-jarige leeftijd. Deze in Noord-Mexico (wat nu de Amerikaanse staat Arizona is) geboren striptekenaar ging direct na zijn schooltijd in de wereld van cartoonanimatie werken. Zo werkte hij bij MGM mee aan *Krazy Kat* en maakte hij ook storyboards voor *Tom en Jerry*-tekenfilms. Vlak daarna bedacht hij de stripreeks *Gordo*, over een luie Mexicaanse bonenboer die tussen alle typisch Mexicaanse elementen zoals cactussen, sombrero, taco's, kleipotten en ezels zijn dagelijkse avonturen beleefde. De strip zou vanaf eind jaren 1940 tot aan zijn pensioen in 1985 zeven dagen per week in de dagbladen verschijnen. Op het hoogtepunt werd *Gordo* in 270 kranten geplaatst.

Steve Gerber is op 10 februari overleden. Deze Amerikaanse schrijver was de bedenker van *Howard the Duck*. Verder schreef hij afleveringen van comicseries als *Man-Thing* (later nog verfilmd), *Tales of the Zombie*, *Son of Satan*, *The Legion of the Night* en nog vele andere. Gerber ging in 1972 voor Marvel Comics werken waar hij werd aangenomen door Roy Thomas met wie Gerber als fan in zijn jeugd veel had gecorrespondeerd. Gerber lag al enige tijd in het ziekenhuis waar hij op de lijst stond voor een longtransplantatie. Vlak voor zijn overlijden schreef hij nog aan *Countdown to Mystery: Doctor Fate*, een reeks voor DC Comics. Steve Gerber werd 60 jaar.

Op 11 februari overleed op zeer jonge leeftijd de Franse **Stéphane Péru**. Péru was nog maar 26 jaar en was als inkleurder bij de productie van een hele reeks Marvelcomics betrokken. Ondermeer bij *Marvel's Ultimate X-men*, *Avengers: The Initiative*, *Civil War: X-men* en *DC's Teen Titans: Year One*. Samen met zijn broer Olivier, die ook in het vak zit, startte hij in 2003 *Shaman*. Binnenkort verschijnen nog afleveringen van hem binnen de series *The Invincible Iron Man* en *Young X-men*. Péru overleed aan een hartstilstand.

STRIP SCHRIFT
Jaargang 40
Nummer 2 (391)
April 2008

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 8 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie.

Redactie
Teus de Kruijf, Arco van Os, Dik Rondeltap, Rik Sanders

Medewerkers
Ger Apeldoorn, Olav Beemer, Ben Bits, Rob Bömer, Ruud Booms, Tom Heintjes, Erik van der Hoeven, Just de Leeuwe, Ulf K., Willard Mans, Richard Marschall, Jeroen Mirck, Patti Pomeroy, Erwin Suvaal, Ger Tillekens, Wilco Tuinenburg, Rudy Vrooman, Harry Wibier, Olivier Wortel

Omslag
Johnny Hart

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e redactie@stripschrift.nl

Abonnementen
Een abonnement omvat 8 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd. Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.

Maak het juiste bedrag over op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland €44,00
België €46,50
Other countries €60,50
IBAN NL56 PSTB 0009 3475 90
SWIFT/BIC PSTBNL21
Bedragen zijn inclusief 6% BTW
Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement.

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Materiaal
Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd.
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opmemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripstift.nl

Druk
Printec Offset, Kassel, Duitsland

Uitgever/Distributie Nederland
STRIPSTIFT
Stichting Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e uitgever@stripstift.nl
w www.stripstift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Distributie België
Pinceel, Leuven
AMP, Brussel

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen € 1,25 korting op de abonnementsprijs.

ISSN 0165-845X

EEN ZEVENKOPPIGE BEMANNING KEERT TERUG NAAR SCHATEILAND

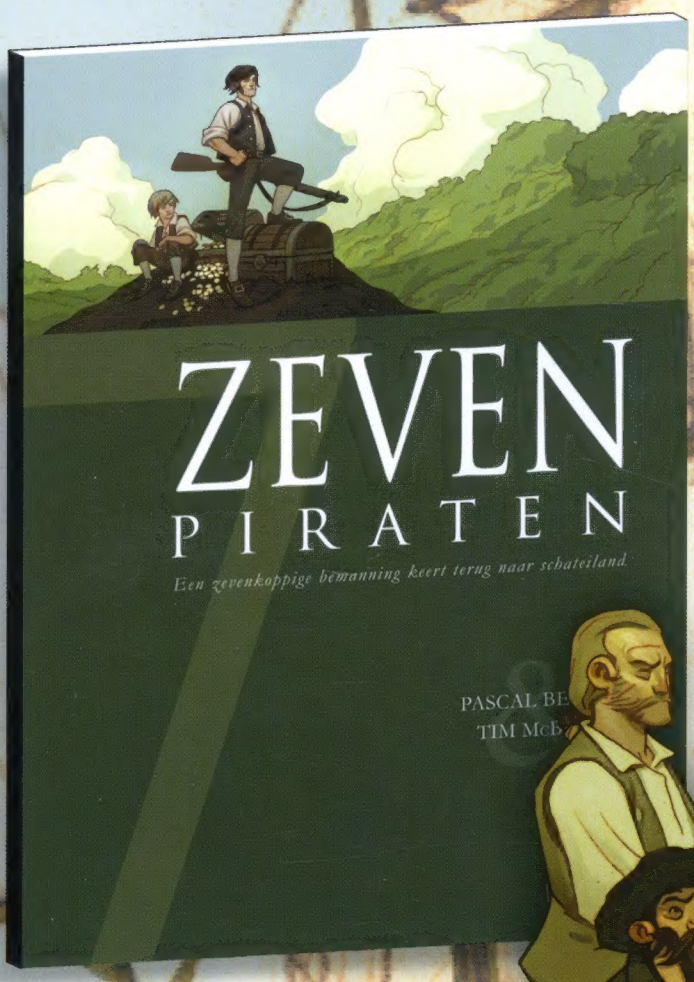

Jim Hawkins, de jonge held uit Schateiland is in de handel gegaan, maar hij heeft moeite om zijn schulden af te betalen. Zijn leven wordt plotseling op zijn kop gezet als hij zijn oude kameraden weer tegenkomt op een geheimzinnige bijeenkomst. Ze vertellen dat een anonieme opdrachtgever wil dat ze terugkeren naar hun eiland om het tweede deel van de schat van piraat Flint op te halen.

VRAAG NAAR DE FOLDER BIJ UW STRIPSPECIAALZAAK

VERSCHENEN

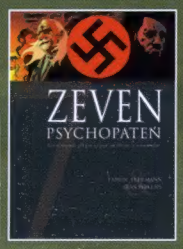

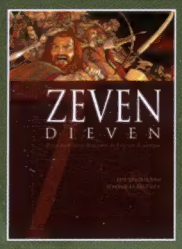

IN VOORBEREIDING

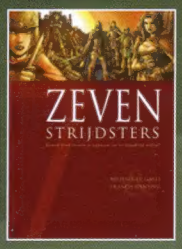

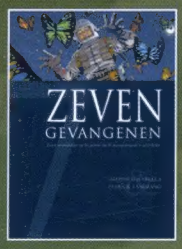

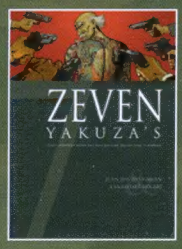

SILVESTER

www.silvesterstrips.nl